

LETNIK 9, ŠTEVILKA 12, DECEMBER 2018

LITER ARNO JEZIK OSLOVNA REVIJA

ŠTUDENTK IN ŠTUDENTOV FILOZOFSKE FAKULTETE UNIVERZE V MARIBORU, ODDELKA ZA SLOVANSKE JEZIKE IN KNJIŽEVNOSTI

Letnik 9, številka 12, december 2018

IZDAJATELJ: Študentke in študenti
Filozofske fakultete univerze v Mariboru,
Oddelek za slovanske jezike in književnosti

Koroška cesta 160, 2000 Maribor

TELEFON: +386 (0)2 22 93 840

TELEFAKS: +386 (0)2 22 93 625

EMAIL: literarno.jezikoslovna.revija@gmail.com

GLAVNA IN ODGOVORNA UREDNICA:

Helena Zemljič

PODROČNI UREDNIKI:

Ana Ambrož, Tjaša Miholič, Tajda Urh (*proza*)

Sašo Kavaš, Ajda Strajnar, Helena Zemljič (*poezija*)

Danijela Sekej, Karin Jureš, Špela Kovačič (*kritika*)

Karin Jureš (*članki*)

Mitja Gorza (*prevodi*)

LEKTORJI: Karin Jureš, Danijela Sekej, Mitja Gorza

OBlikovala in tehnično uredila: Gal Vitko, Tjaša Miholič

SLIKA NA NASLOVNICI, ILUSTRATORKA: Lucija Meglič

ISSN 2232-2868

NAKLADA: 200 izvodov

TISK: DEMAT d. o. o.

Vse pravice pridržane! Brez ustreznega pisnega dovoljenja izdajatelja ni dovoljeno nobenega dela ali celote te revije na kakršen koli način reproducirati, kopirati ali kako drugače razširjati. Ta prepoved se nanaša tako na mehanske oblike reprodukcije (fotokopiranje) kot na elektronske (snemanje ali prepisovanje na kateri koli pomnilniški medij).

KAZALO

NAMESTO UVODNIKA	7
Helena Zemljič	
POEZIJA	9
VERONIKA ŠOSTER	10
voluharji ali povprečen cikel o travmah iz otroštva	
NIKOLAJ HORVAT	12
Knjiga o pometanju	
NINA KREMŽAR	13
Babilon	
LUKA BAUMAN	15
Dva obraza zime	
JASNA JANEŽ	18
Krik iz bronca	
TOM VEBER	19
***	
Pomladna	
AGNES KOJC	20
RAZ-CEP	
SIMON ŠANCA	21
Letni časi	
DENIS REŽONJA	22
Sonetni venec: Potnik	
PROZA	25
NIKITA HOLC	26
Jutranji sprehod	
NINA KREMŽAR	28
Lipovec	
SAŠO KAVAŠ	31
Njeno ime	
KARIN JUREŠ	32
Študentska gugalnica, 5. poglavje (odlomek)	
NIK LEBAR	34
Soba 23 (odlomek)	
KRITIŠKI IN ESEJISTIČNI PREMISLEKI	37
HELENA ZEMLJIČ	38
Ko se bivajoči izgubi v puščavi	
(Anja Cimerman, <i>Fatamorgana</i> , LUD Šerpa, 2017)	
KARIN JUREŠ	40
Družina, izgnanstvo in stoletje upanja	
(Widad Tamimi; prevedel Gašper Malej, <i>Vrtnice vetra: zgodba o prekržanih nitih usod</i> , Sanje, 2018)	
ŠPELA KOVAČIČ	44
Med generacijami – mostovi ali prepad?	
(Jela Krečič, <i>Knjiga drugih</i> , Beletrina, 2018)	

DANIJELA SEKEJ	48
Paradigma #yolo in Prešernov Krst pri Savici	
ČLANKI	53
ALENKA AVGUŠTIN	54
<i>Dolina šentflorjanska – kolektivni simbol slovenskega naroda v Cankarjevih delih</i>	
AGNES KOJČ, TAMARA RIGLER, KAJA SLUGA, ANIKA PLEŠIVČNIK, ŠPELA KOVAČIČ	61
<i>Slovar sopomenk sodobne slovenščine in Sinonimni slovar slovenskega jezika</i>	
ELIN KAMENŠEK KRAJNC, ŠPELA MEDVED, KAJA PODGORŠEK	66
<i>Primerjava spletnega slovarja Slovar sopomenk sodobne slovenščine in knjižnega Sinonimnega slovarja slovenskega jezika</i>	
MANICA GODEC	71
<i>Samostan Stična in Stiški rokopis</i>	
PREVODI	79
PREVOD PESMI JULE WILLIAMS	80
Prevedli: Nina Erjavec in Suzana Mihurko	
PREVOD BESEDILA MARKA GREGURJA	82
Prevedel: Tomo Podstenšek	
<i>(Izvirnik: Marko Gregur, Mogla bi se zvati Leda. Zagreb: HENA COM, 2018)</i>	
OB DOGODKIH SMO ZAPISALI	89
ANJA MIHELIČ	90
Ekskurzija v Zagreb	
ANA LAH	91
Mlade oči v Murski Soboti	
ANA AMBROŽ	93
Znanstvena konferenca Cankarjev list v cvetu bele krizanteme	
ŠPELA KOVAČIČ	95
Silvija Borovnik: Večkulturnost in medkulturnost v slovenski književnosti	
DANIJELA SEKEJ IN ŠPELA KOVAČIČ	96
Akoš Dončec: Mali kralič	
KARIN JUREŠ	99
Intervju, »štajerski argo«	
KAJ SE TI PLETE PO GLAVI	103
ILUSTRATORKA	105
LUCIJA MEGLIČ	106
ZAHVALA	107

NAMESTO UVODNIKA

Helena Zemljič

líter -tra m (i)

1. *osnovna enota za merjenje jezika*: dva litra čiste poezije, prosim; po desetih litrih prebrane proze je dobil občutek, da končno razume korene vseh besed; v članku se je nabralo za več litrov tujk, ki so jih komajda zajezili jezovi razlag; koliko litrov pohval pravzaprav lahko vzdrži ena kritika?; pravijo, da je liter univerzalna enota človeške govornice

// *oblika, posoda za to enoto*: svoje besede je prelila v liter sonetnega venca; manjši liter kratke zgodbe se je pred njegovimi očmi vedno bolj spreminjal v nepreštvene liste litra romana; večkrat je morala poudariti, da tudi kritika potrebuje jasen liter z uvodom in zaključkom; liter članka se obvezno servira z dodatkom navedbe virov; četudi se besede pretakajo iz jezika v jezik, liter ostaja enak

2. *pog. liter lepote*: dragi bralci, ne samo en liter, temveč kar pet različnih litrov, ki vas bodo razvajali vsak s svojim specifičnim okusom, vonjem in kar je še takšnega

- ekspr. ko ga zagrabi liter, se prekopicava skupaj z besedami ko se ujame v igro besed

jêzik -íka m (é i)

1. *gibljev organ nekje v bližini duše, ki skrbi za povezavo z ostalim bivajočim*: ko iztegnemo jezik, lahko na brbončicah začutimo tvoje začudenje; stik vprašanj in odgovorov tvojega in mojega jezika; prepleten jezik / jezik nerazumevanja; njegov jezik je bil tako spreten, da je vsem poslušalcem uspel v mislih pričarati zapletene klobčiče volne; mačji jezik je dokazano bolj hrapav od človeškega

2. *sistem izraznih sredstev za sporazumevanje, navidezno sestavljen iz besed*: ko je govorila o besednih družinah, si je zmeraj predstavljala star, mogočen hrast; biološka teorija jezika kot osnovne gradnike postavi travne bilke; tvoj jezik šumi kot pšenica; stala sta vsak na svojem bregu in čakala, da reka prinese besede, da bosta lahko skočila preko; jezik brez končnice / pripona jezika

- ekspr. medved jezika ne čisto razumljivo renčanje

3. *zgodba po sebi*: če rečemo jezik, imamo zgodbo in zgodba je svet

POEZIJA

VERONIKA ŠOSTER

voluharji ali povprečen cikel o travmah iz otroštva

*»v trenutku njegovega rojstva se je veselje narahlo streslo
kar je bilo sicer naključje
a je vseeno našlo pot v tajne dokumente«
izmišljen citat pisatelja ruskega rodu*

I.

lahko bi postal kdorkoli
izdelovalec peščenih ur
lovilec v rži
in kar je še tega

II.

včasih si želim da bi me oče naučil žvižgati
namesto tega sva kopala jarke
sonce naju je žgalo v hrbet

III.

moja mama ni prava mama
ta prave mame se ne spomnim več

IV.

ko so podrli zid je bilo samo še vprašanje časa

V.

zložil sem tisoč papirnatih žerjavov
ošinila si jih s pogledom
vse je šlo za beli prah

VI.

najraje sem ti mahal z dvorišča
pazniki so si medtem prižgali cigarete
sonce jih je žgalo v hrbet

VII.

če bi se potrudil bi lahko postal kdo drug
ali pa vsaj njegova kopija

VIII.

ko so prišli po sestro so ji izbili zob
še dva meseca nisem odnesel smeti

IX.

za devetimi gorami
je živela pošast
sonce jo je žgalo v hrbet

NIKOLAJ HORVAT

Knjiga o pometanju

Sestavljeno pohištvo,
ki sloni na steni, ki
leži na podu, se postavi
k odprtemu oknu z
zaprtimi polkni.

Samo ptičje molčanje
in šelestenje jesenskega
ostanka listov moti
mir med hišnimi stenami
in se zažema v preprogo.

Delci kože se skupaj
z drevesnimi praskami,
odpadlimi z debla lipe,
postavijo po parketu
in pokrijejo pleteno volno.

Pohištvo se prestopi za korak,
molčanje kljunčkov zazveni,
in praske kože se dvignejo
v smetišnico, ko jih povleče
ščetinje, ki je prej slonelo ob besedi.

NINA KREMŽAR

Babilon

ledena ploščad se je
odlomila od celine,
na njej smo postavili
svoj temeljni kamen,
tok nas je vlekel na zahod
proti sivemu robu obzorja,
kjer si bomo ustvarili ime,
tako so obljubili stari možje,
ki so drug za drugim umrli,
mi pa smo drseli po gladini,
leta in leta smo zidali hiše,
naše ženske niso znale rojevati otrok,
zato smo jim pustili mešati beton,
naši moški so klesali ledene opeke,
dokler se niso utrudili,
dajmo, je rekel nekdo,
prižgimo ogenj in se veselimo,
ko bodo prišla k nam nebesa,
jih bomo razparali in si naredili odeje –

in smo vrgli vesla v morje,
se veselili in skakali,
peli smo in plesali
in pili, dokler niso naše noge postale težke,
zapihal je vzhodni veter, ugasnili so ognji,
obsedeli smo za praznimi mizami,
glave smo naslonili med kolena,
naši želodci so obležali
kot kamenje ob naših nogah,
prenehali smo peti, tudi govorili nismo več,
ogulili smo jezike,
suhi kot brusni papir so nezavestno obležali
v naših ustnih votlinah –

tega je že dolgo,
še vedno čepimo na kolenih,
zibamo se levo in desno,
naše hiše razpadajo,
s smolo lepimo skupaj okna,
ki nenehno parajo živce,
s smolo smo sprijaznjeni,
s tišino tudi, vseč nam je,
včasih se nam zazdi, da še sonce
miruje in se samo ziba
levo desno –

nekega dne se nekaj premakne,
sunkovito,
nekdo zavpije s krikom živali,
naš kos ledu nasede
na belem pesku, uzremo babilon,
spomnimo se, da nimamo škarij,
da bi raztrgali rajске šive,
tudi njih smo vrgli v globino,
pa saj ne potrebujemo odej, pomislimo,
spet otrpnemo,
toplo morje nas
potegne nazaj na odprte vode,
bledimo v daljavi,
iz naših odprtih grl
se izvije begunski glas –

čudo

vito

LUKA BAUMAN

Dva obraza zime

I.

Sneg mu je padal v oči.
Sneg mu je padal na zapestje,
ki se je vilo okoli njenega lakta.
Sneg jima je belil lase.
Sneg, ki je kar šelestel po ustnicah
sedemletnega dekleta.
Sneg, dišeč kot orhideje,
ubijal je ceste in pločnike.
Sneg, okrašen s stopinjami
ogromnih belih volkov.
Sedemletna punčka je
skakljala in lovila dvajset prstov.
Ki jih ni. Ki so jih
beli volkovi pojedli.

Sneg je pobelil vso to kri,
oni pa ne bodo nikoli več lačni.
In sedemletna punčka
ne potrebuje več tistih prstov.
Njegovo zapestje, zapestje
enajstletnega dečka,
ji je tako dovolj. Stopinje
belih volkov so najlepši
odtisi na svetu.
In snežinke, ki so orhideje.

II.

Vem za le eno iskrenost dveh ljudi.
Vse ostalo je na minusu v mokrih oblačilih.
Vse ostalo je hladen piš po prsnem košu.

Je siv odtis odvratne gume.
Je siv dotik rok in ustnic.

V neko morje se napravlja.
V neko morje se napravlja.

Vsak pogled. Bojda s soncem obsijan.
Kamoli vsak dotik. Se sonca dotika.
Kamoli vsak poljub. Se na soncu žge.
Fiju pa dela veter. Odkriva strehe. Fiju.

V neko morje se napravlja.
V neko morje se napravlja.

Pa vem, le jaz, za le eno iskrenost dveh.
Vse ostalo je sila zaradi osamljenosti.
Je zdrs v novodobno omamo.
Je lovljenje rumenega snega
na hrapav jezik, naveličan jezik,
ki pa se zna v neko morje napravlja

III.

Nekaj kozarcev rdečega vina
bi naj kazalo na dober večer
v mestu, ki proti našim drugim
mestom skorajda ne spi, pa čeprav
spi ogromno in se utaplja
v nekih samosvojih sanjah.

In res je - //bi naj kazalo ...//
Kljub vsemu snegu in
drsenju pri hoji navzdol.

Sto ton smeha in osem
lepih pogledov je veliko.
Pa nikoli preveč ali dovolj.

*Roke si umij. Pacek.
Pol boš pa men' joint zvijal.
Edine slišane besede med*

bravurno sproščenim plesom.
Plesom, ki se še kar pleše. Sam sebe.
Preko mrzle zime, tja,
v neke večne sanje mladine.

IV.

Ducat majhnih zvončkov
je prebiral snežinke in
čakalo na prve besede.
Čakalo na počitek v
ugrizu njenega krila.
Čakalo na mleko.
Tako nedolžno.
V hladnokrvno.

Še kar je snežilo
na njihovo prihodnost.
Bo že. Bo že.
So se borili naprej.
In počivali in noreli.
Ker je bilo še vse tam.
Spredej. Odprto in živo.
Njena prihodnost pa je za njo.
Za zmeraj. Mrtvkgfkn ...

V.

Nekaj zliva vsebino in obliko pesmi v nedeljivo celoto.
Kot obrazi. Snežni. Drveči kot zimska lokomotiva.
Najlepši obrazi, ki ne zmorejo brez svojega glasu.
Ki imajo ritem trubadurjev in v zakladih skrite besede.

JASNA JANEŽ

Krik iz brona

Jezik razpada v pesek.
Žile se razlivajo. Sekaš trakove svetlobe,
ki padajo po tilniku.
V tvoje pokrajine se naseljujejo mravlje
in si pletejo gnezda.
Rad bi jih zmečkal, a tvoje roke so posušene.
Poslušáš krik v zdrobljenem telesu,
moraš obležati v črnini.
Sam sebe ukrasti jutru,
prerezati grlo. Se zrasti s prostorom,
pasti navznoter, namesto zraka
dihati prhko kri.

Iz 3,47-kilogramske žare,
ki je stala 56,99 EUR
(mного preveč za tvojo dušo),
te stresejo v wc.

TOM VEBER

***

Tudi angeli so bili nekoč ljudje
ki so jokali
fukali
in srali
bela krila niso zrasla
sama od sebe.

Pomladna

Ne zamerim ti ničesar
le tvoj obraz
ki ga ne bom mogel nikoli pozabiti
in tvoje oči
ki so videle preveč razpok v moji duši
roke
katerih objem je pustil pregloboko praznino v mojem srcu.

AGNES KOJC

RAZ-CEP

kar ima v sebi *–raz*,
boli.

raz-kol.
raz-potje.
raz-križje.
raz-hod.
raz-dor.
raz-cep.

vse te raz-boli.

nekaj časa stojiš sam,
na cesti brez svetilke
se oziraš,
da bi našel nekaj,
kar še sveti,
kljub ugasli sveči.

giblješ se v razširjeni senci.
raz-cepljen.
raz-klan.
raz-bolen.
raz-pet.

iščeš koščke,
ki so ostali celi
nekje v dalji spomina.

SIMON ŠANCA

Letni časi

Pomlad; še premlad za jadranja na valovih razuma ljudi,
prvi regrat cveti, zarja mogočnosti Sonca cikel življenja budi,
snežna belina zvončkov oznanja upanje za toplino poletnih dni,
aprilski dež zahrbtno uničuje simfonijo razodetja ptičjega petja.

Poletje; magično petje serenade brezčasne narave,
ponosno Sonce barva sadove spomladanske renesanse setvenih sanj,
valovi bistrine morja zdravijo osamljenost ljudi, ko šopek žita znanj polni zaloge
špranj,
septembrska rosa briše veselje poletja, ko krilo lastovke riše nebesno pot selitve.

Jesen; grenki poljub gnilega sadja,
rjavo listje s hladnim vetrom pleše, hladne dni oznanja,
sladko grozdje plemenito zbira ostanek sreče toplih dni,
novembrske sveče osvetlijo pozabljena imena preteklih ljudi.

Zima; neskončno premražena praznina sneženih klopi,
ledena reka potuje hladno, enostavno, po poti brez skrbi,
topli objem na polnem trgu mesta pod očmi okrasnih luči, osamljenost opazovalca
greni,
silvestrski poljub, novih obljub hladnih ust neznanca, na goreča lica znanca.

DENIS REŽONJA

Sonetni venec: Potnik

4. Pod ledom divje zime

Utrip srca le v poznem času bije,
v divjem hladnem dahu mrzle zime,
v breznu vroče krvi in beline,
požrešna tema lačno luč presije

in ko belina vsako smer prekrije,
Morana stopinje riše v snegu,
lovi premražen šibek plen v begu,
v led, ki ne topi se, ga zavije.

In tanek led je, po katerem stopam,
spolzek, ne želel bi svojem ga potomcu,
pod ledom tonem, prepuščen razpokam.

Polnoč zveni v nezvenečem zvoncu,
počivališče zemlje lastno kopam,
brez upa ujet sem v mrtvem koncu.

Magistrale

In večna pot s popotnikom se zlije,
za vedno v smeri, kjer bedi začetek,
ga slepo vodi v neznan počitek,
utrip srca le v poznem času bije.

Brez upa ujet sem v mrtvem koncu,
le ena želja mi v oči posije,
je najsvetlejša zvezda ne razkrije,
edina pot, ki vodi proti soncu.

Noči tema in dneva luč odmeva,
vrv postaja smrt in vse bolj napeta,
se v samoti skriva in prepeva.

En sam korak se skozi tri prepleta,
besed preveč, premnogo ta našteva,
ime in moč poslednjega soneta.

PROZA

NIKITA HOLC

Jutranji sprehod

Svežega aprilskega jutra, kmalu po nočnem dežju, se odpravim na sprehod. Od vedno sem imela kratek spanec – če dvajset let začenjš delati ob šestih, ne moreš na tista dva prosta dneva spati do kosila. Ob tej uri, ko ob vikendih vsi še spijo, kaj šele da bi imela dobro družbo, so dolgi sprehodi po rosi odlična izbira. Zbistrijo ti misli in te pustijo fantazirati. Najbolj o tem, kaj bi imela, pa ne morem imeti. Če nimam novih reči, premišlujem o tem, ali je družinsko življenje preveč dolgočasno, ali pa pač o tem, kako bi lahko bilo zanimivejše. Po tem si po navadi kupim kakšno novo reč, še malce zategnem svojega dragega moža, podvomim v sina in srepo ošinem prvorojenko. Pa je že lažje ali vsaj zanimivejše.

Po slabem kilometru sedem na mokro leseno klop in iz žepa izvlečem tobak. Obrnem cigareto, jo približam vžigalniku in potegnem. Tako sveže je to jutro, da ga še cigaretne dim ne more zastrupiti. Sredi vsega čistega in svežega me v grlu nekaj zaščemi. Začnem izgubljeni sapo in zakašljam. Še enkrat. In še enkrat. Komaj si opomorem, vstanem in nadaljujem svoj jutranji sprehod. Zanese me na pot ob reki. Vije se počasi in zaspano, kot da je celo jutro zanjo prerano. Spokojno okolico motijo le ptiči, ki oznanjajo nov dan. Ko se ozrem po redko posejanem gozdu, postanem ljubosumna. Zavidam drevesom, ker so tako visoka, zavidam travam, ki so tako lepo zelene, zavidam cvetlicam, ki tako omamno dišijo, zavidam pticam, ki letajo tako visoko, da jih ne dosežem. Od jeze in vznemirjenja me spet popade čuden kašelj. Praska me po grlu, teži mi sapo, v želodcu me prime krč in izpljunem kri. Bolj kašljam, več je krvi. Ugotovim, da je z menoj nekaj hudo narobe, in se odločim, da grem nekaj popit. Počasi in v bolečinah se privlečem do lokala ob pumpi, ki stoji na vrhu rečnega brega. Naročim silce žganega in se okrepečam. Naročim še enega, ker eden ni nobeden. Naročim še enega, saj v tretje gre rado. Naročim še enega za zih. Naročim še enega na srečo, naročim še enega na žalost in naročim še enega, da vidimo, če bo kaj bolje. Telesna bolečina začne počasi popuščati, a notranja nikakor. Postanem jezna. Ne! Besna sem! Sovražim! Sovražim svojega moža, ker se mi izmika, ker ni takšen, kot se spodobi, ker ni tam, kamor spada. Sovražim hčerko, ker mi je tako prekleto podobna, le da je ona, za razliko od mene, dobra, poštena in uspešna. Ne le da jo sovražim, nanjo sem ogabno ljubosumna. Sovražim sina, ker se je smrkavec vrgel čisto po fotru. Sovražim najboljšo prijateljico iz otroštva, ker ima točno tak avto, kot si ga želim, pa si ga ne morem privoščiti. Sovražim fotra, ker ima mojega brata raje kot mene. Sovražim svojo mamo, ker mu to dopusti. Sovražim svoje sodelavce, ker sem prepametna, da bi delala z njimi!

Sovražim, sovražim, sovražim!

Zategne me. V grlu mi zraste nekaj velikega in bodičastega. Stečem iz lokala ob pum-pi in skočim za bližnji grm. Spodrsne mi in začnem se kotaliti po strmem rečnem bregu. Kamenje se zadeva ob moje telo, v usta in oči mi rine zemlja, po rokah me opečejo koprive, nasadim se v bodice. Obležim ob reki, ki je zdaj že prebujena in veselo teče tja, kamor ji je pot. V zadnjih močeh mi obrne želodec in začnem bruhati kri. Med potokom krvi plavajo gliste. Požrejo vso kri in postanejo ogromne sluzaste zverjadi. Počasi, a vztrajno me začnejo razžirati ... naselijo se mi v oči, usta, nos, lica, možgane, srce, dušo.

Aprilskega večera je stara Micka šla s svojim psom na sprehod ob reki. Kmalu po de-veti uri zjutraj se je zaslišalo žensko kričanje in tuljenje siren.

NINA KREMŽAR

Lipovec

Novico sem dobil po telefonu. Bila je sosedka, ki mi je povedala, da so očeta zjutraj našli mrtvega. Kap, baje.

»Hvala,« je bilo vse, kar sem rekel, »pridem čim prej.« Nikoli nisem razumel, zakaj se je k mrtvim vedno tako neodločljivo mudilo, kot da bi se jih še dalo rešiti, če prideš dovolj zgodaj. A tako je moralo biti, je pravila mama, ko je bila še živa, da se pomaga ubogim dušam. Nikoli ni povedala, katerim, živim ali mrtvim.

Nisem se dobro zavedal, kako sem se znašel pred domačo hišo. Kot bedak sem popolnoma negiben stal sredi dvorišča in strmel v lipo na dvorišču. Zdelo se mi je, da je zrastle v teh zadnjih mesecih, ko me ni bilo, a bila je že staro drevo in stara drevesa ne rastejo več. Tako kot stari ljudje. Kajne?

Očetova hiša je bila tisto popoldne nenavadno polna. Pritajeno šepetanje je zgostilo zrak in obrazi, ki so mi bili nekoč znani, so sključeno iskali svoj prostor v premajhnih sobah. Hiša ni bila več podobna tisti, v kateri sem odrasel, nič več ni bila zasebna in zadržana stavba, v kateri sva z očetom dneve preživljala vsak v svoji sobi ter se srečevala na stopnišču in dvakrat dnevno v kuhinji. To ni bila več hiša, v kateri sicer nikoli nisem našel tistega, čemur ljudje rečejo družinska toplina, vendar sem tu vedno imel svoj prostor in mir. Očetovo hišo, najin dom, so tete in bratranci in sosedje in sodelavke in znanci in sovaščani spremenili v turobno mrliško kapelico. Meni poznana in ljuba tišina se je spremenila v neko novo, čudno, tujo molčečnost, ki jo je preglasilo šepetanje, tako kot barva prekrije rjasto vrtno ograjo. Še preden sem zares vstopil, sem pobegnil na prosto, ker se nisem mogel odločiti, ali je hvala primeren odgovor na moje sožalje ali bi zadostovalo, da bi le pokimal in odklonil objem.

Na dvorišču sem sedel na zguljeno, staro, potemnelo leseno klop pod krošnjo lipe. Svoje lipe. Oče jo je posadil, ko je izvedel, da prihajam na svet. Ob pomembnih dogodkih se je vedno sadilo lipe, je pravil, tak je bil običaj, da oče otroku podari zemljo, da raste iz nje, in nebo, da seže k njemu.

Zaprle sem oči in nekje v globini svojih misli zaslišal očetov glas, tako jasno, da se je zazdelo, da bi ga videl sedeti poleg, če bi odprl oči.

»Zadnjič je Janez požagal smreke,« je rekel.

»Aja?«

»Se mi je zdelo, da nisi opazil. Pa mimo si se pripeljal ...«

»Oprosti, nisem bil pozoren.«

»Kar požagal jih je. V nedeljo, ko me ni bilo doma,« je rekel pritajeno.

»A še vedno trdi, da je tisto njegova zemlja?«

»Nič manj ni bedak, kot je bil poprej.«

»In? Kaj si naredil?«

»Nič. Ampak mogoče mu tisti grmi borovnic na pomlad ne bodo ozeleneli.« Ob tem se je nasmehnil. Pravzaprav je bolj kot ne samo privzdignil zgornjo desno ustnico, a tisti, ki so ga poznali, so se že naučili, da je to vse, kar na svoja stara leta premore od nasmeha.

»Vedel bo, da si bil ti.«

»Kar naj ve! Tudi na tvojo lipo se je hotel spraviti. V nos mu gre, ker mu meče senco na vrt. Pa me prav nič ne zanima, da veš. Naj se vtika v tisto mejo, kolikor se hoče, to pa je naša zemlja. Temu niti on ne more nasprotovati. In tvoje lipe se ne bo nihče dotikal.«

»Lipovca ...«

»Kaj?« Oče je dvignil pogled. Najprej k meni, nato k drevesu.

»To je lipovec. Ne lipa,« sem rekel z grenkim tonom. Imel sem slab dan. Slab teden. Slabe mesece, ki so se množili.

»Tomaž, lepo te prosim. Kaj pa govoriš?«

»Vem, da si vedno pravil, da si mi posadil lipo ...«

»Saj sem ti jo. Pravi simbol slovenstva!«

»... ampak,« sem zavzdihnil, »to je lipovec. Morda ne veš, kako je videti prava lipa, mogoče si po nesreči posadil napačno drevo, mogoče pa mi že vse življenje lažeš. Ampak tole, oče, je lipovec. Nehaj se že pretvarjati, prosim te.«

Oče je molče obsedel.

»Kako veš?«

»Kako vem kaj?« sem zdolgočaseno vprašal.

»Da ni lipa.«

»Manjše listje ima. In drugačne cvetove. V vsaki botanični knjigi piše.«

»Ne vem, kakšne knjige imaš to. Zame je to čisto prava ponosna lipa in posadil sem ti jo, da bi se vedno spominjal svojih korenin, da bi se lahko vračal v njeno senco, da bi imel zdravo in dolgo življenje. Lipe lahko dočakajo ...«

»... tisoč let, vem. Ampak jaz ne bom dočakal tisoč let, oče. In to je lipovec.«

»Zakaj pri bogu bi svojemu sinu posadil lipovec? Posadil sem ti lipo. Simbol slovenstva ...« oče je povzdignil glas.

»To si že rekel.«

»... drevo, ki že od nekdaj nudi zaščito, varnost in srečo!«

»Dovolj s temi vražami, oče! Poznam tvoje zgodbe, ampak v lipovce, za razliko od tvojih ljubih lip, udarijo strele, pod njimi se ne zbirajo prijatelji, da bi skupaj nazdravili, v njihovem zavetju se ne srečujejo ljubimci, njihov vonj prav zagotovo ne prinaša sreče in njihovo šumenje ne dobrih novic! Ne verjamem več v tvoje neumne

pravljice! To je en navaden, nepomemben, preklet lipovec, ki še za drva ni dober!« zalotil sem se, da vpijem. Da kot pretepen pes grizem v zrak iz kljubovanja in trme.

Oče se je obrnil proč. Njegova dlan se je stisnila v pest. »Navaden nehvaležnež!« je rekel tiho. Ko je bil oče najbolj besen, je spregovoril tako tiho, da se ga je komaj še slišalo. Obšla sta me otroški strah in nagon po obrambi.

»A res misliš, da bi moral biti hvaležen zaradi enega jebenega lipovca?!«

»Posadil sem ti lipo,« je šepetaje dodal oče, vstal in odšel v hišo.

Pustil sem, da je zaloputnil in zaklenil vhodna vrata. Nato sem sedel v avto in se odpeljal domov. Očeta sem takrat videl zadnjič.

Odprl sem oči, brez besed vstal in odkorakal, ne da bi se ozrl, tako, kot me je nevede naučil lastni oče. Iz lope z orodjem sem se vrnil s staro težko sekuro. Še enkrat sem se ozrl navzgor med zeleno listje, nato pa zamahnil – enkrat, dvakrat, trikrat ... Zamahoval sem spet in spet, veje pa so se nemočno stresale, upogibale in lomile s predirnimi poki in tleski. Vsakič, ko sem zamahnil, je zadonelo, vsakič je zadrhtelo listje, vsakič sem poskušal zadržati dih. Nato je, kar naenkrat, tiho zaječalo in nekaj globoko v drevesu se je zamolklo pretrgalo. Počasi se je krošnja nagnila na stran in deblo se je kot zlomljena hrbtnica sklonilo k tlom. Drevo je pristalo mehko, težko in dokončno. Njegov šum je iznenada potihnil, kot človeku uide zadnji dih, in moj lipovec je negibno obležal. Nobenih dobrih novic več.

SAŠO KAVAŠ

Njeno ime

Sedel je v mračni sobi. Skozi zastrta okna so silili sončni žarki in neuspešno hoteli v sobico prinesiti vsaj kanček dnevne svetlobe. Cigaretni dim, ki se je vil iz pravkar prižgane cigarete, mu je plaval pred obrazom. Pomel si je oči, ki so ga že rahlo pekle od prevelike količine tobačnega dima, in srknil požirek hladnega viskija.

Ponovno je natočil.

Zazrt je bil v kot svoje majhne sobice, v kateri je bila postavljena bogato okrašena omara. Omaro, ki je bila najverjetneje več vredna kot pa njegovo zatohlo stanovanje, je podedoval od dedka, strastnega zbiratelja starega pohištva. S kozarcem v roki je stopil do omare in iz nje vzel hladen kovinski predmet. Postavil ga je na mizico, med škatlico cigaret in napol prazno steklenico viskija.

Spraznil je kozarec in ga vrgel po tleh, da so se koščki stekla razleteli po vsej sobi.

Nezavedno je k ustnicam ponesel še eno cigareto in jo prižgal. Misli so mu uhajale sem in tja, vendar nikoli predaleč. Ustavile so se vedno na isti podobi, podobi, ki ga je morila že od zjutraj. Vendar ne podoba, morila ga je misel nanjo. Misel na srečne dni, ki jih že dolgo ni bilo; misel na srečna čustva, ki jih že dolgo ni občutil. Poleg cigaretne dima ga obdajajo samo še melanholija, apatičnost in žalost.

Iz prsnega žepa na srajci je vzel sliko, jo poljubil, nato pa jo zakuril s prižgano cigareto. Opazoval je, kako počasi izginja podoba na sliki. Pogledal je proti predmetu na mizici in ga vzel v roke in preden je pritisnil na petelina, mu je še zadnjič v misli šinilo njeno ime.

KARIN JUREŠ

Študentska gugalnica, 5. poglavje (odlomek)

Žana je tipičen primer svobodne ženske, ki ji je Slovenija premajhna in nosi vse kilaže sveta v rokah. Od tega je dobila zavidljive tricepse in napeto rit. Pred kako uro se je končno po petih mesecih spet vrnila z Nizozemske. Marsikaj se je spremenilo v teh petih mesecih. Tja gor je šla sprva za šalo, nato pa zaradi službe, ki jo je dobila čisto po nesreči pri neki znanki sestričnine prijateljice. Verjetno je bila vmes še kje drugje po kakih južnih kontinentih glede na to, da je kak odtенок ali dva temnejša. Pri njej sicer ni pomembno, kam gre. Lahko bi prišla z Aljaske, pa bi zraven prinesla še dva-set stopinj. Ob njej se z Evelin zavedava, kako stacionarno je življenje tukaj in kako blazno dolgočasni so kavči in televizorji.

Četudi je ne videvam pogosto, se mi zdi, da je zmeraj tu. Preden se je odločila, da različnim državam sveta pokaže svoje talente, smo bile kot riti in srajce. Jaz, Evelin, Nadin in Žana. Bile smo sotrpinke v osnovni šoli, nato pa se je vsaka odločila za svojo srednjo šolo. Žana je že zelo zgodaj odkrila svojo obsedenost z močnimi in zdravimi lasmi, kar pojasnjuje dejstvo, da ima najlepše lase na svetu. V petem razredu smo po tretji šolski uri bile vse urejene, kakor da imamo po pouku predčasno valetu. Čeprav moram priznati, da naša dejanska valeta ni bila nič kaj posebnega. Devetošolci so se važili pred osmošolci, sedmošolci so se potrto zavedali, da so za kaj takega še premladi, sami devetošolci pa so se globoko v sebi na smrt dolgočasili in čakali, da "odraščajo". Blazno smešno. Po Žanini zaslugi sem zadnja leta osnovne šole imela vsaj lase zavidljivo lepe. Res jo pogrešam.

Hvala bogu, da je spet doma med nami. Navadnimi smrtniki, ki študiramo, delamo preko študenta in jemo na bone. Na poti od Brnika do Maribora sva se ustavili v znani restavraciji hitre hrane, se napokali do sitega, zatem pa premišljevali, katera obleka nama bo po tem hamburgerskem podvigu do večera sploh prav. Skombinirani obleki, v katerih po navadi privabiva številne poglede, imata omejeni kapaciteti dihanja. Potekla mi je karta za fitness, ki je sploh nisem utegnila izkoristiti, plača je petnajstega, malo sem v riti. Kolikor poznam Žano, si je v glavi že preračunala, v katere klube vse bomo šle, kakšne frizure bomo imele in kako dolgo nas ne bo domov. Ko sem jo končno z meganom pretovorila do Maribora, se nama je na vodi z okusom pridružila še Evelin, ki je slučajno fraj še kakih 22 ur, ravno dovolj, da lahko gre ven, se vlije, naspri in kolikor toliko strezni.

»Ženski večer! Kje je odprto?«

»Vrnila si se ravno pravočasno! Vsepovsod se dogaja, kdo bi si mislil. Lahko gremo najprej na ene kratke tu dol, saj veš. Zdaj je baje novi lastnik, tako da ne vem, kako se reče.«

Zakaj ravno tja? Tam vedno srečam Tima in to dobro vedo.

Strmela sem v njiju in ugotovila, da pravzaprav nimam nobenega izgovora, zakaj me naj ne bi bilo zraven ven.

*

Pred vhodom v nabito poln lokal sem globoko zajela vdih, se prepričala, da v radiju pet metrov ni nobene osebe, ki je danes ne bi rada videla, in dobila občutek, da se to noč Zemlja vrti tudi okoli nas in ne le okoli svoje vrtilne osi, ki je trenutno nagnjena 23,5°, tako kot me ob torkih.

»Babe, danes uživamo, kakor že dolgo ne!«

Takoj ob vstopu sem se ozrla po nabito polnem zatemnjenem lokalu in skušala ugotoviti, kateri obrazi so mi znani. Te stene so prebarvali, bil je že čas. Vidim, da je danes Sierra v akciji. Dve kupiš, ena gratis. Če nosiš sombrero, bojda dobiš še kako cifro. V levem kotu so tipi, ki so stavili na nek nogometni klub, eni so zgubili, drugi profitirali, pijejo oboji, v desnem kotu pa so babe, ki opazujejo te tipe in hlatajo po polnih brezplačnih kozarcih. Ko so bile stene še svetlejše, se mi je prostor zdel dvakrat večji. Je pri šanku sploh še kaj prostora? En, dva, tri, pet. O Bog. In Adam.

»Tekile? «

»Žejna sem že dva meseca.«

»Uboga ti, nič ti ne dajo?«

»Nič si ne vzamem!«

Zaznava mimoidočih znanih in neznanih obrazov me je razveseljevala kot še nikoli. Po štirih ta kratkih sem spoznavala vse, ki so mi namenili vsaj sekundo nenamernega pogleda, najbolj od vseh pa sem želela spoznati njega.

NIK LEBAR

Soba 23 (odlomek)

Pošteno sem se namučil, da sem jo stlačil k predhodnikoma, a ko sem končno opravil, sem začutil neko pradavno zverinsko zadovoljstvo. Še vedno me je zvijalo v trebuhu in pod lobanjo, a vseeno se nisem počutil preslabo. Kasneje bom preudaril, kaj mi je storiti, do tedaj pa bom počel, kar bi po navadi, sem si rekel. Ščetkal sem si zobe, poiskal brisačo in sveža oblačila, ko sem se sredi čakanja na toplejši curek vode spomnil na črno knjigo. Še vedno nisem izvedel naslova. Pritekla je ravno prav topla voda in prikazal se je duh.

»Zdravo!« je zaklical veselo, kot da bi prišel domov, in ne v sobo 23.

»Vooo ... Nisi mrtev?«

»Mrtev?« je smeje odvrnil, »meni se ne zdi, da bi bil.«

Mirno sem stopil proti meču in se po dveh, treh korakih zazrl preko rame. Duh je odlagal nahrbtnik. Točno takega, kot ga ima moj cimer. Je imel.

Ravno ko sem se dotaknil ročaja, je vprašal: »Kje je pa Marko?«

»Marko?«

Da pozornosti ne bi usmerjal na ročaj slabo obrisanega rezila, sem pogledal v tla. Še vedno so se svetlikala, a ob vnovičnem brisanju parketa sem se bolj potrudil. Sledi krvi, ki bi me izdale, zato ni bilo. Čista in mokra tla pač.

»Marko. Moj brat Marko. Včeraj sta se spoznala, a ne?«

Moj začudeni in njegov blede obraz sta se srečala. Pravi pravcati duh, sem pomislil. Vilinski meči ubijajo duhove? Bal sem se izvedeti, zato sem s kotičkom očesa iskal vrata. Ni jih bilo tam, kjer bi morala biti. Nikjer jih ni bilo. Samo stena.

Še bolj sem se nagnil, da bi jih vendarle opazil in se pognal v beg, ko je rekel: »Joj! Ne reci, da te je nategnil! Že od otroštva ima navado, da se pretvarja, da je jaz. Po drugi strani pa jaz nikdar nisem želel biti on,« je smeje razložil. »Kdo bi hotel biti on?«

»Kaj?«

»Marko je moj brat dvojček. Ti pa si mislil, da sem včeraj prišel jaz!« je kriknil in se zarežal.

Njegov smeh prvič ni zvenel votlo. Ljudi je treba ubiti, da ti postanejo všeč. »Verjemi, nisi prvi. Vsak nasede!«

Prisegel bi lahko, da je papiga prvi zlog povedala v človeški govorici in se šele nato vrnila k čivkanju. Nekako takole: »Ub – čiv čiv čiv.«

»No, kje sem jaz?« je šaljivo vprašal in odmašil Donat.

Naredil je kravji požirek.

»Tušira se,« sem se hitro znašel, ker je voda medtem še vedno tekla.

Zdaj je odložil platenko, naredil korak bližje k postelji in se vrgel v ležeči položaj. S podplatom je obrisal tanko črto krvi, ki je vmes pritekla izpod nje.

»Je spregovorila?« je vprašal in pomignil proti papigi.

»Ni.«

Pomirjen sem zavzdihnil. Vrata so bila nazaj.

Povprečnež se tušira 5, 10 minut. Pa recimo, da je Žarko oziroma Marko nadpovprečen vsaj v tem. 15 minut ne bo posumil. 15 minut bo vse v redu. Pogledal sem ga. Sproščen in srečen je ležal na postelji, tako da je vrhnji del trupa naslanjal na zid. Zijal je v telefon in se smehljaj. Pomislil sem, da bova navsezadnje vendarle premagala legendo, ki pravi, da se cimra v sobi 23 zagotovo ne bosta marala. Le pred dvanajstimi leti sta dva zdržala dlje kot pol leta. A takrat se je končalo tragično. Ne vem, morda bi nama uspelo. Res mi je postajal všeč, ko se je tako naivno smehljaj in nastavljal soncu indijanskega poletja. Res.

»No? Si imel lepe sanje?« je kar naenkrat vprašal in sprožil mojo desnico. Pograbila je meč ter se sunkovito zagnala v njega. Še papiga je zakričala. Po človeško.

Šele njen krik me je prebudil.

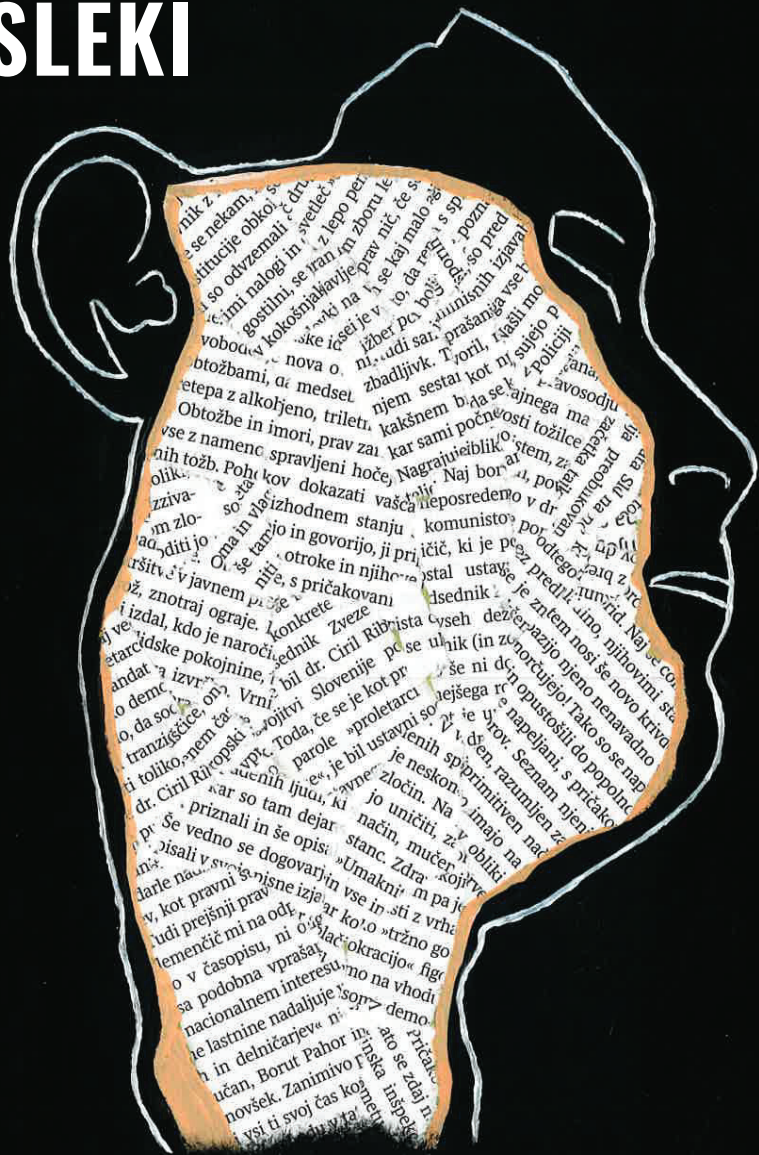
Žarko je stal ob moji postelji, me gledal in si ogreval prste. Vsake toliko je odkimal, a rekel ni ničesar. Pogledal sem na steno pribit vilinski meč iz mitologije po Tolkienu. Pravi zaklad. Enkrat ga bom nabrusil, sem si v mislih obljudil.

Ko jih je raztegnil do mej njihovih zmožnosti, so členki Žarkovih dlani hvaležno počili.

»Ti pa glasno sanjaš,« sta s papigo rekla v en glas.

KRITIŠKI IN ESEJISTIČNI PREMISLEKI

HELENA ZEMLJIČ

Ko se bivajoči izgubi v puščavi

(Anja Cimerman, *Fatamorgana*, LUD Šerpa, 2017)

Fatamorgana je pojav, pri katerem lahko v določenih pogojih zaradi lomljenja svetlobe vidimo zelo oddaljene predmete povečane, kot bi stali pred nami – gore, stolpe, vrhove tik pred našimi očmi, čeprav so v resnici kilometre stran. Nebo se lahko prezrecali na cesto, jezero pristane med oblaki, hribovje pred kotlino ... Prav taka je tudi prva pesniška zbirka Anje Cimerman, ki se poigra z našimi predstavami o bivajočem in nam ga predstavi kot migotanje pred našimi očmi, tako jasnega, pa vendar težko določljivega.

Celotna pesniška zbirka za svojo temo izbere najširšo problematiko bivanja – kaj smo in kaj naj bi bil svet okoli nas –, hkrati pa nas ne pusti zmedenih pred tolikšno širino, temveč nas skozi posamezne pesmi oz. cikle pelje od posameznega vprašanja do vprašanja in nam na tak način predstavi lasten pogled na človeka. Zbirka je sestavljena iz treh delov, ki so logično nadaljevanje drug drugega: *Nad zasebnostjo*, *Prav tam* in *Pod zavestjo*.

Prvi del nas, kot že napoveduje naslov, sooči s problematiko zasebnosti. V prvi pesmi *Zasebnost*, ki služi kot nekakšna napoved teme, se soočimo, poleg težave z razumevanjem pojma zasebnosti, tudi s samo problematiko pisanja in ustvarjanja. Pod pesmijo, ki sicer kombinira abstraktne definicije zasebnosti s konkretnimi primeri zasebnega (poštni nabiralnik), lahko najdemo opombo, ki se obrne direktno na bralca. Ta postmodernistični postopek torej problematiko zasebnosti še razpne: »Kdo je lastnik te knjige? Kdo razkazuje svojo zasebnost? Jaz s svojimi pesmimi ali vi, ki berete to knjigo /.../« (Zasebnost) Zavedanje širine problematike se še dodatno prikaže skozi cikle pesmi v nadaljevanju, skozi katere Anja Cimerman prikazuje skorajda zgodbo »zasebnega« in njegovo vlogo v življenju katerega koli izmed nas. Pri tem je izredno zanimiv postopek, ki ga uporabi. Zasebnost je namreč vseskozi predstavljena kot nekaj popolnoma konkretnega: »Zasebnosti sosedov je mogoče prisluhniti.« (Zidovi 1), »Zasebnosti se uskladijo.« (Zidovi 3) Zasebnost je torej nekaj, kar lahko slišimo, čutimo, nam je na dosegu roke. Na drugi strani pa imamo popolnoma »razosebljen« lirskega subjekt, ki je vseskozi označen z najširšim pojmom – bivajoči. »Bivajoči laže od pojmov poimenuje žival.« (Zasebnost živali 1) Sprememba popolnoma abstraktnega pojma v konkretno in konkretnega lirskega subjekta na abstraktno raven deluje na principu potujitve, bralcu pa s tem omogoča novo videnje že znane problematike. Pesmi na tak način delujejo sveže, izvorno, občasno tudi komično: »Bivajoči šari po

nizkem podstrešju. / Odpre podstrešno okno in pajku // pokvari pajčevino. Pajek zavzdihne.« (Zasebnost bivajočih 3)

V drugem delu zbirke se dobesedno znajdemo *Prav tam*. Kakor smo bili prej od lirskega subjekta distancirani, smo sedaj sredi njegovih misli: »*Umita sem, brez nogavic in v pižami. / Dišim po milu.*« (Nedelje zvečer) Jasne, enostavne, mestoma naivne podobe pa še zmeraj občasno prehajajo na metaforično raven: »*Po dežju / z listov pada čaj.*« (Nedelje zvečer); brišejo meje med realnim in fiktivnim: »*Tudi list ima smeri neba. / Na vzhodu je izhod za risbo / in se nadaljuje.*« (Karavana) ali pa začetno podobo spreobrnejo v svoje nasprotje in s tem bralca prisilijo v ponovni razmislek (cikel Repete). Tako še imamo občutek, da se vrtimo okoli univerzalnih vprašanj, ki so tokrat predstavljena skozi izrazito intimne, drobne trenutke, vendar občasno pesmi ne uspejo prestopiti na to raven, da bi lahko bralcu dale še kaj več od lepega vtisa ali opažanja. Kakor se je prej enostaven slog pisanja odlično ujel s potujitvijo vsem znanih slik, se na tem mestu ujame v naivno opisovanje, ki ne uspe povedati nič določenega.

Zadnji del, *Pod zavestjo* (ki ga sicer tvorijo samo štiri pesmi), poskuša površinskost lirskega subjekta ponovno poglobiti. Podobe, ki se dejansko zdijo kot del podzavestnega sanjskega sveta, dobijo elemente groteske: »*Ko se mu približam, / opazim, da je njegova lobanja / na vrhu prirezana. // Z žlico zajema svoje možgane / in jih požira.*« (Intelektualec) Bivanjska vprašanja so vedno bolj zgolj nakazana oz. so potisnjena v podzavestno reševanje: »*Besedi, ki ju zgolj slutim, / mi vse bolj uhajata.*« (Intelektualec); lirski subjekt pa vedno bolj izgublja lastno identiteto, kar je jasno opredeljeno tudi v zadnjih dveh verzih zadnje pesmi Igra: »*Ko ga odložim, se pozabim / več kot enkrat.*« Na tak način nas zbirka pripelje do zadnje faze vprašanja »bivajočega«: od racionalnega, skorajda filozofskega premisleka o bivajočem in njegovi zasebnosti, intimni plati vsakodnevnosti do točke, ko je največji problem to, kaj pravzaprav smo. In če se vrnemo k prvi iztočnici, ki nam jo ponuja zbirka – kdo je lastnik te knjige; kdo razkriva več?

Če zbirko beremo na tak način, kot zaokrožen lok prevpraševanj, nam z zelo minimalnimi pesniškimi postopki vsekakor ponudi svež pogled na človeka in njegov obstoj. Vendar je med pesmimi zgolj prvi del tisti, h kateremu bi se lahko vračali in ob vsakem ponovnem branju odkrili še kaj novega oz. pesmi ne bi izgubile svoje moči. Res pa je tudi, da bi pesniška zbirka, ki bi v celoti izhajala iz takšnega postopka potujitve, verjetno delovala preobloženo, pesmi pa bi izgubile svoj svež naboj. V vsakem primeru pa je to prvenec, ki mu je uspelo, kar marsikateri zrelejši zbirki ne uspe – pred oči narisati nov privid, ki nam zamaje temelje resničnosti.

KARIN JUREŠ

Družina, izgnanstvo in stoletje upanja

(Widad Tamimi; prevedel Gašper Malej, *Vrtnice vetra: zgodba o prekrizanih nitih usod*, Sanje, 2018)

Za nekatere morda manj poznana ali nepoznana vrhunska avtorica Widad Tamimi preseneti italijansko in slovensko publiko s tematiko, ki v tem desetletju navidezne solidarnosti in odprtosti morda spi ali pa v tišini še vedno išče svoje zavetje. Mlada perspektivna pisateljica, ki je s svojim drugim romanom *Vrtnice vetra* pogumno poiskala svoje mesto v literaturi, nam v pričujočem romanu predstavi pretresljivo zgodbo svoje družine skozi minulo stoletje, ki ga dokonča ravno v obdobju begunske krize. Pisateljčine korenine segajo v srednjeevropske države in vse tja do Bližnjega vzhoda. Da bi razumeli pripoved kot tako, moramo najprej razumeti preteklost in izvor razvejenega družinskega drevesa pripovedovalke, ki sta avtobiografsko zasnovana. Sama je potomka dveh popolnoma različnih svetov, katerih niti usode se prekrizajo – po eni strani spoznavamo svet bogate in pomembne judovske družine, po drugi strani pa svet palestinskih prebežnikov. Materini predniki so prihajali iz Avstrije in Češke, kasneje so živeli v Trstu, sredi druge svetovne vojne pa preko Švice pobegnili v Združene države Amerike, očetovi predniki pa so bili Palestinci, ki so zaradi nemira pred vojno uspeli pobegniti v Jordanijo. Očetove in materine poti so se srečale, ko je oče zaradi želje po študiju medicine zbežal v Italijo. Tamimijeva je tako rekoč »nadaljevala«
stoletno tradicijo, saj je živela v Italiji, Savdski Arabiji, na Nizozemskem in tudi v Veliki Britaniji. Danes, poročena s Slovencem, že osem let živi v Ljubljani.

Uvodna misel romana nas v sedmih vrsticah prijetno povabi in branje: »In tako nastaja platno, ki mu pravimo življenje: veliko, lepo, neskončno skrivnostno življenje /.../.«
Skozi krajša poglavja nam pred očmi prikazuje svet, ki je vendarle še kako živ, a nam, ki tega ne doživljamo in ne čutimo na lastni koži, morda nekako potisnjen v ozadje – *svet pregnanstva*, ki skozi pripoved strmi k enemu samemu močnemu cilju – *vračanju*.

Hitro nam postane jasno, da so *Vrtnice vetra* biografsko podprte. Avtorica z multikulturno identiteto knjigo namenja »Otrokoma, ki sta postala moj oče in moj ded, in generacijam otrok, ki prihajajo«. Piše namreč o mladosti prednikov, obeh beguncev in deloma o begunstvu nasploh. Z nagovorom zastavlja vprašanje: Koliko generacij je še potrebnih, da pokopljemo izgnanstvo?

Že v kratkem prologu, ki ga naslovi Na začetku, čeprav nekako začne *na koncu* (s smrtjo), lahko začutimo, da je povod za pisanje tako občutljive osebne teme smrt matere, ki ji je zaradi bolezni umrla, ko je bila stara le deset let. Na podlagi dedkovih pripovedi

se nekako vrača v preteklost, saj želi izvedeti čim več o materi, preteklosti rodbine in o svojem poreklu nasploh. Lahko bi rekli, da z zlivanjem čustev in razmišljanj na papir skuša ustvariti atmosfero bivanjske stiske, ki so jo skozi minulo stoletje preživljali tako starša kot tudi njuni predniki. Nekoliko podrobneje je predstavljen dedkov svet, saj je njen primarni vir pripovedi.

Menim, da gre za imenitno nizanje pomembnejših preteklih dogodkov in spominov, ujetih v pretresljivo situacijo in ambient. Avtorica se skozi celotno zgodbo nekako drži svojega običajnega literarnega postopka pripovedovanja, ki ga že z nekaterimi naslovi oblikuje atmosferi primerno (*Svoboda, Nostalgija, Bes, Izgube, Migracije* itd.). Poglavja si sicer ne sledijo v časovnem zaporedju, avtorica jih namerno zloži v obstoječe zaporedje zaradi smiselne tematske povezave in rdeče niti romana. Večini naslovom poglavij sta sistematično pripisana kraj in leto oziroma datum dogajanja (*Pšenični klas – Hebron, 1949; Rdeče vrtnice – Milano, 11. februarja 1981*), kar nam nedvomno olajša razumevanje posameznih pripovedi, saj se tako rekoč ves čas gibljemo med dvema precej različnima svetovoma. Na eni strani se srečujemo s premožnim, *načitanim* meščanskim svetom judovske družine, ki so jo razmere tedanje fašistično-nacistične Evrope prisilile v pobeg na drugi kontinent, po drugi strani pa beremo o tistem človeku – o beguncu, ki zaradi svojega porekla doživlja večni nemir, o beguncu, čigar starša sta napol pismena oziroma nepismena, in navsezadnje o beguncu, ki se vsepovsod čuti nezaželenega. Tamimijeva meni, da se zaradi tega počuti kot most med dvema svetovoma in med preteklimi ter prihodnjimi generacijami.

Tamimijeva pripoved začenja z dramatičnim opisom obstreljevanja Hebrona in bega pred vojaki, o nedolžnih otrocih (eden izmed njih je njen oče), ki so izpostavljeni hudim situacijam in je za njih lahko vsaka sekunda življenja usodna. Po nekaj straneh se premakne za kakšnih 3.400 kilometrov in zgodbo nadaljuje z družino tržaške elite v tridesetih, ki se zaradi vzpona fašizma preseli v New York, od koder se na svojo zemljo vrne le dedek. Človek, ki je prisiljen zapustiti svoj prostor in pozabiti na svojo identiteto, nekako vedno, četudi po tihem, upa, da se bo vrnil nazaj. Oba »begunca« sledita istim sanjam – tem o vrnitvi na svojo zemljo.

Poglavja, ki v naslovu ne nosijo kraja in datuma, so krajša (obsegajo približno dve strani) in so nekakšna vmesna pojasnila, ki vežejo prejšnje poglavje z naslednjim. Na koncu vsakega poglavja smo prisiljeni, da prelistamo na konec romana in se potopimo v družinsko drevo. Očetovo in dedkovo (po materini strani) življenje je nizano vzporedno – začetek je namenjen očetu, naslednjih nekaj poglavij dedkovemu otroštvu, nato se spet vrnemo k očetu itn. V romanu se zgodbi prepletata, dohitevata in vrtita druga okoli druge, pa vendar vedno znova odrineta vsaka v svoj kot.

Bistveni pojmi romana so svoboda, preganjanje, vračanje in navsezadnje ljubezen, ki je dovolj močna, da poveže še tako oddaljena svetova. Pripoved je sama po sebi

žalostna, pretresljiva, resna, nepredvidljiva in hkrati predstavljena s čudovitim smislom za jezik. Gre za zahtevnejše branje zaradi turobnega ozračja (ne pa tudi jezika), ki je ravno nekje na zlati sredini med optimističnim in pesimističnim. Med branjem se nad bralca spušča neke vrste *megla*, za katero upaš, da se bo razblinila ali pa spremenila v oblak, ki bo končno spustil težke kaplje.

Obsežno prozno delo je razdeljeno na tri dele, sklepam, da razdelki pomenijo nekakšen premor. Drugi del Tamimijeva začne z domnevo, da ima »sindrom podstrešja«, ki ga je dobila s časom. »Pri meni gre za stalno iskanje korenin, za nenasitno žrelo, ki mi na koncu pusti občutek razočaranja, /.../ Iščem, iščem, iščem. Kopljem po pozabi.« V tem, po mojem mnenju prelomnem, poglavju pojasni, da ne more uiti preteklosti in da se ne zna osvoboditi. »Ukleščena sem v sestavljanju, kateri neizbežno manjkajo posamezni koščki, /.../, ki jo sestavljajo interpretacije, različni občutki, vrzeli in lažne rekonstrukcije.«

Izvirni roman z naslovom *Le rose del vento* je v svojem maternem jeziku (italijanščini) pisateljica izdala leta 2016. Prozno delo v slovenščini, vključno s spremno besedo izpod peresa Patricije Maličev, obsega 264 strani, dodatni dve strani na koncu romana pa sta namenjeni družinskemu drevesu v obliki, ki jo lahko najdemo tudi v izvorniku. Patricija Maličev v spremni besedi doda, da je roman kot »družinsko srečanje, ki se zgodi ob družinskih tragedijah«, s čimer se lahko strinjamo – posebej dialoško so predstavljeni tisti dogodki, o katerih se po navadi pripoveduje sorodnikom, ki jih dlje časa nismo videli (ponekod so priložena tudi pisma).

Roman je sicer ravno pravšnje dolžine, morda za koga malenkost predolg (poglavja v prvem delu so številčnejša v primerjavi z drugim in s tretjim delom). Besedilo je načeloma hitro berljivo. V romanu ni direktne dialoškosti z bralcem (ne postavlja nobenih dejanskih vprašanj), zdi se mi pa, da avtorica želi bralcem neposredno predati sporočilo (nekako jih spodbuja k premisleku, ki ni cilj, temveč »pomagalo«). Jezik je tekoč, preprost in vsakdanji, ne vsebuje pesniškega pripovedovanja, pretirane metaforičnosti ali humorne perspektive. Slog je jasen, sicer preprosto izoblikovan, niha med jednatim in zgoščenim. Včasih dobimo občutek, da smo izgubili rdečo nit, vendar se ta na koncu poveže. Ob branju nam vsekakor pride v pomoč priloženo družinsko drevo, na podlagi katerega se lažje orientiramo, o kom teče beseda in v kakšnem sorodstvenem odnosu je ta z avtorico.

Navdihujoče je dejstvo, da se je pisateljica tako vneto poglobila v raziskavo svojega porekla in pobrskala po informacijah o praprababilih in prapradedih svojega dedka, da je lahko zasnovala družinsko drevo, ki sega vse tja do konca 18. stoletja. Kot bralka sem sicer nekje na tretjini romana dobila občutek, da bi lahko določena poglavja v prvem delu (veliko jih je namreč namenjenih opisu dedkovega otroštva in mladosti) izpustila, pa bi še vedno vedela, v čem je stvar.

Avtorica je skratka svoje delo na knjižno tržišče podala z elegantnim in odprtim pristopom. Ker snovno zadeva »težke« bivanjske okoliščine, ni ravno *pravljica za lahko noč*. Kdor pa se lahko tako ali drugače najde v avtoričinih mislih ali v dedkovih pričanjih, pa bo zaradi globoke tematike in vprašanj, ki se nam porajajo med branjem, zagotovo ostal buden.

ŠPELA KOVAČIČ

Med generacijami – mostovi ali prepad?

(Jela Krečič, *Knjiga drugih*, Beletrina, 2018)

Obsežni roman *Knjiga drugih* je izšel pri založbi Beletrina v letošnjem letu (2018). Po prvem romanu *Ni druge* se je pisateljica, ki je tudi priznana filozofinja in novinarka, dr. Jela Krečič, odločila še za drugi roman, ki prinaša zgodbe različnih generacij, živečih v prestolnici Ljubljani. Jela Krečič je diplomirala na Fakulteti za družbene vede iz kulturologije in doktorirala na Filozofski fakulteti iz filozofije z delom *Filozofija, fantazma, film*.

Kot novinarka – v tej vlogi je slovenski javnosti tudi najbolj poznana – in pisateljica se zaveda, da gre tu za dve različni *področji pisanja*; pisanje člankov za časopis, pri katerem je eksplicitna težava huda konkurenčnost, ter literarno pisanje (v tem primeru roman), ki terja različne pisateljske veščine in obsežen opus znanja. Pisateljici je tokrat spet uspelo napisati berljiv roman, v katerem lahko najdemo pristno nanizane dialoge, natančno opisano okolje in same like, katerih karakterizaciji nameni veliko pozornosti.

Pripoved v romanu je časovno umeščena v leto 2015, težišče dogajanja pa je postavljeno v središče Ljubljane. Na 318 straneh se prepletajo življenja in odnosi med prebivalci. Prikazan je prerez urbane ljubljanske družbe, avtoričino dobro poznavanje življenja le-te je najbrž avtobiografski element, povezan z njenim otroštvom, saj je tudi sama odrasčala v Ljubljani. Ta prerez raznolike skupine ljudi, ki bivajo na enem mestu, je avtorica podala preko različnih tipov literarnih likov. Tako je v roman vključila študente Akademije za gledališče, radio, film in televizijo, upokojenko, ki je ena osrednjih oseb in jo je pisateljica izbrala zato, ker se ji zdi, da starejše ženske in starostniki nasploh v fikciji v popularni kulturi dobivajo zelo malo pozornosti. V zgodbi se neposredno razkriva avtoričina želja po ovrženih stereotipih o starejši populaciji, ki si jo mladina predstavlja kot »dolgočasno« in »bolešno«, ravno zato pa je lik starejše gospe prikazala kot zelo komičnega.

Vsi naslovi poglavij se začnejo z mestniškim predlogom »O« (*O tem, kako se znebiti dolga na pogrebu; O tem, kako se starejši gospe uresničijo pričakovanja, ki jih nikoli ni imela; O deklici, ki je vzgajala svoje starše, da bi lahko sama začela odrasčati; O tem, kako je knjiga, ki je dolgo blodila naokoli, našla svoje mesto* ipd.). Vsako poglavje zase deluje kot zaključena celota, vendarle pa so literarni liki med seboj bolj kot ne povezani preko knjige, ki potuje od posameznika do posameznika in razkriva zgodbo

vsakega, vendar je nihče ne prebere. »Hm, nisem še slišal za knjigo, ki bi ji pripisovali toliko pomena, ne da bi jo kdo zares bral.« Ta knjiga, ki skozi celoten roman ne nosi naslova niti ni izdano ime njenega avtorja, na nenavaden način pripomore k določenemu posameznikovemu spoznanju in rešitvi vsakdanjih težav. Lahko bi celo rekli, da pusti sled v življenju vsakega lastnika knjige. Konec romana nam razkrije tudi, da knjiga pravega lastnika sploh nima. Ko Heda prinese knjigo Lovru, od katerega si jo je sposodila, ji ta pove, da knjiga ni njegova, in šele takrat bralec prvič izve za naslov knjige: Druga smrt.

S pomočjo knjige se v ljubezensko razmerje spustita aroganten in egoističen študent Tine ter igralka Ana. Heda, mlada profesorica na AGRFT, spozna starejšo upokojenko Veroniko, s katero po spletu okoliščin postaneta najboljši prijateljici. Medtem si Heda začne dopisovati z Arielom, kar prerase v ljubezen. Knjiga se znajde tudi pri družini Kaprič, ki je na robu propada zaradi očetove brezposelnosti in mamine odsotnosti, vendar na koncu uspejo zakrpati vse probleme.

V romanu pisateljica tematizira tudi stereotipe med moškim in žensko, sicer pa so etično zanimivejši oz. privlačnejši ženski liki. Navedeni so liki študentke, samoiniciativne igralka Ane, karieristke Hede, upokojenke Veronike z nesrečno ljubezensko preteklostjo. Tu je še najstnica Mirna, ki je zaradi *težavnih* staršev bila primorana prehitro odrasti. Do moških je zavzela strogo pozicijo.

Nasploh so v tem romanu moški tisti, ki morajo priti do nekega spoznanja o sebi. Tu lahko kot lep primer navedem Veronikinega nečaka Tita, ki se je zaradi izgube zaposlitve začel zapirati vase, se smiliti samemu sebi in s tem nehote vplivati na celotno družino, dokler mu hčerka Mirna ne odpre oči. »Njegov nekdanji vitalizem je zamenjalo vegetiranje. Odločila se je, da se bo ob priložnosti pogovorila z njim.«

Roman je napisan v humornem tonu, čeprav se sooča s težavami, ki niso prav nič komične. Tematizira namreč prevare, splav, brezposelnost, tudi neprijetne spomine iz preteklosti, ki se najbolj intenzivno kažejo pri prijateljstvu med Hedo in Veroniko. V zadnjem poglavju, *O tem, kako je knjiga, ki je dolgo blodila naokoli, našla svoje mesto*, se najprej Veronika izpove Hedi, tej Veronikina izpoved seže do srca, zato naslednji dan Veroniki še sama razkrije svoje spomine iz preteklosti. »Toda zvečer /.../ so jo še preganjale Veronikine besede. /.../ Tako je začela razmišljati o svoji preteklosti, o svojih življenjskih prelomnicah. Je svojo ljubezensko preteklost tako skrbno hranila pred vsemi, celo pred Otonom Tinetom in zdaj Veroniko, da bi ohranila lepšo samopodobo?«

Tako imenovani prepad se kaže v družini Kaprič, v kateri oče ostane brez službe, mama pa se dobiva z mladeničem. Med slednjima se razvije čustvena navezanost, ki sicer ne prerase v ljubimkanje, vendar pa zaradi tega v družini nastajajo napetosti in

nesoglasja, kar štiričlansko družino privede do skorajšnjega propada. Hči Mirna je tako rekoč prisiljena prevzeti vlogo odrasle osebe, kar se odraža v skorajda materinski skrbi za svojega leto dni starega brata. Na drugi strani se srečujemo s predstavniki različnih generacij, ki med sabo uspejo zgraditi mostove. Tako npr. Heda, profesorica na AGRFT, razvija prijateljski odnos z od nje starejšo upokojenko, dovoli pa si tudi, da skozi nekajtedensko dopisovanje preko elektronske pošte med njo in njenim znancem Arielom vzklije ljubezen.

Nasploh v romanu v ospredje vstopata dve pglavitni temi – ljubezen in prijateljstvo. Ljubezen, prikazana med študentoma Tinetom in Ano, je precej sveža in mladostno obarvana ter se zelo razlikuje od ljubezni med profesorico Hedo in njenim znancem Arielom ter med Mirnino mamo Ireno in mladeničem. Ireni je to razmerje neke vrste varno pribežališče od družine in problemov, ki jih skriva za štirimi zidovi svojega doma. Temo prijateljstva pa sta v največji meri izoblikovali Heda in upokojenka Veronika.

Literarni liki poslušajo tisto glasbo in gledajo tiste filme, ki so tako rekoč primerni za njihovo starost. Dobimo občutek, da avtorica pri omenjanju določene starostne skupine glede na časovno umestitev vzporedno omenja tiste izstopajoče t. i. *fenomene*, ki so tako ali drugače zaznamovali *njihov čas*. Pri omembah starejše populacije velikokrat omenja Agatho Christie, priznana angleško pisateljico kriminalnih romanov, ko pa recimo pripoved nanese na mlajšo populacijo, omeni Amy Winehouse. Zgodba je sama po sebi lahko razumljiva in berljiva, za razumevanje ni potrebno neko posebno predznanje (razen poznavanja osnovnega angleškega besedja in slenga). Besedilo je napisano jasno in uglajeno, načeloma tudi slovnično korektno, razen na mestih, na katerih se pojavljajo tuje besede (anglicizmi). Lahko bi rekli, da je nekje na meji med jedrnatim in obsežnim, saj je ponekod opis enega samega dogodka pojasnjen na več straneh, spet drugje pa avtorica dogajanje ubesedi bolj zgoščeno.

Avtorica upošteva različne jezikovne kode svojih likov, njen slog pisanja torej obstaja v odvisnosti od posamičnih literarnih oseb. Pri odraslih likih in upokojenki uporablja prefinjene, uglajene in intelektualne besede oziroma besedne zveze, česar pa ne moremo reči za literarne like mlajših let. To se kaže v odlomku, ko se Mirna s svojo prijateljico Klaro odpravi v mesto in se ji tam izpove glede situacije doma. »Samo da ne boš postala tista vsevedna bitch, ki je doživela razsvetljenje zaradi enega resnejšega fighta staršev. /.../ Moja dva sta se ločila že pred sto leti in lahko ti zagotovim, da nisem zaradi tega čisto nič bolj clever.« Tu je avtorica uporabila kar nekaj anglicizmov, ti pa mimetično posnemajo realno stanje med dandanašnjimi najstniki, ki tudi zares v vsakdanjem govoru prevzemajo veliko tujih izrazov.

V pisateljicini prvi knjigi z naslovom *Ni druge* je glavni literarni lik moški, v njenem drugem romanu pa se zdi, da so tokrat ženski liki dobili več veljave kot moški. To

pisateljica argumentira s tem, da lahko kot pisatelj kreiraš like, ki jih lahko skozi zgodbo malo prevzgojiš. Dodaja še, da je roman priložnost, da ustvariš svoj svet, v katerem junake in svet modeliraš po svoje. Menim, da ji je v ta fiktivno ustvarjen svet uspelo povabiti radovednega bralca, ki želi spoznavati različne osebnosti in se vživljati v njihove probleme, s katerimi se empatični bralec lahko skozi zanimivo podano zgodbo tudi zlahka poistoveti. Roman nedvomno zadovolji množičnega bralca, ki v branju išče lahkotnost in sprostitev.

DANIJELA SEKEJ

Paradigma #yolo in Prešernov Krst pri Savici

V časih, ko ljudje fotografiramo lično nametano hrano na prevelikem krožniku in ob tem heštegamo #yolo (You Only Live Once), bi težko pristali na obljubo ekstaze v večnosti v zameno za življenjsko trajajoč hip pekla. Mi namreč vsak trenutek uživamo, v polnosti živimo, aktivno športamo, okusno jemo, se zabavamo, nazdravljamo, žalujemo le, če nam razprodajo najbolj modni kos oblačila, smo nenehno v pogonu, smo ekstremni, adrenalinski, družabni, jemljemo kredite za veseli december in za letni dopust ... vse to, ker pač #yolo.

Boljša je kratka slast kot up na dolge dni je dekletu prigovarjal že Horacij. Dekleta dandanes njegov ukaz *in vina si naliij!* brez zadržkov rade sprejmemo. Tudi *Carpe diem!* se nam je zasidral v srce. Žal nemalokrat le dokler se v srčno pristanišče ne zasidra kak napačni On. Gospod Popolni že dlje časa obljublja, da bo tokrat pa res zapustil punco, morda celo ženo in z njo vred otroke. Več tednov, več mesecev, več let. V imenu ljubezni še kar čakaš. Vmes večkrat ponoriš. Ampak ljubiš. Morda pa zdaj res kmalu. Oplajaš svojo ljubezen z gledanjem telenovel, ki ti pomagajo razumeti tisoč in eno prepreko do ljubezenske sreče. Appetit po jedi zamenja hlastanje za čustvi, ampak postano hrano s krožnika še zmeraj ovekovečiš s fotografijo in heštegi. Zdi se, da se to čakanje razrašča v večnost. Naenkrat #yolo pomeni Črtomirjevo in Bogomilino življenjsko pot. Poraja se vprašanje: se jima je to njuno odrekanje izplačalo? Je vredno potrpeti tudi nam? Smo dovolj trdno zasidrani v trenutek, da bi lahko povsem odmislili presežno?

Metafizični svet je za človeka precej mističen – ravno zaradi te svoje oddaljenosti, snovne neotipljivosti nas ali sili k zaključku, da ne obstaja, ali zaradi nedorečenosti še bolj buri našo domišljijo. Kdo je Bog in ali ta sploh obstaja? Tomaž Akvinski, eden največjih katoliških teologov, je ob vprašanju »ali Bog je?« glede na zlo v svetu priznaval (znanstveno) možnost, da je mogoče svet razložiti zgolj imanentno, brez Boga, *supposito quod Deus non sit*. Že srednjeveškemu Tomažu je bilo torej jasno, da božje bivanje ni samo po sebi razvidno in samoumevno. Še vedno pa je imel vero (iščočo in sprašujočo) v neko vseobsegajočo resničnost; v Boga, ki je zadnji temelj vse stvarnosti, ki vse nosi in giblje; je največje dobro, v katerem je utemeljeno vse, kar je v svetu dobrega in na njem deleži; ki je zadnji cilj in smoter. Za razliko od srednjeveških pojmovanj, pa je v sodobnem času Bog postal vprašljiv, sumljiv, le odsev realnosti (Marx), projekcija človeških lastnosti in sposobnosti (Feuerbach) in objektivizacija

želja (Freud) ... vse do Nietzscheja, ki je Boga naposled razglasil za mrtvega.

V pesnitvi Krst pri Savici trčita obe skrajnosti (krščanskega) Boga – verujoča srednjeveška in sodobna, ki dvomi, celo zanika. Če Boga ni, potem tudi ni obljube večnosti. Komaj šestnajstletna Bogomila se zdrzne nad minljivostjo življenja in nad enodimenzionalnostjo poganskih verovanj. Kot nalašč pride mimo (nenasilen) irski misijonar, ki ji predstavi vero v troedinega krščanskega Boga, Boga ljubezni. Seznan ji je z ljubezensko perfekcijo, ki traja tudi posthumno. Romantični junak Prešernove pesnitve Črtomir v Krstu zavoljo ljubezenske žrtve klone pred obljubami neke prihodnje resničnosti, na katere goreče prisega Bogomila. V to presežno resničnost pa ne verjame ne Prešeren ne njegov *alter ego* Črtomir. Oba pa subtilno zavidata tistim, ki to zmorejo. Tako berno v posvetilu Matiji Čopu, ki je pravzaprav prav tako sestavni del pesnitve:

*de srečen je le tá, kdor z Bogomilo
up sreče unstran groba v prsih hrani.*

To je seveda aluzija na Bogomiline besede Črtomirju:

*Odkrila se bo tebi unstran groba
ljubezni moje čistost in zvestoba.*

Da se Prešeren enači s Črtomirjem, ni skrivnost. Nasprotno – celo sam v sonetu, namenjenemu Matiji Čopu, zapiše:

*Pokopal misli visokoletee,
željá nespolnjenih sem bolečine,
ko Črtomír ves up na zemlji sreče.*

Tužemske sreče ni za pričakovati, večnost v neki presežni sferi pa za Prešerna (in Črtomirja) ne obstaja. Možne rešitve so grob, smrt, neobstoj. V luči take perspektive se nam Črtomirjeve resigniranost, odpoved Bogomili, privolitev v krst in celo duhovništvo zarišejo še kot posebej tragične. Tudi če Bogomilo čaka enak neobstoj, deluje bolj optimistična, bolj prepričana v to, kar počne. Irski misijonar ji je svetoval molitev, ki bi obvarovala njenega ljubega, in Črtomir je resnično preživel nočni *ne boj, mesarsko klanje*. Bogomila je dobila svoj dokaz; razmišlja nadvse pragmatično – če molitev deluje, bo funkcioniralo tudi osrečujoče posmrtno življenje, ki ga je merljivo v enotah večnosti več kot kratkih dni na svetu. Že v samem imenu Bogomila pa se poleg pomena, da gre za nekoga, ki ga varuje božja milost, razkriva še nasprotni vidik: bo vse njeno upanje po presežnem in večnem rezultiralo le v »bo gomila«? Prešeren, ki mu je *življenje ječa, čas v nji rabelj hudi* si išče odrešitve od trpljenja in nesreče v grobu. Zato se še bolj postavlja vprašanje, zakaj Prešernov Črtomir, čeprav v okvirih lastnih prepričanj, ne more razmišljati pragmatično kot Bogomila? Če je smrt torej dokončno stanje, zakaj ne bi življenja preživel bolj na način #yolo? Čemu pristane na zatajitev vere svojih prednikov in svojih od kristjanov pomorjenih mož, če tako ali tako ve, da

iz Bogomile ne bo kruha? Zakaj ne prepusti času, da ta izžaluje Bogomilo, nato pa sebi poišče neko drugo poganko, s katero bo živel srečno do konca svojih zemeljskih dni?

Preveč je Prešerna v tej pesnitvi. Temu pritrjuje tudi I. Prijatelj v *Drami Prešernovega duševnega življenja*. Črtomirjevo krčevito oprijemanje vsakršne bilke, četudi zanj nerazumne, reflektira Prešernov notranji svet. Predvsem Prešernova občutja ob tem, ko je izvedel za smrt Matije Čopa. Nesreča v ljubezni, ki je bila morda glavno gonilo njegovega književnega ustvarjanja, je bila znosnejša ob trdni podpori, ki mu jo je nudil Čop:

*ločitvi od njega mi je hladilo,
bila je lek ljubezni stari rani.*

Črtomir odseva Prešernovo razrvanost in ohromelost v dejanjih ob življenjskih tragedijah. Tudi jezikovni boji ne bodo isti brez veleumnega Čopa. Je v tej pesnitvi čutili Prešernov strah, da bo brez Čopove sistematike in intelekta oslabil svoja prizadevanja za visoko kultiviran slovenski jezik?

Zagotovo se da Krst pri Savici razumevati na več načinov. Boris Paternu v članku *Kako brati Krst pri Savici* navaja štiri, dopušča pa tudi možnost bralčeve posamične interpretacije. Trdi, da je to Prešernovo najbolj odprto delo, ki omogoča največ različnih dojemanj.

Omenimo dojetje, ki ga Paternu izpostavlja kot najbolj enostavnega – dojetje pesnitve kot srednjeveške zgodbe. Gre za zgodovinsko zgodbo o pokristjanjevanju Slovanov, dogajanje je torej postavljeno nekje v 8. stoletje. Črtomir in Bogomila se spreobneta v krščansko vero, kar lahko nezahtevnemu bralcu da moralno in versko zadoščenje ob zmagi krščanstva. Hkrati pa se sprašujem, koliko je v 8. stoletju bila aktualna tematika celibata in večnih zaobljub čistosti. Uvajanje instituta celibata v katoliško Cerkev je bilo postopno. Prvič se sicer tematika na raznoraznih škofovskih sinodah izpostavi že nekje v 4. oz. 5. stoletju, vendar se celibat, kot ga pozna sodobna katoliška Cerkev, za vse sloje duhovščine uvede šele v 12. stoletju. Odločilni korak za uveljavitev celibata je napravil Inocenc II. na Drugem lateranskem koncilu leta 1139, ko so ne le prepovedali duhovniški zakon, ampak tudi uradno razglasili, da so zakonske zveze, ki so bile sklenjene po duhovniškem posvečenju, neveljavne. Prepoved poroke duhovnikov je bila potrjena še v drugi smeri: od takrat naprej moški, ki so že bili poročeni, niso smeli biti posvečeni v duhovnike. V 8. stoletju (dogajalni čas Krsta pri Savici) je verjetno veljalo neko vmesno določilo – da so duhovniki lahko bili poročeni, vendar jim je od trenutka posvetitve v duhovniški stan bila predpisana vzdržnost v spolnosti. Sprašujem se torej, koliko razdelana so bila pravila celibata v 8. stoletju za ženske, če takrat še niti za moško duhovščino pravila niso bila povsem enoznačno jasna. Bogomiline večne zaobljube Bogu torej znova odsevajo duh Prešernovega časa. Janzenizem kot gibanje je Vatikan obsodil že skoraj ob njegovem nastanku. Vendar pa

je v miselnosti 19. stoletja na Slovenskem prevladoval ravno ta rigorozen janzenistični duh. Krivda, kazen, ki preti zaradi nepokorščine ... na drugi strani poslušnost, dobra dela, resnost. Smeh je veljal za hudičevo orodje. Priporočilo izogibanja smehu lahko zasledimo tudi v romanu Umberta Eca *Ime rože*. Janzenistični duh torej ni preživel zgolj na Slovenskem, ampak se je kljub kategorični zavrnitvi te miselnosti, razbohotil po celi Evropi. Teolog, filozof in psiholog Anton Trstenjak je še ob izteku 20. stoletja janzenizem označil za problem slovenske Cerkve. Skoraj smo lahko prepričani, da nam bodo tudi za letošnji božič s cerkvenega kora veselo pesem *Božji nam je rojen Sin, radujmo se zapeli mrki obrazi*.

Pri Prešernovem Krstu kulturo janzenizma zasledimo ravno v tej obljubi radostne večnosti v zameno za zemeljsko odrekanje sreči:

*Ne združenja, ločitve zdaj so časi,
šel naj vsak sam bo skozi življenja zmede*

Življenje je trpljenje. In trpljenje je vrlina, ki se bogato nagradi v neotipljivem brezčasju. Če bi Bogomila prekršila svoje zaobljube Bogu, se na njih požvižgala, zdaj ko je znova našla Črtomirja, in bi z njim pobegnila, bi se najbrž bala Božjega srda in posledic, četudi je ta Bog oznanjan kot Bog ljubezni. Jezni Bog, ki se maščuje in kaznuje, je bil preveč ustaljena krščanska podoba Prešernovega časa. Janzenizem zahteva »reševanje duš«. Vsak mizerni grešnik ima tako priložnost požrtvovalno rešiti drugega in s tem postaviti vzor, kako rešiti tujo in svojo dušo. Janzenizem je po smislu pravzaprav precej sovpadal z romanticizmom. Tu so veljale predpisane tehnike in vzorci obnašanja, kako postati dovolj dober za božje odrešenje, ki pa so bile zgolj nedosegljiv ideal. Vsak povprečnež je vedel, da v času življenja ideala ne bo dosegel, zato je bilo prisotnih veliko krivde, samoobtoževanj in čakanja na odrešitev, ki jo prineseta smrt in povračilo v nebesih. *Kako romantično!*, bi lahko vzkliknili.

Romantično. Neverjetno, kako dober ugled ima ta beseda. Romantičnost je zaželena in iskana lastnost. Dejansko pa je literarnovedne romantičnosti v vsakdanjem življenju še preveč. Hrepeniš po idealni ženski (morda celo neki realni, ki jo idealiziraš), zadovoljiš se pa s stvarnostjo, ki se ti nudi. Podobno, kot je Prešeren vzdihoval za Julijo, otroke pa mu je rojevala druga. Koliko je potem romantično sploh enačaj za ljubezen? Mar ni ljubezen tista, zaradi katere se premakneš iz svoje cone udobja; tista, ki te premakne iz ustaljenih tirnic; tista, ki verjame, da je ideal mogoč; tista, ki te dela norega in nerazumnega v doseganju tega ideala?

Romantična večerja. V literarnovednem pomenu bi bila videti tako, da bi v restavraciji dobil zogleleno prežgan zrezek in ga ne bi reklamiral ter prosil za boljšega. Pojedel bi tisti zrezek z vsemi strupenimi in potencialno kancerogenimi policikličnimi aromatskimi ogljikovodiki vred in sanjaril o lepem sočnem kosu mesa, kot ga pripravi

kuhar iz restavracije v vzporedni ulici. V restavraciji, v kateri si zdaj, še namreč nikoli nisi pojedel dobrega zrezka, ampak kaj naj, če je tvoja ljubljena oseba to restavracijo predlagala že za vaju prvi zmenek in se zmeraj znova rada vrača sem. Tradiciji in ljubemu miru kompliciranje pač ne pritiče, za resigniran subjekt je dovolj dobra že samoumevnost nepopolnosti. Koliko časa bo takšna zveza obstala? Lahko da bo trajala večno lahko da bo kratkega roka. Vendar me bega – je enostavno ljubiti nekoga, ki zase meni, da idealne ljubezni in goreče strastnega odnosa ni vreden? Če ni enostavno, za kaj se trudiš? Za Božjo nagrado? Ali se le izogibaš njegovi kazni? Ljubiti nekoga, ki skuša nenehno ugajati – se nikoli ne vprašaš, kdo pravzaprav sploh je ta, ki ga skušaš ljubiti?

Definicij in izkazov ljubezni je najbrž toliko kot živih in mrtvih duš. Gotovo pa je, da v sodobnih #yolo časih za razmerje med *tukaj in zdaj* ter *presežnim* veljajo drugačna pravila, kot so morale narekovala v času pisanja Krsta pri Savici. Tudi če danes presežnega prostora in časa ne zanikamo, je do tistih krajev in dob treba aktivno čakati. To, česar bi se rad naužil v večnosti, okušaj že zdaj. Tuzémska ljubezen, ki trudoma stremi k idealu ali vsaj napredku, naj bo predokus popolne ljubezni v večnosti. Črtomir in Bogomila, #yolo. Ali pač?

ČLANKI

ALENKA AVGUŠTIN

Dolina šentflorjanska – kolektivni simbol slovenskega naroda v Cankarjevih delih

V prispevku je obravnavano pojavljanje simbola *doline šentflorjanske* v Cankarjevih delih, ki ga lahko označimo kot kolektivni simbol slovenskega naroda na podlagi analize sledečih Cankarjevih del: *V mesečini*, *Zgodbe iz doline šentflorjanske* drame *Pohujšanje v dolini šentflorjanski*. »Kolektivni simbol črpa svojo moč iz tega, da je njegov nosilec skupek ljudi, vendar se kljub temu spominjajo posamezniki kot člani skupine... sleherni individualni spomin je en pogled na kolektivni spomin.« (Juvan 2006: 267).

KLJUČNE BESEDE: Ivan Cankar, dolina šentflorjanska, kolektivni simbol, rodoljubnost, pohujšanje

0 Uvod

Pri ugotavljanju, kako simbol *doline šentflorjanske* deluje v Cankarjevih delih, je bilo opazovano sledeče: fiksni in svobodni elementi, okolje, brezčasnost, pogled na kulturo in odnos do kulture, prisotnost ali odsotnost rešitve, literarne osebe, primerjava situacij, odnosov, značilnosti, vloga predmetov, vloga materialnih dobrin. Postavljeni sta bili dve hipotezi pred samo analizo, kaj bi lahko dolina šentflorjanska pomenila kot kolektivni simbol Slovencev: *1. hipoteza:* množico oziroma narod, nezavedajoč se svoje situacije zaradi pomanjkanja izobrazbe, kar vodi v izkoriščanje naroda in izključno skrb naroda za materialne dobrine in osebni blagor, *2. hipoteza:* narod, ki bi lahko iskal aktivne rešitve, vendar jih namerno ne želi oziroma se ni pripravljen spoprijeti s problemi ter se raje hlapčevsko prilagodi hitrim rešitvam zavoljo osebne materialnega blagra. Razlika med danima hipotezama je v aktivnosti naroda – v prvi je nezavedna prepuščenost izkoriščanju, v drugi pa zavedno hlapčevstvo. Skupno obema hipotezama je sledeče: dolina šentflorjanska predstavlja necelostno, nepristno človeško sfero, ki se pretvarja in klanja za lastno materialno ugodje, skrb za blagor pa vodi v suženjski in tlačanski narod.

Večini sta motiva doline šentflorjanske in pohujšanje poznana iz Cankarjevega dramskega besedila *Pohujšanje v dolini šentflorjanski*, vendar je Cankar ta motiv začel razvijati že pred nastankom dramskega besedila. V noveli *Iz življenja odličnega redoljuba* (1900) najdemo lik učitelja Šviligoja, v sami noveli pa ni razširjenega motiva doline šentflorjanske. Širši motivni in idejni razvoj doline šentflorjanske najdemo v noveli z naslovom *V mesečini* (1905), ki je tudi imela natisnjeno oznako »zgodba iz doline šentflorjanske« in zraven osnovne motivike vpeljuje tudi prihod »pohujšanja«

v dolino, in sicer umetnika Dioniza in ljubice Hiacinte. Leta 1908 je bila izdana knjižica *Zgodbe iz doline šentflorjanske*, v katerih je viden jasen motiv in simbol doline šentflorjanske (Toporišič: uvodna beseda).

1 CANKARJEV POGLED NA LJUDSTVO IN USTVARJANJE

Pomembno je vedeti, kako je Cankar sam videl slovensko ljudstvo in kako so kasneje na njegovo ustvarjanje gledali drugi avtorji in raziskovalci. Josip Vidmar je v članku *Tri Cankarjeve orientacije* ugotavljal, da se je Cankar zavedal strašnega duhovnega uboštva, v živo ga je prizadela usoda umetnika, ki je moral živeti in ustvarjati sredi strašne zaostalosti. To je ena izmed problematik, ki jih Cankar obravnava v drami *Pohujšanje v dolini šentflorjanski* (Vidmar 1976: 8). Beno Zupančič je zapisal izrečene Cankarjeve besede iz leta 1907: »Dokler bo ljudstvo suženj družbe, suženj tega anonimnega naroda – dotlej bo tlačanila, dotlej bo brezpravna in ponižana tudi duševna kultura«. Zupančič ugotavlja, da nam bo šele naša lastna družbena izkušnja mogla potrditi domnevanje, da se tudi nove socialne sile v družbi lahko sprevržejo v cankarjevski narod (silo nad družbo), če nimamo nenehnih pogojev za družbeni napredek s čim manj ovirami (Zupančič 1976: 5). Zupančič ugotavlja, da so pri Cankarju navzoče sledeče misli: poudarek na hkratnem in ljudskem osvobojanju ljudi in naroda; celostno pojmovanje osvobodilnih prizadevanj v političnem, gospodarskem, kulturnem razvoju družbe; celostno pojmovanje kulture z njenim osvobodilnim poslanstvom, ki mora biti zraščeno z drugimi osvobodilnimi prizadevanji v družbi; poudarjen pomen, ki ga ima za osvobojanje ljudi gmotno blagostanje (ali telesni blagor); razredno ločevanje med ljudstvom, ki dela, in narodom, ki odloča; poudarjena potreba po tem, da se preseže odtujenost kulturnih delavcev in ustanov od ljudstva in obratno – Cankar tudi ljudstvu pripisuje ustvarjalnost – zlasti kot ustvarjalcu temeljev, na katerih počiva sleherni družbena in kulturna stavba (Zupančič 1976: 22). Te ugotovitve nam nakažejo, da je Cankar torej imel širšo vizijo in je želel doseči širši pomen, ki bi se lahko razširil na celoten slovenski narod – prisotnost ustvarjalnosti na vseh področjih, ne samo umetniškem, saj je ustvarjalnost ključnega pomena za posameznikovo rast in rast naroda, če ni ustvarjalnosti in aktivnih družbenih prizadevanj, dobimo hlapčevski narod z velikim duševnim uboštvom.

Cankar je verjel, da je umetnikova naloga, da sam raziskuje svet brez vpliva kakršnega koli sistema, npr. religije (Zadravec 1976: 34). Cankar je od vsega začetka želel, da bi njegova dela, predvsem dramska, kljub temu da so sledila slovenski ideji, ustrezala evropskim merilom, torej si lahko razlagamo, da je pojmoval resnico, ki mora biti "univerzalno" preverljiva (Zadravec 1976: 35). Cankar je med negativno literaturo štel tisto, ki je zanemarjala duh in *etos* (imenoval jo je literatura sama zase), in stal za trditvijo, da to umetnost spodbujajo in pospešujejo meščanski finančni krogi, »gospodarji umetnosti, kritike, esejistike«, pisali pa so jo literati, ki niso znali »povedati ničesar« svojega (Zadravec 1976: 36). Navedeni Cankarjevi vidiki na umetnika in samo literarno ustvarjanje se pri raziskovanju doline šentflorjanske kot simbola zdijo pomembni zato, ker nam kažejo, da je Cankar želel prebuditi slovenski narod in

umetnika, da ne bi hlapčevsko sledili, temveč da bi spodbujali individualnost in svobodno razmišljanje posameznika brez vpliva kakršnega koli sistema.

2 PROBLEM MNOŽICE V CANKARJEVI DRAMATIKI

Primož Kozak je v istoimenskem članku podal ugotovitve, da lahko imamo Šentflorjance za enotno socialno skupino, zato lahko govorimo o njih kot o celoti toliko bolj, ker jim stoji nasproti izključno Peter sam. Prav tako ima Peter dvojni odnos do domovine, Jacinti jo kaže, kakor bi materi kazal nevesto, in misli resno o ljubezni do doline, po drugi strani pa so mu Šentflorjanci sužnji, hlapci in tlačani. Ugotavlja, da se pojavljata dve temeljni kategoriji, in sicer skrb za osebni blagor in človeška avtentičnost. Za Šentflorjance predpostavlja, da čutijo ljubezen do lepote, do transcendiranja svoje vsakdanje revščine, vendar pa je ta ljubezen v Šentflorjancih spačena, pohabljena, nesnažna in za Jacinto naravnost žaljiva, saj si ne upajo biti to, kar so v osnovi – ljudje. Veže jih skrb za lastni blagor in korist. Skrb za lastno korist je element, ki ostaja pri Cankarju nespremenjen, drugačna je le korist. V svojem jedru so Šentflorjanci ljudje, vedejo pa se kakor hlapci, ker skrb za blagor in korist zahteva od njih, da so sužnji, drhal in tlačani. Kozak podaja ugotovitev, da si Šentflorjanci ne upajo biti ljudje, ker so ubogljivi in hlapčevski, ne pa ker drugače ne bi mogli (Kozak 1976: 145). Na podlagi dosedanjih ugotovitev in postavitve dveh hipotez lahko v literarnih delih Ivana Cankarja ugotavljamo, ali Šentflorjanci nastopajo kot množica, ki si je enaka in tlačí svojo človeškost in greh v sebi, ker sistem zahteva od njih, da se obnašajo čedno in primerno (ponižno), če želijo imeti materialni blagor. Če nadaljnja analiza pokaže, da Šentflorjanci so enotna množica ali skupina, lahko lažje posplošimo in trdimo, da je dolina šentflorjanska kolektivni slovenski simbol.

3 PRIMERJAVA IN ANALIZA LITERARNIH DEL

Sledi analiza in primerjava sledečih Cankarjevih del: novela *V mesečini*; *Zgodbe iz doline šentflorjanske*: *Pesem* (uvodna), *Razbojnik Peter*, *Kancelist Jereb*, *Pesem* (končna); drama *Pohujšanje v dolini šentflorjanski*. Pri analizi je izpuščena zgodba *Polikarp iz Zgodbe iz doline šentflorjanske*, ker menim, da lahko več ugotovitev v smeri določanja kolektivnega simbola dobimo iz izbranih analiziranih del. Čeprav pri izbranih delih *Kancelist Jereb* malce izstopa, saj je manjša osredotočenost na množico in več poudarka na Jerebu kot posamezniku iz doline Šentflorjanske. Pri analizi je bila osredotočenost na: brezčasnost, okolje, vrednote, odnos do kulture, zavedno ali nezavedno hlapčevstvo, ali je prisotno iskanje resnice, vprašanje enotne množice, literarne osebe. Same zgodbe niso povzete ali opisane, saj je za določitev simbola bilo pomembnejše osredotočanje na izbrane oznake.

3.1 IVAN CANKAR: *V MESEČINI*

Dogajanje se odvija večinoma v mraku, določena je dolina šentflorjanska, ni pa točne določitve zgodovinskega časa, zato lahko rečemo, da je novela brezčasna. Okolje, v katerem potekajo dogodki in se nahajajo literarne osebe, so sledeči: Šentflorjanska

dolina, učiteljeva tesna izba, farovski vrt, potok med visokimi vrbami, vrt – jablana, županova krčma, hrib – kot prostor greha, nečistosti. Nastopajoče osebe so prepričane v lastno rodoljubje in čednost, ni vidnih pozitivnih človeških vrednot in ni vidne rešitve. Rodoljubi čutijo gnus in stud do umetnosti, menijo, da kultura prinaša sejanje greha in nečistosti. Menim, da je prisotno zavedno hlapčevstvo, nastopajo krščanski ljudje, ki sledijo čednosti, nasprotujejo umetnosti in lepoti. Župan celo čuti, da je njegova služba soditi o ljudeh in skrbeti za čednost (ponižnost) doline, sam župan na začetku opozori na pankrta iz preteklosti in takojšnjo potrebo po njegovem izgnanstvu. Iskanje resnice ni prisotno, želijo pregnati pohujšanje in tujce iz doline. Množico lahko označimo kot enotno zaradi sledečih značilnosti: pobožni krščanski prebivalci, rodoljubi, strah pred Bogom, dolina, polna rejenih penzionistov (s to oznako se morebiti kaže na pasivnost), okolje je označeno kot pregloboka dolina, ki je nezmožna ugledati lepoto. Vsi krščanski ljudje sedijo v krčmi, živijo pošteno in krščansko, trudijo se za blagor naroda in vseobči napredek, skupno preganjanje Antikrista in pohujšanja. Veliko literarnih oseb, ki spadajo v dolino, je označenih za debele, razen učitelja Šviligoja.

3.2 IVAN CANKAR: *KANCELIST JEREB*

V zgodbi je prisotna brezčasnost, ni točne zgodovinske časovne oznake, okolje, v katerem se dogaja, je slovenska domovina, dolina šentflorjanska, klanec, vrt, jablana, Jerebov dom, pisarna. Literarne osebe nimajo lastnih vrednot, sledijo čednosti, pričakovanjem družbe, stanu in cerkve, ni prisotne iskrene ljubezni, poroka je jasno pokazana kot kupčija. Do kulture je viden negativni opis, Jerina in njegovo igranje na citre označijo za bujenje pohujšljivih sanj, Hojzič je označen kot vrsta ljudi, nespodobna drhal, ki se ne ravna v smeri in pravilu rodoljubne dolžnosti, temveč sploh ne po nobenem pravilu in nobeni smeri. Pri pogledu v preteklost je omenjen mlad literat, ki je bil poznan kot nespodoben človek. Prisotno je zavedno hlapčevstvo, Liza je prinesla v dolino zdražbo in prepir, vendar je niso preganjali, ker so videli njeno materialno bogastvo. Liza se je sama zavestno naselila v tujino, ker v njej prebivajo rodoljubi, debeli, častitljivi možje, bogataši v čednosti in je zanje v vseh ozirih koristna ženska. Jereb kaže izrazito hlapčevstvo, ko izreče »dovolite, da sem vaš suženj in mož«. Zelo jasno nakažejo, da kdor omoži Lizo, postane gospodar doline zaradi njenega bogastva. Rodoljubnost je najpomembnejša, ali je človek rodoljub ali pa je izdajalec. Pomembna je ponižnost. Visokostna in vendar blagodejna, poučevalna modrost, hkrati pa tudi spodobna in posebno višjim slojem tako primerna ponižnost. Jereb zavestno ne išče resnice in tlači stare grehe ob spominu na neuresničeno ljubezen do Beti, ki jo je pustil zaradi pričakovanj družbe in čednosti. Množica je enotna, kar se kaže v oznakah: dolina je gorela v redoljubnem oknu, redoljubnem dolgčasu, sledenju stanu, postavi; dolina šentflorjanska – ena sama žalost in siromaštvo.

3.3 IVAN CANKAR: *RAZBOJNIK PETER*

Prisotna je brezčasnost, dogajanje je v več dnevih, vendar ni točne zgodovinske časovne oznake. Okolje, v katerem poteka zgodba, je dolina šentflorjanska, ki je tukaj celo opredeljena s tem, kaj jo obdaja – morje, skale, jezero; dogajanje poteka v krčmi in kolibi, kasneje pa v Petrovi hiši. Ponovno nimajo lastnih vrednot in ponovno je najpomembnejše sledenje in iskanje čednosti. Rešitev ni prisotna. V tej zgodbi nisem zasledila odnosa do pisanja, ustvarjanja in kulture. Prisotno je zavedno hlapčevstvo, vsi se uklonijo Petru, samo da ne bi nihče govoril naglas o resnici. Resnice prav tako ne iščejo, raje prelagajo krivdo drug na drugega in pridejo do sklepa, da se nesnago pomete na gnoj in se o njej ne kriči, temveč molči. Množica je enotna v pokori Petru, predajanju bogastva in hlapčevanju, vse je ena sama žalost, klanjanje, tišina, molk in kesanje. Vidno je, da so krščanski ljudje, ki imajo strah pred cerkvijo. Dolina ostaja verna in rodoljubna, vzgled stanovitnosti, nihče ne nosi glave pokonci, govorijo le, kadar je nujno potrebno. Petra celo razglasijo za vodnika in prvoboritelja, dajo mu zasluge za umetnost, literaturo in politiko. Kolektivno pokoljejo veliko sramoto, ko odpeljejo Petra sleparja in njegovo nevesto. Ponovno je prisotna oznaka debelosti.

3.4 IVAN CANKAR: *POHUJŠANJE V DOLINI ŠENTFLORJANSKI*

V drami je prisotna brezčasnost. Razberemo lahko le to, da se dogajanje odvija več dni. Okolje je enako oziroma podobno kot pri prejšnjih analiziranih tekstih – dolina šentflorjanska, županovo domovanje ... Nastopajoče osebe nimajo lastnih vrednot, prisegajo na čednost in postavo, prav tako ni prisotne rešitve. Jasno je izražen negativen odnos do kulture, saj dolina šentflorjanska ni blagoslovljena, zato da bi redila umetnike, doslej je živela brez umetnosti in tako bo še naprej. Umetnost je označena kot nadloga, zakrpana suknja nečistosti. Hlapčevstvo je zavedno, ponovno se uklonijo Petru, samo zato, da ne bi govorili naglas o resnici. Menim, da Šentflorjanci kolektivno prenesejo krivdo na pravega Petra, popotnika in ga označijo za tatu ter ga preženejo, da bi se sami počutili bolje ter imeli občutek čiste vesti ob odhodu Jacinte in Petra (sleparja). Ponovno je prisotno prelaganje krivde pri razpravi, čigav je otrok, niti ne želijo ugotavljati, kdo je njegova mati. Tudi v tem delu je prisotna oznaka debelosti, množica je enotna. Kolektivno privežejo čednost na nit, vstopijo v trdno vrsto za ustanovitev lepe družbe različnih čednosti in postavijo zid. So krščanski ljudje, rodoljubi, imajo skupni negativni pogled na umetnost, ki ni prisotna in je ne želijo v dolini. Razberemo lahko strah pred cerkvijo, javnim razpravljanjem in iskanjem resnice. Raje, kot da bi iskali resnico kolektivno, klonejo in hlapčujejo pred Jacinto in Petrom, Jacinto celo poljublja, Petru nosijo vse svoje bogastvo, samo da ne bi razodeli dogodka izpred 25. Jasno so označeni tudi kot hlapci in tlačani, domovina je vlačuga. V drami Cankar razširi oznako debelosti. Postava je debelušna (kaže na materialno bogastvo), rejena in pošastna. Tudi v tem delu Petra postavijo za vodnika in mu priznajo zasluge za znanost, umetnost in domovino nasploh. Vse je eno samo klanjanje temu, da bi dolina ostala neomajno čedna, zvesta, neoskrunjena, rodoljubna, pokorna vsakomur. Pri tem čutijo iskren ponos.

3.5 IVAN CANKAR: PESEM (UVODNA IN KONČNA IZ ZGODBE IZ DOLINE ŠENTFLORJANSKE)

V obeh pesmih je prisotna brezčasnost, okolje je prostrana, lepa dolina šentflorjanska, ki je dom in svet lirskemu subjektu. V uvodni pesmi lirski subjekt spoznava resnični obraz doline, njene sence in trpljenje ter se sprašuje, kako jo naj zavrže. Ugotavlja, da lahko dolino hkrati ljubi in sovraži, vendar je nikoli ne more pozabiti. Kljub vsem negativnim lastnostim je dolina šentflorjanska domovina lirskega subjekta, vidna sta še optimizem in upanje. V končni pesmi lirski subjekt gleda v ogledalo (v resnico) in spozna, da ga dolina nikoli ne more zavrniti, četudi bi želela. Opušča grehe in se čuti bližje dolini kakor vsi tisti, ki spijo v njenem naročju. Dolino označi za ponižno vrbovo mladiko. Na koncu pozdravlja dolino in vse njene prebivalce, ničvredne potepuhe, zafrknjene župane, zaslužne rodoljube, zveste čuvarje brezštevilnih svetinj in čednosti doline šentflorjanske. Lirski subjekt še zmeraj čuti ljubezen do doline, čeprav je ugledal resnico in zdaj nanjo gleda drugače. Odpustil ji je vse grehe, prebivalce pa jasno označil za ponižne rodoljube, ki sledijo čednostim družbe.

3.6 LITERARNE OSEBE

Pri posamezni analizi in predvsem iskanju skupnih lastnosti prebivalcev doline šentflorjanske se največkrat torej pojavljajo debelost, čednost, sledenje družbi, krščanstvo, strah, ponižnost, tišina, molk, negativni odnos do kulture. Osebe, ki se ponavljajo v literarnih delih, so župan, učitelj Šviligoj, popotnik, Peter, Petrova ljubica oz. nevesta, dacar, župnik. Zanimivo je, da je izmed vseh Šentflorjancev le učitelj Šviligoj označen kot suh človek. Iz analize je tudi razvidno ponavljajoče okolje dolina šentflorjanska, zdi se, kot da v vsaki zgodbi Cankar nadgrajuje natančno oznako tega prostora in njenih prebivalcev, ponavljajo se tudi manjši prostori, npr. županova krčma in učiteljeva izba.

4 DOLINA ŠENTFLORJANSKA – DOLOČITEV KOLEKTIVNEGA SIMBOLA SLOVENCEV

Pomen simbola na podlagi analiziranih literarnih del: zavedni, hlapčevski krščanski narod, ki skrbi za čednost, ga je strah pred javnim iskanjem, govorjenjem resnice, je zavedno pasiven in se raje klanja, samo da lahko ohranja osebno in kolektivno materialno bogastvo (velikokrat nakazano z debelostjo). Slovenci so zgled rodoljubnosti in stanovitnosti, so hlapci in tlačani vsakomur in so včasih celo na to iskreno ponosni. Kolektivno čutijo negativen odnos do kulture, umetnika, posameznika, ki si dovoli biti svoboden, razmišljati z lastno glavo, takšna oseba je za narod izdajalec. Torej imamo znanje, lahko smo aktivni, vendar so nam ljubši pasivnost in obsojanje ter sovraštvo do drugačnosti, lepote (morda lahko povežemo z lastnostjo nevoščljivosti).

Simbol v okolici: dolina šentflorjanska je v obravnavanih delih postavljena v slovenski prostor, zaznamo lahko geografsko oznako: skale (gore), morje, jezero, dolina,

potoki, mesta; v pesmi oznaka vrbove mladike.

Simbol obravnavan v literarnih delih: Ivan Cankar: *V mesečini*, *Zgodbe iz doline šentflorjanske*, *Pohujšanje v dolini šentflorjanski*.

5 SKLEP

Menim, da lahko simbol doline šentflorjanske označimo za kolektivni simbol Slovencev. Zagotovo bi bila zanimiva tudi analiza zgodovinskih ter aktualnih družbenih dogodkov slovenskega naroda, saj se zdi, da Slovenci čakamo do najhujše, nevzdržne situacije, preden se postavimo zase in se odločimo, da ne bomo več pasivni in vdani usodi. Na podlagi analiziranih del in člankov menim, da lahko zagotovo najdemo podobnosti in rdečo nit, ki se ponavlja pri pomenu in upodobitvi doline šentflorjanske, zanimivo bi bilo raziskati obnašanje in vključevanje tega simbola pri drugih avtorjih. Zaključila bi z morda nekoliko pesimističnim pogledom in mislijo Dr. Ivana Prijatelja »*Slovenci smo bili sužnji od pamtiveka. Merilo za umetnine bi morali biti samo zakoni lepote. V resnici pa pri zaslužnjem, eksistenčno ogroženem narodu ni tako. Suženj pozna samo onega, ki mu rahlja verige. Težko je biti umetnik v malem, zaslužnjem narodu!*« (Prijatelj 1921: 28).

6 VIRI IN LITERATURA

Ivan CANKAR, 1997: *Pohujšanje v dolini šentflorjanski*. Ljubljana: DZS.

Ivan CANKAR, 1905: *V mesečini*. Ljubljana: MS (Wikiwir)

Ivan CANKAR, 1908: *Zgodbe iz doline šentflorjanske*. Dlib

(<http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-BF4RXL2S>)

Ivan CANKAR, 1997: *Pohujšanje v dolini šentflorjanski*. Spremna beseda: Tomaž TOPORIŠIČ. Ljubljana: DZS.

Marko JUVAN 2006: *Literarna veda v rekonstrukciji*. Ljubljana: Literarno-umetniško društvo Literatura.

Josip VIDMAR, 1976: *Tri Cankarjeve orientacije*. Simpozij o Ivanu Cankarju. Ljubljana: Slovenska matica.

Primož KOZAK, 1976: *Problem množice v Cankarjevi dramatik*. Simpozij o Ivanu Cankarju. Ljubljana: Slovenska matica.

Franc Zadravec, 1976: *Ivan Cankar o ideji in tendenci v literaturi*. Simpozij o Ivanu Cankarju. Ljubljana: Slovenska matica.

Ivan PRIJATELJ, 1921: *Uvodna beseda*. Spominu Ivana Cankarja, zbornik. Ljubljana: Ljubljanski zvon.

AGNES KOJC, TAMARA RIGLER, KAJA SLUGA, ANIKA PLEŠIVČNIK, ŠPELA KOVAČIČ

Slovar sopomenk sodobne slovenščine in Sinonimni slovar slovenskega jezika¹

0 UVOD

V svoji analizi smo se osredotočile na lastnosti knjižnega slovarja slovenskih sinonimov (SSSJ)², ki je bil izdan pri Založbi ZRC leta 2016, in na spletno verzijo slovarja sinonimov (SSSS), ki gradi na sodobnih jezikovnih tehnologijah in deluje po načelu rastočih spletnih slovarjev. Primerjalno analizo smo izvedle na primeru členka *gotovo*. Pri analizi smo bile pozorne na kategorije, ki so posebej pomembne z vidika uporabnikov, to so učinkovitost, prednosti in slabosti obeh slovarjev, ponazarjalna gradiva in zanesljivost obeh slovarjev. Izpostavile smo prednosti in slabosti obeh tipov slovarja, ki smo jih opredelile glede na namen obeh slovarjev, strukturo in predstavitev analiziranega členka. Analizi smo dodale tudi podatke o deležu sinonimov omenjenega členka v obeh slovarjih glede na število vseh zajetih sinonimov.

1 UČINKOVITOST

1.1 SSSS

Zelo učinkovit. Ob iskanju sopomenk besede *gotovo* se je njegova učinkovitost potrdila, saj smo videli to, kar smo pričakovali – pregleden in primeren seznam s trinivjsko hierarhizacijo sopomenk.

1.2 SSSJ

Učinkovit, a bi to bil še bolj v spletni obliki, saj se z zmanjšano preglednostjo (gosta razporeditev geselskih člankov in zamudno iskanje po abecedi) učinkovitost izgubi.

2 PREDNOSTI IN SLABOSTI OBEH SLOVARJEV

2.1 SSSS

Prednosti: dostopen je vsem uporabnikom, dostopamo lahko preko spleta (z domače kavča, na telefonu ...), je preglednejši, sopomenke lahko razvrščamo na različne

1 Primerjava je nastala v okviru predmeta Besedoslovje in frazeologija v študijskem letu 2017/18 pod mentorstvom nosilke predmeta red. prof. dr. Irene Stramljič Breznik.

2 Primerjava med slovarjema je bila opravljena še pred spletno dostopno objavo SSSJ.

načine (po abecedi, dolžini ...), prikaže nam informacije o pogostosti rabe posameznih sinonimov, iskano besedo najdemo zelo hitro.

Slabosti: nima podrobnih kvalifikatorjev, nima besednovrstne določitve, nima značilnega ponazarjalnega gradiva, pač pa nudi kolokacijski/korpusni prikaz.

2.2 SSSJ

Prednosti: dostopen je vsem uporabnikom, vsaka iztočnica ima označeno besedno vrsto, sopomenke so označene s kvalifikatorjem, ima ponazarjalno gradivo.

Slabosti: do slovarja, če ga nimamo sami, lahko dostopamo samo v knjižnicah, je manj pregleden, da pridemo do zelenega gesla, moramo listati po debeli knjigi, s preprostimi kliki sopomenk ne moremo tako enostavno razvrščati po relevantnosti (glede na abecedo, dolžino, oceno uporabnikov) oz. se s kurzorjem pomikati po premici pogostosti sinonimov in pri tem izpisani ostajajo le določeni sinonimi.

3 PONAZARJALNO GRADIVO

3.1 SSSS

V spletnem slovarju dobimo podatke o tipičnih kolokatorjih, če kliknemo na vsako od sopomenk k členu gotovo. Npr. pri sopomenki zagotovo nastopa več kolokatorjev (*imeti, vedeti, soditi, priti, iti, velik, dober, pomemben, lep, zanimiv, na mestu, na strani, z veseljem, v interesu, v prednosti, v ospredju, v prid, v pomoč, v meri, v vrhu*). Prvi je glagol *imeti* in klik na *imeti* pokaže tipično besedno zvezo gotovo imeti (*Človek, ki mu ni do tega, da bi lepe dni preživel v tako preprostem in tako prijetnem kraju, prav gotovo nima ne dobrega okusa ne zdrave duše.* (DZS, 2008) in istovrstno sopomensko zagotovo imeti (*Dveletno nihanje med biti in ne biti je zagotovo imelo tudi negativen vpliv na delo zbora, kljub temu pa so Slavčki kmalu spet dočakali zelo pomemben dan v zgodovini svojega delovanja.* (drugo, 2005), ponazorjeno z besedilnim iztržkom na ravni smiselno zaključene povedi in navedbo vira z letnico. Klik na zvezo *gotovo imeti* ali na *zagotovo imeti* pa nato uporabnika poveže z ustreznimi konkordancami iz korpusa Gigafida. Težava se lahko pojavi pri sami kredibilnosti ponujenih primerov, ker so lahko vzeti iz strokovno neustreznih virov. Ponekod viri niso navedeni oziroma ne podajo točne informacije o izvoru vira (npr. oznaka drugo). Vzorčni primeri niso napisani ob iztočnici oziroma sopomenki in jih uporabnik zlahka spregleda.

3.2 SSSJ

Knjižni slovar vsebuje ponazarjalne zglede za iztočnico in njene sopomenke, pregledali so jih leksikografi z jezikoslovnim znanjem in leksikografskimi izkušnjami, zato je verjetnost njihove ustreznosti lahko večja. Primeri so napisani ob iztočnici oziroma njeni sopomenki, zato je branje za uporabnike lažje.

4 ZANESLJIVOST OBEH SLOVARJEV

4.1 SSSJ

Po pregledu obeh slovarjev smo prišli do naslednjih predpostavk in ugotovitev. Knjižni slovar SSSJ je veliko zanesljivejši z vidika strokovnosti in relevantnosti. Nastal je na podlagi zbiranja gradiv, ki je potekalo v daljšem časovnem obdobju, prav tako pa so vsak vnesen niz pregledali in dopolnili. Podlago za zbiranje besed jim je predstavljal *Slovar slovenskega knjižnega jezika*, kar kaže na dejstvo, da so bile vse vnesene slovarske iztočnice predhodno normativno overjene in potrjene. Ko se bo slovar SSSJ prenesel v spletno obliko na portalu FRAN, to ne bo vplivalo na njegovo relevantnost, saj bodo zgolj spremenili format zapisa. Urejanje slovarja bo še vedno (bolj ali manj) v rokah slovenistov in jezikoslovcev, ki jim knjižna norma ni nepoznana in jo znajo tudi upoštevati. Vsakršen nov vnos bo potrjen z njihove strani.

Knjižni slovar slovenskih sinonimov temelji na osnovi leksikalnih pomenov. Zato je bilo gradivo za slovar pridobljeno tudi iz drugih slovenskih razlagalnih slovarjev, natančneje iz njihovih opisov, ker ti omogočajo ugotavljanje in opisovanje pomenske podobnosti, ki je ključ za ugotavljanje sinonimnosti. »*Pomenski opisi v splošnih razlagalnih slovarjih namreč navajajo pomenske lastnosti, ki so razločevalne za dani pomen in s katerimi je dani pomen razločevalno opisan znotraj pomenskega sistema.*« (SSSJ 2016: 9) Zato velja poleg teh opisov vključevati tudi druge vire razlagalnosti, saj zgolj opisi niso dovolj za določanje sinonimnih nizov. Sinonime je treba pogosto tvoriti povsem na novo, kar pa zahteva določeno mero jezikoslovnega znanja ali vsaj ozaveščenosti. Zato je tukaj še ena točka, kjer se zanesljivost knjižne oblike slovarja v primerjavi s spletno poveča. Opis oz. razlaga v splošnih slovarjih je zgolj podan pomen enote v slovarju, ne pomeni pa, da je tudi sinonimni niz. Zato morajo snovalci slovarja sestaviti tudi lastno slovarsko razlago, ki mora temeljiti na trdnih teoretičnih izhodiščih. Nekaj sinonimnih izrazov je bilo vzetih tudi iz SSKJ-ja. Dodatna lastnost, ki povečuje zanesljivost knjižnega SSSJ-ja, je natančna opredeljenost slovarskih gesel. V uvodu k slovarju je jasno napisano, kateri geselski članki so kazalčni in kateri dominantni. V spletni obliki slovar nima takšnega obsežnega uvoda in zato uporabnik nima jasne orientacije pri uporabi slovarja. Iztočnice so v knjižnem SSSJ-ju onaglašene in oblikovane v skladu z zapisom v *Slovenskem pravopisu 2001*. Pregibne besede so zabeležene v izhodiščni obliki, prav tako pa so tudi besednovrstno določene (te informacije uporabnika še posebej usmerijo pri problematičnih enotah, kjer na prvi pogled ne moremo določiti besedne vrste – naš obravnavan primer poudarnega članka *gotovo*³ bi vsekakor spadal v to kategorijo, saj gre za enakoizraznico oz. homonim. *Gotovo*² je lahko obravnavan tudi kot prislov, *gotovo*⁴ kot povedkovnik ali pa posamostaljena pridevniška beseda *gotovo*¹ -ega s, ki je povezan z iztočnico *gotovina*.

4.2 SSSS

Spletni slovar slovenskih sinonimov ponuja hitro iskanje zelenih iztočnic. Je odprt za

urejanje in drugi uporabniki lahko prosto dodajajo iztočnice. Relevantnosti slovarja ne moremo v celoti ugovarjati, saj je gradivo črpano iz korpusa pisne slovenščine *Gigafida* in *Velikega angleško-slovenskega slovarja*, ki je izšel v sodelovanju založb Oxford in DZS. Velika prednost spletnega slovarja je tudi hitro prilagajanje sodobni sliki slovenskega jezika, ki mu ga omogočata nenehno spreminjanje in nedokončanost slovarja. Pri knjižni obliki nenehno posodabljanje ni možno. Pozitivni aspekt spletnega slovarja je tudi sama zasnovanost njegovega koncepta. Gre namreč za odzivni slovar, pri katerem je izhodiščna baza izdelana z naprednimi računalniškimi metodami in tako predstavlja konkurenčnost tudi v sodobnem svetu. Jezikovna skupnost ima tako na voljo več relevantnih, a neprečiščenih podatkov – in ravno prečiščenost je tisti faktor, ki dela knjižno obliko zanesljivejšo. Hkrati je v spletni obliki slovarja omogočena arhiviranost vseh oblik baze, kar omogoča tudi dobro kronološko beleženje. Pri sestavi slovarja so uporabili tudi gradivo iz starejšega SSKJ. Angleško-slovenski slovar pa omogoča razločevanje jedrnih (besede, ki so z iztočnico bližje povezane) in bližnjih sopomenk, saj je upoštevano, kako in na kakšen način se besede uporabljajo v prevodih. Še ena lastnost, ki govori o relativni zanesljivosti slovarja, je podajanje sopojavitvenih grafov in analiz z algoritmom *Personal Page Rank*. S tem sistemom so sopomenke avtomatsko razvrščene v podskupine, rangirane so glede na sorodnost z iztočnico in pogostost vsakdanje rabe. S sopojavitvenimi grafi pa so besede v slovarju sploh organizirane. Hkrati vse skupaj omogoča lastno presojo uporabnikov, kaj je primerno in kaj ne. Sicer avtomatsko razvrščanje ni nikoli povsem natančno, so pa testiranja na primerih drugih jezikov pokazala, da je metoda dovolj zanesljiva, da je uporabna.

Uporabnik lahko z novimi metodami v spletnem slovarju primerja tudi kolokacije besed in s tem njihovo vlogo v kontekstu, ki pri sinonimiji igra zelo pomembno vlogo. V ta namen so dodani tudi področni kvalifikatorji, s katerimi si uporabniki lahko pomagajo pri razumevanju pojavitve sopomenke v določenem kontekstu. Tukaj spet prednjači knjižna oblika slovarja, ki ponuja veliko število kvalifikatorjev, od ekspresivnih do časovnih. Ker smo obravnavali besedno vrsto členek, je kontekst pri tem še toliko pomembnejši, saj moramo poznati vsaj del sobesedila, če želimo pomen iskanega členka pravilno interpretirati. Členki so besedne vrste, ki povedanemu dajejo čustveni, odnosni in funkcijski odtенок, zato zgolj golo navajanje členkov ni dovolj informativno – uporabniku, posebej jezikovno neizkušenemu, lahko še poveča negotovost.

Spletni slovar slovenskih sinonimov je namenjen obnovitvi jezikovne infrastrukture slovenščine, da bi se z njo zagotovila primerljivost z »večjimi« jeziki. V njegovo zanesljivost so še zagotovo potrebna vlaganja, res pa je, da prost dostop do slovarja in njegova dinamičnost omogočata sledenje duhu časa in zadovoljujeta realne potrebe uporabnikov. Skupnost slovarja ne uporablja, pač pa ga tudi soustvarja in evalvira; kvalitetna in dosledna evalvacija pa lahko omogoča tudi večjo zanesljivost. (<http://viri.cjvt.si/sopomenke/slv/about>, 16. 5. 2018)

Na našem primeru obravnavanega členka *gotovo* torej lahko vidimo, da bi, če bi hoteli dobiti res zanesljive informacije, uporabniki še vedno prej posegli po knjižni obliki: V njej so namreč podani pogosti načini rabe členka *gotovo* (*kot poudarek nepreklicnosti nečesa*, kot *poudarek prepričanosti*, *da nekaj gotovo drži* in kot *izraz prepričanosti koga v resničnost nečesa*). Poleg tega je zanesljivost še podkrepljena s primerjalnimi zgledi, ki jih v spletni obliki ni. Dodatno gotovost pa omogočajo še kvalifikatorji (*ek-spr.*, *pogov.*, *zastar.* itd.). V spletni obliki so podani sinonimni nizi, mogoče je določati stopnjo pogostosti, a doslednemu uporabniku še vseeno manjkajo razlaga pomena in konkretni ponazarjalni zgledi. Za pisanje ali tvorbo zahtevnejših tipov besedil so potrebni tudi kvalifikatorji.

5 SKLEP

Sinonimija je zagotovo eden zanimivejših pojavov v slehernem jeziku in je vredna temeljitih ter poglobljenih raziskav, saj kaže na jezikovno živost in polnokrvnost. SSSJ je doprinesel k začetkom takih raziskav, spletni slovar sinonimov pa je naš jezik povzdignil na nivo, ki je enakovreden ostalim svetovnim jezikom. Oba slovarja imata svoje pozitivne in negativne vidike uporabe, ki jih moramo kot odgovorni in uza-veščeni uporabniki ustrezno pretehtati in jih korektno ovrednotiti. Sinonimov je v slovenščini veliko, da pa je mogočih več pristopov, je razvidno iz našega obravnavanega primera analize členka *gotovo*.

S križnim računom smo ugotovile, da je delež sinonimov za *gotovo* glede na celoto vseh sinonimov 0,0046 %, kar je zelo malo. V spletnem slovarju je vseh sinonimnih nizov za *gotovo* 17, kar ne predstavlja niti polovice sinonimov v SSSJ. Tam je sinonimnih nizov 58, kar je 77,3 % delež vseh obstoječih sinonimov v slovarjih. Torej lahko ugotovimo, da so sinonimi za iztočnico *gotovo* v SSSJ-ju zastopani v večjem številu kakor v spletnem slovarju, kjer znaša delež 22,7 %.

6 VIRI IN LITERATURA

J. SNOJ, 2016: *Sinonimni slovar slovenskega jezika*. Ljubljana: Založba ZRC.

Spletni slovar slovenskih sinonimov. Dostopno na:

http://viri.cjvt.si/sopomenke/slv/state?mw=gotovo&mid=10159&source=main_page

S. LENARČIČ, 2017: *Slovar slovenskih sinonimov*. Dostopno na:

<http://www.delo.si/kultura/knjiga/premalo-sopomenk-prevec-novotarij-in-napak.html>,

A. VIDOVIČ MUHA, 2000: *Slovensko leksikalno pomenoslovje*. Ljubljana: ZIFF.

A. VIDOVIČ MUHA, 2017: *Dvojni obraz sodobne slovnice*. Dostopno na:

<http://www.delo.si/kultura/knjiga/dvojni-obraz-sodobne-slovenscine.html>

ELIN KAMENŠEK KRAJNC, ŠPELA MEDVED, KAJA PODGORŠEK

Primerjava spletnega slovarja *Slovar sopomenk sodobne slovenščine* in knjižnega *Sinonimnega slovarja slovenskega jezika*¹

0 Uvod

Primerjalno smo opazovale iztočnici jesti v knjižni obliki Sinonimnega slovarja slovenskega jezika (SSSJ) in v spletnem Slovarju sopomenk sodobne slovenščine (SSSS). Najprej smo pozornost posvetile zgradbi slovarjev, nato pa smo se osredotočile na uporabnostni vidik, natančneje na njune prednosti in slabosti. V drugem prispevku smo ugotovljeno prikazale na dva načina, in sicer s pomočjo preglednice in iztočnic, kot so prikazane v posameznih različicah obravnavanih slovarjev.

1 PRIMERJAVA IZTOČNICE *JESTI* V SSSS IN SSSJ

Spletni SSSS vsebuje več kot 105 000 iztočnic, od tega okoli 368 000 sopomenk, medtem ko je 74 509 iztočnicam v knjižni verziji dodanih nekaj več kot 33 tisoč sinonimnih nizov in več kot 250 000 sinonimnih razmerij. Splošnemu uporabniku je verjetno bližje spletna verzija, saj želena iztočnico zgolj vpiše v iskalno okence in v nekaj trenutkih dobi podatek, iskanje po knjižnem slovarju pa je lahko dokaj zamudno. Prav tako lahko uporabnik v spletno različico dodaja svoje predloge za sinonime, ki se mu zdijo primerni. S tem spletna različica, v nasprotju s knjižno, daje občutek, da je slovar živ, odprt in uporabniku daje možnost soustvarjanja. Aktivno je uporabnik v spletni slovar vključen tudi skozi ocenjevanje posameznih sopomenk, s čimer te sopomenke ovrednoti. Sopomenke je tako mogoče razvrščati po oceni uporabnikov in tudi po relevantnosti, abecednem redu in njihovi dolžini. Danim sopomenkam lahko določamo tudi pogostost pojavitev, pri čemer manj pogoste sopomenke osivijo, kar zelo nazorno prikazuje razporeditev. Navkljub preprostosti uporabe in njegovi nazornosti pa ima spletna različica nekaj pomanjkljivosti, ki bi utegnile predstavljati oviro jezikovno zahtevnejšim in bolj podkovanim uporabnikom, ki bi od slovarja pričakovali podrobnejše informacije. Ne ponuja nam namreč niti slovarske razlage niti ponazorila, besede niso naglašene, ne vključuje besednovrstne določitve posameznih iztočnic, prav tako pa niso posebej navedeni frazeološki izrazi. Glagol *jesti* ima v spletnem slovarju 6 jedrnih sopomenk in 2 dodani s strani uporabnikov. Te so naslednje: *obedovati*, *hraniti se*, *pojesti*, *žreti*, *mleti*, *nafuttrati se*, *pasti se in prehranjevati se* – slednja dva glagola so dodali uporabniki. Knjižna različica SSSJ² je kljub abecednemu redu iztočnic sicer

1 Primerjava je nastala v okviru predmeta Besedoslovje in frazeologija v študijskem letu 2017/18 pod mentorstvom nosilke predmeta red. prof. dr. Irene Stramljič Breznik.

2 Primerjava med slovarjema je bila opravljena še pred spletno dostopno objavo SSSJ.

manj pregledna, a so v njem vse iztočnice opremljene z naglasom, podatki o pregibanju in o besedni vrsti. Iztočničnemu delu so dodani sinonimni del in dopolnjevalne kazalke, ki usmerjajo k drugim povezanim dominantnim sestavkom. Slednje so v našem primeru *hraniti, jemati, kositi, mučiti, nahraniti, praskati, prehranjevati se, prestajati, razjedati, uživati, večerjati*.

V pomenskem delu lahko razberemo različne pomene iztočnice. Glagol *jesti* obsega dva pomena: 1. 'dajati hrano, jed v usta in požirati', 2. 'z grizenjem uničevati'.

Tipična besedilna raba iztočnic je prikazana v slovarskih ponazorilih: *Sedli so in začeli jesti; Gosenice jedo zelje*. Žal slovarska ponazorila niso dosledno dodana vsaki sopomenki, ampak le nekaterim izmed njih. Ponazorilom sledijo členi niza, ki so jim lahko dodane tudi slovarske oznake oz. kvalifikatorji (zastar., ekspr., pog., neknj. pog. itd.). Knjižna različica SSSJ nas usmeri k podobnim besedam, ki bi lahko bile relevantne, kar označi z »glej še«. Vse to je lahko v pomoč tudi zahtevnejšim uporabnikom, kot so jezikoslovci, slovenisti idr. Poleg tega je v knjižni različici slovarja, vsaj v primeru *jesti*, mogoče najti več členov niza oz. sopomenk, natančneje 41: *basati se, drobiti, goltati, gostiti se, hamati, hlapati, hlastati, hrustati, klepati, krepčati se, mastiti se, mašiti se, metati hrano vase, mlatiti, mleti, mrviti, muliti, nadevati se, natepati, natepavati, otepati, papati, papcati, papkati, pospravljati, použivati, prazniti krožnik, prazniti skledo, prežvekovati, sladkati se, sladkoustiti se, slastiti se, tlačiti hrano vase, tlačiti se, trpati se, ugrizovati, zalagati se, zauživati, žreti, žukiti, žvečiti*. V spletnem Slovarju sopomenk sodobne slovenščine se ponovita le dve izmed zgoraj naštetih sopomenk, to sta *žreti* in *mleti*.

Knjižna različica slovarja prikazuje tudi podpomenke, v obravnavanem primeru podpomenke glagola *jesti*: 'hitro, hlastno jesti', 'hitro, veliko jesti', 'jesti enolično, slabo', 'jesti kaj dobrega', 'jesti kaj tršega', 'po malem, počasi jesti'.

2 PRIMERJALNI PRIKAZI OBEH SLOVARJEV SOPOMENK

Prvi prikaz razlik med obema slovarjema ter njunih prednosti in slabosti je razviden iz spodnje preglednice.

Preglednica 1: Prednosti in slabosti slovarjev

Spletni slovar		Knjižni slovar	
<i>Prednosti</i>	<i>Slabosti</i>	<i>Prednosti</i>	<i>Slabosti</i>
Dostopnost (dostopen na spletu)	Manj sinonimov (8)	Več sinonimov (41)	Težja dostopnost (ni spletnega dostopa)
Boljša preglednost	Nenaglašene iztočnice	Naglašene iztočnice	Slabša preglednost
Preprosta uporaba splošnemu uporabniku	Brez besednovrstne določitve iztočnic	Besednovrstna določitev iztočnic	Nujno predhodno poznavanje sestave slovarja
Možnost ocenjevanja sinonimov	Brez slovarskih kvalifikatorjev	Dodani slovarski kvalifikatorji	Brez možnosti opredeljevanja uporabnikov
Določanje pogostosti pojavitve	Brez dopolnjevalnih kazalk	Dopolnjevalne kazalke	Abecedna razvrstitev sinonimnega niza
Možnost uporabnikovega dodajanja predlogov	Brez slovarske razlage	Slovarska razlaga	Brez možnosti dodajanja predlogov uporabnikov
Razvrščanje po oceni uporabnikov, po relevantnosti, abecednem redu in dolžini	Večbesedne (frazeološke) sopomenke	Večbesedne (frazeološke) sopomenke	/
/	/	Sinonimni nizi so predstavljeni v okviru dveh pomenov glagola	/
/	/	Predstavljene so podpomenke glagola	/

Drugi način prikaza primerjave pa na dejanskih izrezkih iz obeh slovarjev v sliki prikazuje prednosti in slabosti. Te so oštevilčene, označene ter pod sliko pojasnjene.

Slika 1: Glagol *jesti* v SSSS

The screenshot shows the online Slovenian dictionary SSSS (Slovenski slovarski sistem) interface. At the top, there is a search bar with the word "jesti" entered. Below the search bar, there are two filters: "Relevantnost" (1) and "Pogostost" (2). The search results are displayed in a list format, showing related verbs such as "obedovati", "vojesti", "hraniti se", "pojesti", "pasti se", and "prehranjevati se". At the bottom of the page, there is a button labeled "Dodaj sopomenko" (3) with the text "Dodaj sopomenko 'a' 'jesti'".

Prednosti:

1. možnost razvrščanja po relevantnosti;
2. možnost razvrščanja po pogostosti;
3. možnost, da uporabnik lahko sam dodaja predloge in tako soustvarja slovar.

Slabosti:

1. iztočnica ni naglašena;
2. ne vsebuje slovarske razlage in ponazorila tipične rabe (sicer povezava na korpus Gigafida);
3. ni besednovrstnih in drugih slovničnih oznak;
4. ne vsebuje kvalifikatorskih oznak.

Slika 2: Glagol *jesti* v SSSJ

jesti jém nedov.
1 2 3

1. kaj [dajati hrano, jed v usta in požirati] jesti kruh: Sedli so in začeli ¹jesti ²kaj ³eksp. basati se s čim basati se s potico ⁴eksp. drobiti ⁵eksp. goltati ⁶eksp. gostiti se s čim gostiti se z divjačino ⁷otr. hamati ⁸eksp. hlapati Svinja hlapa hrano iz korita ⁹eksp. hrustati hrustati pečeno piško ¹⁰eksp. klepati ¹¹eksp. krepčati se krepčati se v gostilni ¹²eksp. mašiti se s čim mašiti se s potico ¹³eksp. metati hrano vase ¹⁴eksp. mlati ¹⁵eksp. mleti ¹⁶eksp. mrviti ¹⁷eksp. muliti Konji so muliti seno ¹⁸eksp. nadevati se s čim nadevati se s potico ¹⁹eksp. natepati ²⁰eksp. natepavati ²¹eksp. otepati ²²otr. papcati ²³otr. papkati ²⁴eksp. pospravljati ²⁵eksp. zauživati ²⁶eksp. prazniti krožnik Glej ga, kako lepo prazni krožnik ²⁷eksp. prazniti skledo ²⁸eksp. prežvekovati ²⁹eksp. sladkati se s čim sladkati se s pečenko ³⁰eksp. izroč. sladkoustiti se s čim sladkoustiti se z odličnim kosilom ³¹eksp. slastiti se s čim slastiti se s pečivom ³²eksp. tlačiti hrano vase ³³eksp. tlačiti se s čim tlačiti se z žganci ³⁴eksp. trpati se s čim ³⁵eksp. ugrizovati Med delom je ugrizoval jabolko ³⁶eksp. zalagati se s čim zalagati se s pečenko ³⁷eksp. izroč. zauživati ³⁸eksp. žreti Kar sam to žri ³⁹eksp. zvečiti Brez zadovoljstva je zvečil suh kruh ⁴⁰eksp. mašiti se ⁴¹

0 1. nehati jesti → odložiti žlico → položiti žlico na mizo → prenehati jesti

2. začeti hlastno jesti → eksp. pasti po čem → eksp. planiti po čem

[pp: 1. 'hitro, hlastno jesti' hlapati, hlastati, goltati, metati hrano vase, žreti

2. 'hitro, veliko jesti' basati se, mašiti se, nadevati se, tlačiti hrano vase, tlačiti se, trpati se

3. 'jesti enolično, slabo' klepati, natepati, natepavati, otepati

4. 'jesti kaj dobrega' gostiti se, mašiti se, sladkati se, sladkoustiti se, slastiti se

5. 'jesti kaj tršlega' hrustati, mleti, mrviti, muliti

6. 'po malem, počasi jesti' drobiti, žuliti]

2. z grizenjem uničevati] Gosenice jedo zelje ¹eksp. žreti

Glej še: hraniti, jemati, , kositi, mučiti, nahraniti, praskati, prehranjevati se, prestajati, razjedati, uživati, večerjati

Prednosti:

1. iztočnica je naglašena;
2. dodane so slovnične oblike (konkretno – prva oseba ednine v sedanjiku, nedovršnost);
3. iztočnica je besednovrstno določena z opredelitvijo vida kot tipične slovnične lastnosti glagola;
4. prikazana sta dva pomena iztočnice;
5. dodana je slovarska razlaga;
6. vsebuje slovarsko ponazorilo;
7. navedeni so kvalifikatorji;
8. navedene so podpomenke;
9. z »Glej še« slovar usmeri k podobnim besedam, ki bi lahko bile relevantne.

Slabosti:

1. težje dostopen kot spletni slovar;
2. manj pregleden zaradi večjega nabora informacij;
3. ne dopušča, da uporabnik sodeluje pri ustvarjanju (dodajanje besed, ocenjevanje).

3 SKLEP

Po natančni analizi obeh slovarjev smo ugotovile, da je spletni slovar splošnemu uporabniku prijaznejši, predvsem zaradi lažje dostopnosti. Pri spletni različici lahko uporabnik celo sodeluje, ga dopolnjuje in ocenjuje. Knjižna različica ima več prednosti, ki jih prepoznajo predvsem jezikovno bolj vešč in posledično zahtevnejši uporabniki. Dobro bi bilo združiti prednosti obeh oblik slovarja, bodisi z dopolnitvijo spletne različice ali z virtualizacijo knjižne. Tako bi bil slovar dostopnejši, lažji za uporabo, vseboval bi vse slovarsko relevantne informacije in tako predstavljal uporaben pripomoček tudi za najzahtevnejše uporabnike.

4 VIRI IN LITERATURA

Jerica SNOJ (ur.), Martin AHLIN, Branka LAZAR, Zvonka PRAZNIK, 2016: *Sinonimni slovar slovenskega jezika*. Ljubljana: Založba ZRC.

Sinonimni slovar slovenskega jezika. Dostopno na:

<https://isjfr.zrc-sazu.si/sl/publikacije/sinonimni-slovar-slovenskega-jezika#v>

Ada VIDOVIČ MUHA, 2000: *Slovensko leksikalno pomenoslovje*. Ljubljana: ZIFF.

MANICA GODEC

Samostan Stična in Stiški rokopis¹

0 UVOD

Stiški rokopis je eden izmed najpomembnejših ohranjenih spomenikov srednjeveškega slovstva na Slovenskem. Dolgo časa je bil pozabljen in neznan, njegovo »odkritje« pa je povezano z izjemnim slovenskim jezikoslovcem Francem Miklošičem, ki je v kodeksu latinskih besedil odkril slovenske tekste in jih tudi prvič objavil: leta 1858. Na začetku članka je predstavljena ustanovitev cistercijanskega samostana v Stični, nato pa se članek osredotoča predvsem na sestavo, obliko in večravensko analizo rokopisa ter na (predvsem) zgodovinske okoliščine, v katerih je rokopis nastal.

Ključne besede: stiški rokopis, samostan Stična, cistercijani, rokopis, srednjeveško slovstvo

1 ZAČETKI

Stiški začetki slonijo na jasno začrtanih verskih smernicah. Za nastanek cistercijanskega samostana v Stični je najbolj zaslužen prav njegov ustanovitelj, oglejski patriarh Peregrin, ki je v želji po ustanovitvi prvega samostana na ozemlju Kranjske od gospodov Višnjegorskih pridobil zemljo za ustanovitev samostana v kraju, imenovanem Sitik. Kraj je ustrezal cistercijanskim pravilom za lego samostana. Priprave za ustanovitev samostana so se začele že leta 1132, ko je zasedel svojo stolico v Ogleju. Pred tem na ozemlju Kranjske dežele, ki je spadala v območje Oglejskega patriarhata, ni bilo še nobenega samostana, medtem ko jih je bilo na Koroškem in Štajerskem že precej. Glede ustanovitve samostana se je Peregrin I. povezal s svojim znancem in prijateljem Bernardom iz Clairvauxa, ustanoviteljem novega cistercijanskega reda (Nadrah 1984: 46). Prvih dvanajst menihov cistercijanov je na Dolenjsko najverjetneje prišlo iz samostanov Ebrach v Frankoniji, Morimond v Franciji ter iz samostana Rein na Štajerskem. Naselili so se v pražupnji v Šentvidu pri Stični, od koder so vodili gradnjo samostana. Po redovni tradiciji so se menihi v samostan vselili 8. julija leta 1135. Ustanovno listino, ki je predstavljala končni pravni akt ustanovitve samostana, je Peregrin I. izdal 4. septembra leta 1136. Znano je, da so menihi ob poselitvi nove redovne postojanke prinesli iz matičnega samostana s seboj tekste, ki so jih potrebovali vsak dan. Tako so tudi prvi redovniki, ki jih je reinski opat Gerlah kmalu po letu 1130 poslal v Stično, prinesli k nam vse tiste knjige, kot so določali redovni Statuti iz leta 1134. Z večanjem števila redovnikov so nastale potrebe tudi po večjem številu knjig, ki so si jih tudi v stiškem samostanu pridobili z nakupom ter s prepisovanjem. Ob prebiranju

¹ Članek je nastal v času demonstratorstva pod mentorstvom izr. prof. dr. Blanke Bošnjak v študijskem letu 2017/18.

stiških rokopisov lahko ugotovimo, da so v njih najbolj razširjeni teksti srednjeveške latinske književnosti, h kateri prištevamo naslednja dela: Biblija, dela cerkvenih očetov Avgušтина, Hieronima, Gregorja Velikega, Ciprijana, Izidorja Seviljskega, Bede Častitljivega in Kasijana ter besedila sodobnih avtorjev kakor tudi življenjepis sv. Bernarda. Stiški rokopisi iz prve dobe obstoja samostana, ki jih hranita Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani ter Avstrijska nacionalna biblioteka na Dunaju, sodijo k najstarejšim spomenikom srednjeveške pismenosti na Slovenskem, po svoji opremi pa se lahko primerjajo z vrhunskimi izdelki tedanje Evrope. Najbolj znan in za Slovence najpomembnejši je t. i. Stiški rokopis iz prve polovice 15. stoletja, ki je dokaz, da so stiški cistercijani upoštevali slovenski jezik kot jezik verskega pismenstva (Mlinarič 1995: 6–7).

2 OBJAVA ROKOPISA IN NJEGOVA SESTAVA

V evidenco slovenske literarne zgodovine je prišel Stiški rokopis leta 1858; leta 1889 pa je Vatroslav Oblak objavil celotno besedilo v Letopisu Matice slovenske. Rokopis so v času, ko ga je hranila ljubljanska študijska knjižnica, imenovali Ljubljanski rokopis. Za Oblakom je izdajo rokopisa leta 1916 ponovil Leopold Lenard. Oblak in Lenard sta si ob izdaji postavljala zgolj jezikoslovna in paleografska vprašanja. Ugotovljeno je bilo, da gre za besedilo, ki je jezikovno utemeljeno v dolenskem narečju, zapisano po načelih nemškega pravopisa, posebej zanimiva pa je bila ugotovitev, da na obeh ravneh – pravopisni in jezikovni, lahko zasledimo vpliv češčine (Pogačnik 1992: 41–42).

Stiški rokopis so slovenska besedila, vpisana v rokopisno knjigo z latinskimi besedili. Slovenski sestavki so zabeleženi na zadnjih petih straneh, in sicer: dva obrazca splošne spovedi (*confessio generalis*), začetek velikonočne pesmi, nekaj besednih parov latinsko-slovenskih izrazov, priziv Svetega Duha in Marije ter molitev Salve Regina. Nekaj slovenskih interlinearnih glos je »posejanih« tudi med latinskim tekstom na drugih mestih v knjigi. Dejstvo, da je Stiški rokopis razdeljen na več fragmentov, ni nepomembno, saj so ti fragmenti med seboj povezani in na njih lahko gledamo kot na enotno besedilo, kar bi dokazovalo obstoj literarne tradicije (Pogačnik 1992: 42).

Temeljiteje se je s Stiškim rokopisom ukvarjal šele I. Grafenauer leta 1916. V središče svoje pozornosti je postavil naslednja vprašanja: »[O]b kateri priliki se je rabila splošna spoved, ob kateri priliki invokacija Svetega Duha, kje so se rabili ti zapiski, kdo jih je rabil, v kakem stiku so s cerkvenim življenjem in z življenjem slovenščine pri službi božji, pri pridigi, in predvsem, kako si razložiti češki vpliv v invokaciji in v Salve Regina.« Odgovori na ta vprašanja, če jih razporedimo v smiselno zaporedje, bi bili:

a) Splošna spoved je bila govorjena po evangeliju in pred razlago evangelija (pridigo); govoril jo je duhovnik v cerkvi v svojem imenu in v imenu ljudstva, h kateremu je bil obrnjen. V zapisu ni mogoče govoriti o dveh splošnih spovedih, gre le za prvo napačno in drugo pravilno besedilo, prepisano iz neohranjene predloge.

b) Kronologija sestavkov v Stiškem rokopisu je naslednja: molitev pred pridigo (Milost ino gnada), Salve Regina (Češčena si), velikonočna pesem (Naš gospud), splošna spoved (najprej napačno in nato pravilno zapisana, Jaz se odpovem) in latins-

ko-slovenski izrazi.

c) Molitev pred pridigo in Salve Regina sta nastali okoli leta 1428, pisec pa je verjetno Čeh, ki je zaradi husitskih vojn v domovini prišel na slovensko ozemlje. Ostalo je zapisano okoli leta 1449.

d) Rokopis je nastal v cistercijskem samostanu v Stični (od Grafenauerja naprej je prilastek Ljubljanski zato spremenjen v Stiški). Celovito zgodovino slovenskega besedila in sobesedila, v katerem se pojavlja, je mogoče strniti takole: »Cela rokopisna knjiga je nastala iz zvezkov, ki jih je pred vezavo spisal in rabil neki cistercijan v Stični, najbrž po rodu Čeh, en zvezek je sam še nevezanega prevzel od patra Martina pridigarja, morda po njegovi smrti, morda po njegovem odhodu v drug samostan. Celotno, vezano knjigo, je dobil potem v roke pisec splošne spovedi, ki se tudi njegovemu slovenskemu pravopisu pozna, da je bil učenec Čehov (1916: 239).«

e) Medvrstične glose so postavljene nad latinskim ustreznikom v primeru, ko slovenski izrazi češkemu duhovniku še niso bili dovolj domači, zato jih ni mogel uporabljati pri direktnem prevajanju izvirnika, temveč jih je predhodno »prepariral« (Grafenauer 1916: 239).

3 OBRAZEC SPLOŠNE SPOVEDI

Jezikoslovna obravnava: Ivan Grafenauer opozarja, da so na nekaterih delih splošne spovedi pogoste napake, pisava je hitra, pogosto površna. Te napake je opazil že Vatroslav Oblak, vendar si jih je razlagal tako: pisec je »krajšo« spoved prepisoval po »daljši« predlogi. Piščeva opazka: »*H(o)c e(ft) f(a)l(fu)m v(er)te foliu(m)*«, t.j. »To je napak, obrni list«, pa dovolj jasno izraža dejstvo, da je daljši, pravilni zapis spovedi nastal šele potem, ko je pisec spoznal, da je prvi zapis nepreklicno in nepoboljšljivo zanič. Pred zapisom te opazke je poskušal še napake popraviti, ob robovih zapisati izpuščeno, ko pa je prepoznal glavno napako: »*chudzha ynu nega fweticom*«, je nad popravo obupal in na prejšnjih dveh straneh napisal splošno spoved še enkrat, tokrat pravilno. Razlog za to, da je pisec spoved prepisal na prejšnji dve strani in ne na naslednjih dveh je, da tam očitno ni bilo več prostora za celoten prepis spovedi. Po mnenju Grafenauerja torej ne smemo govoriti o dveh obrazcih splošne spovedi v Stiškem rokopisu, temveč o eni sami, ki se je prepisovala dvakrat: prvič napačno in drugič pravilno (Grafenauer, 1916: 241).

Ker je, kakor je ugotovil I. Grafenauer, splošna spoved eno samo besedilo, se tudi pri jezikoslovni analizi obe varianti besedila obravnavata hkrati. Krajša varianta obsega 7 odstavkov, šestkrat se začnejo z *ya ze dalfan dam*, daljša ima 10 odstavkov (osem začetkov z *ya ze dalfan dam*). Vseh vrstic pa je v prvi različici 33, v drugi 61. Glavna oblikoglasna značilnost je odraz etimološkega dolgega in izglasnega nenaglaščenega o ter dolgega in kratkega jata; precej tudi še polglasnika. Dolgi jat se v večini primerov odraža z dvoglasnikom *ei*: *deylam, yzpoueym, greychy*. Značilen je tudi osnovnični jatovski odraz: *fmeymi, chudeimi, meyga*. Ni pa odraza *ei*, čeprav bi to pričakovali v *adpouem, nedele, grechy* (ki sta zagotovo dolga). Iz prikazanega se vidi, da je dolgi

naglašeni jat z nekaj izjemami pisan dvoglasniško (z *ei* oziroma *ey*), tako se torej loči od poznejšega, stoletje mlajšega Trubarjevega pisanja. Nenaglašeni (in kratki naglašeni) jat je večinoma odražen z *i*: *czlovik, diiwiczo, diuico, naprid, dyati*. Kot *e* pa je izpričan v II: *tellu, yzpuednika*. Dolgi in izglasni etimološki *o* je odražen z glasom *u*: *volnv, goftv, tellu*. Nenaglašeni etimološki izglasni *o* je odražen z *u*: *czestu, ynu, kakur* (Toporišič, 1992: 21–23).

Polglasnik ima pretežno a-jevsko barvo: *dalfan, kadar, fam, neysam, neysam*; piše pa se redko tudi z *e*: *doperneffit, z kemer*, oziroma brez vsake samoglasniške črke: *edn, neysm*. Torej je polglasnik v osnovi izgovorno sicer nizek, teži k strnjenosti, vendar precej odvisen od svojega glasovnega okolja. Preseneča pa skoraj zelo velika besedna čistost. Izjeme so: *karft, quatri, pridigarya, farmayfira, hofarti*. Vse te besede so z versko-nravnega in cerkvenega področja (Toporišič, 1992: 23).

Oblikoslovno rokopis nima veliko posebnosti. Ena izmed njih je beseda večer kot samostalnik ženskega spola, morda tudi *oblub* za današnji samostalnik obljuba. Od starih oblik je v spregatvi ohranjen končaj *-o* za 1. sedanjiško osebo ednine: *proff, mollo*. Prava posebnost je rodilniški tožilnik a-jevske sklanjatve besede *oča*: (*moyga otfeze*), poleg pa je tudi o-jevska oblika (*meyga otza*). Zanimiva je še samostalniška raba pridevnika: *blifniga* in povedkovnika *lubiga* (*tyga fam lubiga ymill*) (Toporišič, 1992: 25–26).

Po raziskavah I. Grafenauerja se je s stilnimi lastnostmi in z zgradbo rokopisa ukvarjal še Jože Pogačnik. Pogačnik se po navajanju Grafenauerja, katerega ugotovitve v celoti sprejema, posveti kratkemu literarnozgodovinskemu opisu besedil Stiškega rokopisa. Po eni strani poudarja pomembnost delitve Stiškega rokopisa na več fragmentov, po drugi strani pa vztraja pri tem, da so bili posamezni fragmenti med seboj povezani in jih lahko imamo za enotno besedilo, kar bi dokazovalo obstoj literarne tradicije (Mikhailov 2001: 59).

Med omenjenimi besedili Stiškega rokopisa se Pogačnik najbolj osredotoča prav na obrazec splošne spovedi, ki je tudi najobširnejše besedilo. Sodi v skupino podobnih cerkvenih besedil, ki naštevajo vse vrste grehov, čeprav jih človek, ki besedilo govori, ni storil vseh. Stiška splošna spoved je samostojna priredba po kakšni nemški predlogi iz družine tistih spovednih obrazcev, ki so nastali iz ustrezne formule Honorija Avgustodunskega (prva polovica 12. stoletja). Razločki med enim in drugim segajo na področje razčlenjevanja teme in so torej literarno-strukturne narave. Začetek obrazca je podoben uvodni izjavi v drugem Brižinskem spomeniku in se glasi: *Jaz se adpoved hudiču / in nega dejlam / inu vsi nega hofarti / inu se izpovem / inu dslžan dam / našim gospudi ...* Zapis jasno kaže, da gre za odpoved hudiču in za dosego pradednih časti. Obe prvini sta podani stilistično; častno mesto imata besedi *jaz* in *naš gospod*, ki sta na začetku in koncu spovedi. Že tu lahko opazimo navpično os, ki razmejuje dva svetova

(zemlja : nebo). V tem okviru je nanizana vsebina, ki ima pet smiselnih enot: a) želja po pradednih časteh, b) prekrški zoper normo, c) prekrški zoper oblast (desetina), č) prekrški zoper sebe in človeka, d) kesanje s prošnjo za milostno odpuščanje (Pogačnik 1990: 70–95).

Zgradba je funkcionalna. Vsebinsko namreč očitno poudarja tri komplekse: teološkega, cerkveno-družbenega in osebno-etičnega. Izrazito poudarja tudi prvo osebo, ki je usmerjena navznoter. V obrazcu je čutiti svojevrsten mistični individualizem, ki omogoča in določa zanimanje za človekovo notranjost. S tem išče prvine človeško intimnega, postavlja možnost osebnega občevanja z Bogom in za temelj tega odnosa jemlje nekakšnega nesnovnega »notranjega« človeka. Zato je vsebinski svet stiške spovedi manj doktrinaren in bolj človeški v primeri s strogostjo besedil, ki so nastala v romaniki. Verski cilji izvirajo iz humanosti in iz emocionalizma, katerima hoče biti podobno krščanstvo, predvsem ljudska vera, in šele nato skupek obrednih in dogmatičnih sestavin (Pogačnik, 1992: 44–45).

4 VELIKONOČNA PESEM

V kitici velikonočne pesmi je obdelana liturgična misel o vstajenju in njegovem pomenu za odrešenje človeštva. Res gre za predelavo nemške pesmi (*Christ ist erstanden*), vendar razločki v izrazju, ritmiki in fakturi stavka kažejo na afektivno in jezikovno samostojno prepesnitev znane srednjeveške teme. Besedilo velikonočne pesmi se je uporabljalo ob praznikih, ki se v katoliški cerkvi slavijo z velikonočno liturgijo. V zvezi s takšnimi prazniki je obstajal latinski obredni prizor z naslovom *Visitatio sepulcri*, ki je postal aktualen že v 15. stoletju. Ljudstvo se je torej udeleževalo, kakor kaže pesem, tega obreda tudi s pesmijo v domačem jeziku. Oblika udeležbe je za sedaj zakrita s temo zgodovine. Toda prav s to možnostjo si lahko razlagamo, zakaj je pesem preživela čas (znanih je devet različic) in našla »milost« celo v Trubarjevih očeh. To bi pomenilo, da se je liturgični obred ohranil dlje časa in je skupaj z drugimi razlogi omogočil, da se je od vseh slovstvenih zvrsti v književnosti na Slovenskem najprej uveljavila prav dramatika. Zato mesto stiške velikonočne pesmi ni samo med cerkveno poezijo, temveč tudi v osnovi slovenske srednjeveške drame (Pogačnik 1992: 46).

Jezikoslovna obravnava: Oblikoglasno je zanimiv mlajši, u-jevski odraz, t. i. dolgega etimološkega o (*gospud*): torej je to očitno že dolenjščina. Pravopisno značilna je pisava z upoštevanjem premene nezvočnikov po zvonečnosti pred nezvenečim nezvočnikom: *brittke* nasproti *gospud z -d*, ki se je morda tam tedaj še izgovarjal zveneče. Oblikoslovno je zanimiva dajalniška oblika 1. moške sklanjatve (*trofti*, ne *troštu*) in seveda prihodnjik z glagolom *hoteti*, namesto z bom: *chocztſche biti* = bo, vendar je v tej obliki še nekaj hotenjskosti, torej ni čisto prihodnjiška. Zelo močno je v besedilcu tudi nemčenje v besedi: martre, trošti 'trpljenja, tolažilo'; raba nepovratnega svojilnega roditeljskega zaimka (njega) namesto povratnega svojilnega zaimka (prav bi bilo od svoje bridke martre), njega je morda še/že po latinščini za *eius*. Besedilo s poševnica-

ma nakazuje razčlenjenost na pesemske vrstice. Metrična shema: prva in četrta kitica imata po osem, srednji dve po sedem zlogov: zunanji dve vrstici sta trohejski, notranji jambski (Toporišič 1992: 20–21).

5 INVOKACIJA PRED PRIDIGO

Invokacija pred pridigo je oblikovana slovstveno enostavno. Od šestih vrstic jih je pet samostojnih stavkov, zloženih po enotnem načelu: na začetku vsakega stoji glavni pojem (*milost in gnada, pomoč, prihod, trošt, obhranjenje*), ki mu sledi navedba nosilca tega pojma (*naš gospod, devica roža, sveti duh, svetniki, križ*). Gre torej za nabor odbranih pojmov, ki so podani v klišeiziranih fonetskih sklopih. Klišeizirano kopicenje razodeva očitno težnjo h krepitvi prošnje, ki se dokončno izpove v šesti vrstici: »*ta rač z mano no z vami biti*«. S tem je temeljni kliše razbit; zadnja vrstica je strukturno nova. Ker je zunaj običajnega načela za stavčno zlaganje, omogoča čustveno poglobitev (Pogačnik 1992: 46–47).

Tako teženje je razvidno tudi iz rabe arhaizmov, še bolj pa iz podobe verza, ki je večji del dolga dvodelna vrstica. Po vsebinski in oblikovni zgradbi je invokacija pred pridigo zvezana s prvotnimi kirielejsoni. Kakor dokazuje Goriški rokopis (iz let 1551 in 1558), se je tak obrazec uporabljal kot *praefatio ante predicationem*. Stiško besedilo pa ima svoj korelat tudi v drugih slovanskih slovstvih, saj je vsebinsko v tesni zvezi s staročeško (hiliastično) pesmijo *Hospodine, pomiluj ny*. Ta pesem je med husiti postala to, kar je značilno tudi za slovensko prireditev: pela ali govorila se je pred pridigo. Podatek je zanimiv zato, ker se v zvezi s tem besedilom Stiškega rokopisa omenja češki menih, ki naj bi po husitskih vojnah pribežal v Stično. Pregnani husiti so prihajali tudi na Slovensko in – kakor lahko sklenemo – dali nekaj novih slovstvenih spodbud (v žičkem samostanu je izpričano celó češko pismenstvo). Pobudo za slovensko različico invokacije je treba iskati prav v tem kulturotvornem prilivu čeških menihov (Pogačnik 1992: 47).

Jezikoslovna obravnava: To besedilo, kar se tiče glasoslovja, nima dolenjskih u-jevskih odrazov za t. i. dolgi etimološki *o* in izglasni etimološki *o*, temveč *o*: *gospody, pomocz, yno*. Dolgi *ja* ni odražen z *ej*, kratki pa tudi ni zmeraj *i*: *wffech; fwetega*. Zanimivost je zapis mehkega *n*, tj. *ń z ny* (*Obchranjenje*). Glede na druga stiška besedila, ki poznajo obliko *svetik*, je tu posebnost priponsko obrazilo -*nik* (*swetnykow*). V oblikoslovju je ohranjena i-jevska sklanjatev samostalnika *gospod*: rod. *gospody*. Rodilnik *matre* nam. *matere* je morda tudi pod vplivom latinske utreznice (*mater matris*). Za skladnjo so značilne samostalniške besedne zveze z rodilniškim prilastkom, npr. *prichod fwetega ducha*, zlasti značilna zveza pa je s štirimi samostalniki v rodilniku: *pomocz devycze roffe mat(e)re ma(r)ie*. Med temi samostalniškimi zvezami – vsaka je v svoji vrsti – ni veznikov, torej gre za brezvezje. V pisavi se ne zaznamuje razlika med nezvenečimi sičniki in šumevci, pač pa se [š] piše *s/f*, [ž] *s/ff* (črkje *ff* pa se enkrat rabi tudi za [s]). Ločil ni nobenih. Besedilo je verjetno iz starejšega izročila;

po oblikoglasnih značilnostih spominja na Rateški ali Celovski rokopis (Toporišič, 1992: 17–18).

6 SALVE REGINA

Zapis antifone Salve Regina je grafološko enak invokaciji pred pridigo. V obeh primerih je verjetno treba pomisliti na češki redovnik, kar se ponovno in dosti močneje kaže v besedilu antifone. Češki jezikovni vpliv je mogoče ugotoviti v glasoslovnih, predvsem pa v oblikoglasnih posebnostih, kar nakazuje na zahodnoslovanski izvir pesmi. Na Češkem in Poljskem je bila prav ta pesem močno priljubljena in je še danes znana v več različicah. Izvirnik te pesmi se je pojavil v prvih zapisih na koncu 11. stoletja. Uporabljala sta jo tako rimski kot benediktinski brevir. Med menihi v Clunyju se je uporabljala od leta 1135 kot pesem pri procesiji. Od tod jo je prineslo med cistercijane, ki so jo od leta 1218 morali moliti vsak dan, od 1251 pa obvezno po sklepni molitvi v brevirju. V tej obliki je bila od 14. stoletja naprej razširjena po vsej zahodni Evropi (Pogačnik 1992: 47–48).

Ti podatki o okoliščinah lahko povedo marsikaj tudi o stiškem slovenskem besedilu latinske antifone. Pomembno je že to, da se kot domači ustreznik vključuje v marijanski kult. Zveza besedila s samostanom v Clunyju pa kaže, da gre za slovstveno pričo moderne srednjeveške mistične smeri, ki je imela svoje torišče zlasti v Stični. Za nastanek slovenske različice je treba ob tem poudariti dejstvo, da Salve Regina ni bila predpisana za rabo pri delu z verniki, ampak so jo morali latinsko moliti samo duhovniki. Glede na to, da gre za globoko čustveno občuteno srednjeveško cerkveno pesem, je mogoče zagovarjati mnenje, da je to besedilo poskus prevajanja, ki je imelo prvi nagib v ustvarjalnosti. Pri tem je bilo redovniku Čehu znano češko izročilo te pesmi, s katero se je šele v tujini lahko seznanil. V njej je namreč stih o izgnanih Evinih otrocih (*Ad te clamamus exules filii Havae ...*), kar pomeni, da je najbrž domotožje ustvarilo duševno dispozicijo za prepev latinske antifone v slovenščino (Pogačnik 1992: 48).

Jezikoslovna obravnava: Tako kot invokacija pred pridigo tudi to besedilo v glasoslovju kaže na neko starejše obdobje ali na drugo narečno podstavo, drugačno od dolenjske. Odraz za etimološki dolgi *o* in za nenaglašeni *-o* je neenoten: načeloma je podan z *o* (*sladkoſti, yno*), vendar enkrat tudi z *u* (*tyſtv*: kot da gre za jezik prepisovalca, ne pa prepisovanega besedila). Tudi dolgi *jat* ni *ej*: *ktebe, tech, twega*. Za kratki *jat* pri *ſegnanega, teleſſa*, torej še ni odraza *i*. Oblikoslovna znamenitost je končnica *-me* v 1. osebi mn. (*vpyeme, zdvchvgeme*), vendar je ta *-e* v rokopisu popravljen, ker je občuten kot tuj; morda je tudi po vokalnoharmoničnem *e* iz prejšnjega zloga, sicer ga je treba pripisovati češkemu prepisovalcu ali češki besedni predlogi slovenskega besedila. Pri besedju se zdi zanimivo, da ni izraza *blagoslovljen*, temveč le *ſegnan*, prvotno s pomenom 's križem zaznamovan'. V pisavi se ločijo zlitniki od pripornikov, med temi pa sta šumevca [š] in [ž] večkrat zaznamovana s *ff* kakor s *f* oziroma z *z*.

Skladenjsko in s tem stilsko je likovnost v prvi povedi zajeta med *češčena bodi in češčena si*. Lik kopičenja je v znamenju te dvojnosti: *kraleva mati... inu naš trošt ...; milosti ... života sladkosti; vpijemo ... vzdihujemo*. Večdelni lik je anaforični s *ti: ti naša odvetnica ... + ti k nam obrtni ... + ti, milostive oči + ti nam prikaži*. Vsaka vrstica je stilno samostojna skladenjska enota. Sicer se enotno skladata po dve in dve vrstici, vendar v okviru nekakšnega lika z več enotami: 2 + (2 + 2) + (2 + 2) + 2. Na zunaj se to kaže z veliko začetnico dvostišij (Toporišič, 1992: 18–20).

7 ZAKLJUČEK

Samostan Stična je bil že od svoje ustanovitve za slovensko ozemlje ključnega pomena. Ne samo zaradi verskega življenja, temveč tudi zaradi kulture in izobraževanja. Menihi so se poleg molitve, dobrotelnosti, gospodarskih dejavnosti, ukvarjali predvsem še s prepisovanjem knjig ter tako z ohranjanjem znanja in miselnosti, zajetih v knjigah. Ena izmed posledic stiškega skriptorija je tudi t. i. Stiški rokopis. Gre za pet besedil v slovenskem jeziku, najdenih v kodeksu latinskih besedil. Obstoj slovenskih verskih tekstov na področju cerkvene literature, kjer je takrat kot jezik prevladovala izključno latinščina, pa daje Stiškemu rokopisu dodatno vrednost. Čeprav Stiški rokopis količinsko ni obsežen, pa lahko iz njegovih petih fragmentov z natančno analizo ugotovimo marsikaj presenetljivega, novega in na prvi pogled ne tako očitnega. Gre za enega izmed najpomembnejših ohranjenih rokopisov srednjeveškega slovstva v slovenskem jeziku, kar sem v svojem članku poskušala natančno prikazati.

8 LITERATURA

Ivan GRAFENAUER, 1916: *Stiški (ljubljski) rokopis*. Ljubljana: Dom in svet l. 29, št. 9/10, 239–243.

Nikolai MIKHAILOV, 2001: *Jezikovni spomeniki zgodnje slovenščine: Rokopisna doba slovenskega jezika (od XIV. stol. do leta 1550)*. Trst: Mladika.

Jože MLINARIČ, 1995: *Odnos cistercijanov ter menihov stiškega in kostanjeviškega samostana do pisne besede*. Skopje: Živa antika.

Anton NADRAH, 1984: Duhovnost cistercijanov in njihov delež pri oblikovanju slovenske vernosti. *Redovništvo na Slovenskem: Benediktinci, Cistercijani, Kartuzijani*. Ljubljana: Teološka fakulteta, Inštitut za zgodovino Cerkev.

Jože POGAČNIK, 1990: *Starejše slovensko slovstvo*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.

Jože POGAČNIK, 1992: Književnozgodovinske določilnice. v. *Stiški rokopis: študije*; ur. Mihael Glavan. Ljubljana: Slovenska knjiga, str. 41–50.

Jože TOPORIŠIČ, 1992: Jezikoslovna obravnava. v. *Stiški rokopis: študije*; ur. Mihael Glavan. Ljubljana: Slovenska knjiga, str. 17–30.

PREVODI

PREVOD PESMI JULE WILLIAMS

Prevedli: Nina Erjavec in Suzana Mihurko

DREAMS

When I look into your eyes will I be captivated by the thoughts you hide inside
Will I feel free and lite as a butterfly flying across a cloudless sky
Will I desire to follow the wind and see where it blows me?
You see I'm a girl with big dreams yet most are not based on reality
Yes I'm that girl with the starry gaze in her eyes
That girl who still dreams that her King will magically materialize
Although she knows such things are full of whim and fantasy
Yet she is still a girl of dreams

SANJE

Ko pogledam ti v oči, me bodo očarale misli, ki jih skrivaš v sebi,
se bom počutila svobodno in lahkotno kot metulj, ki leti čez jasno nebo,
si bom želela slediti vetru in videti, kam me bo odpihnil?
Veš, sem dekle z velikimi sanjami, a večina jih ne izhaja iz resničnosti.
Ja, jaz sem tisto dekle z zasanjanim pogledom.
Tisto dekle, ki še zmeraj sanja, da se bo njen kralj čarobno pojavil,
čeprav ve, da so te stvari plod kapric in sanjarij.
Pa vendar, ona še naprej sanja.

WHO ME?

How is it possible to be given the opportunity to experience love this sweet?
Aren't such things reserved for others unlike me
Blemished and fallible yet you have graced me with a love that is undeniable
Maybe I'm going out on a limb here but I was convinced such feelings didn't exist
Preparing to spend an eternity with a shattered heart
Praying I could pick up the pieces and get a new start
Thought I would carry this burden alone
I knew no one would offer to carry this baggage with me
As this burden was bringing me to my knees
You offered your hand and promised to stand by me
Who am I but a humble sinner struggling desperately

KDO, JAZ?

Kako je mogoče, da sem dobila priložnost izkusiti ljubezen, ki je tako sladka?
Mar niso take stvari namenjene drugim, drugačnim od mene?
Nepopolna sem in zmotljiva, a poklonil si mi ljubezen, ki je nesporna.
Morda tukaj brcam v temo, a prepričana sem bila, da takšna čustva ne obstajajo.
Pripravljala sem se na večnost s strtim srcem
in molila, da bi lahko pobrala koščke in začela znova.
Mislila sem, da bom sama nosila to breme.
Vedela sem, da mi nihče ne bo ponudil pomoči.
Ko me je to breme že skoraj spravilo na kolena,
si mi ponudil svojo roko in obljubil, da mi boš stal ob strani.
Kdo sploh sem, če ne ponižna grešnica, ki se obupano trudi.

PREVOD BESEDILA MARKA GREGURJA

Prevedel: Tomo Podstenšek

(Izvirnik: Marko Gregur, *Mogla bi se zvati Leda*. Zagreb: HENA COM, 2018)

MOGLA BI SE ZVATI LEDA (*odlomek iz romana*)

Iznutra me ždere ta nemogućnost, činjenica da je nešto zauvijek. Raste i buja iz onog prvog trenutka kad ugledaš papir i na njemu slabo otisnuta slova državne ustanove. Presuđeno je i stvar je konačna. Više nema povratka.

Čitav taj dan bio je nikakav. Oboje smo bili u grču i nervoza se za nas lijepila kao nakvašena ilovača. Padala je kiša i nigdje nije bilo mjesta za parkiranje. Kružili smo ulicama punim oronulih fasada i vlage koja se zavlačila u pluća. Zatim, u onom WC-u – puhalo je kroz okvire i žučkasti su komadići nekoć bijele boje otpadali sa stolarije. Čuo sam, u susjednom WC-u, u prljave je podne pločice udarila metalna kopča remena. Ukipio sam se na tren, kao da sam uhvaćen, i zadržao u sebi onaj pljesnivi zrak, ispunjen očekivanjima i propadanjem. Bio je užasan osjećaj da te netko čuje, makar radio to isto.

Izašao sam s plastičnom čašicom u ruci, a Jana me gledala pogledom u kojem je bio čitav naš život, kao da sam ja taj koji zna odgovor i kimnuo sam, sve će biti u redu, ništa ne brini.

Deset dana kasnije držao sam u ruci taj papir. Nebo je bilo čisto i vedro. Čula se vriska djece iz vrtića preko puta livade, na kojoj je neki čovjek između vratnica za nogomet kosio visoku travu za zečeve, ili možda kokoši. Neki su klinici, maksimalno sedmaši, išli iz škole, psujući kako bi stvorili imidže neopterećenih frajera. Netko će im danas dati jesti, ogledati se u njima, živjeti za njih i dati sve od sebe da bi im omogućio bolju budućnost.

Ona bi u tome bila savršena. Ima toliko ljubavi koju čuva za naše nerođeno dijete.

Spuštam papir na stol, pogledam ga još jednom, kao da bi slova mogla sasvim izbljedjeti i postati loša misao. Moram uzeti telefon i nazvati je. Bolje bi bilo čekati da dođe kući, ali ne mogu podnijeti tu nemogućnost i lažnu nadu.

Ništa, rekao sam.

Bila je tišina, s druge strane. Misli li kao i ja?

Misli li na Fabijana, Sebastijana, Katju i Ledu?

Ili misli na mene? Na svoj izbor?

Ne vidim, ali mogu osjetiti suze koje puštaju korijenje, rastu negdje duboko u njoj i onda klize po obrazima, tihe, tihe, da ne bi smetale mušterijama u frizerskom salonu.

/.../

Mislimo na to što je moglo biti. Naravno. Svi to činimo. Često mislim kako smo možda preskočili odlazak k doktoru baš onaj mjesec u kojem bismo uspjeli. To se čini blesavim, ali tako je. Znamo jedne kojima je uspjelo iz prve, a bili su u potpuno istoj situaciji kao i mi. Dobili su blizance. Vidamo ih po gradu. Imaju već preko dvije godine. Razmišljaju da idu još jednom.

Malo je potrebno, sasvim malo. Zato je stalno prisutan osjećaj da smo blizu i da bi moglo uspjeti.

Prvi put kad smo došli doktoru Lichtungeru, nakon što sam iz poštanskog sandučića izvadio pismo, nalaz iz Petrove, u kojemu je pisalo azoospermija, osjetio sam da nije sve gotovo i da bismo na kraju mogli imati dijete.

Dao sam uzorak. Sjedili smo jedno uz drugo, u tišini. Samo čekaš i ne možeš misliti ni na što drugo, i nemaš potrebu bilo što reći. Tu i tamo jedno od nas reda radi postavi neko pitanje, ali vidiš da je sasvim daleko. Netko uđe i ti pozdraviš, ali ga zapravo ne pogledaš. Kad je biologica izašla i pozvala nas, u mene se sabila težina kao da me vode na vješala. Nemoćan si i nevažan. Posjela nas je pa sjela sučelice. Duboko udahnula. Nije se činilo dobro. Znao sam da je to kraj puta. Nakašljala se i rekla da je nešto našla. Jani su krenule suze. Htio sam je uzeti u naručje i grliti. Primio sam je za ruku. Vani su trubili automobili. Netko je bio ljutit što neko drugi nije na vrijeme krenuo na zeleno.

Dva spermija.

Normalno ih je u jednom mililitru preko dvadeset milijuna.

Želiš li pogledati kroz mikroskop? pitala me i činilo mi se da bi bilo krivo reći ne.

Vidiš ih?

Buljio sam u prazno. Ništa nisam razaznavao. Mislim da ne bih vidio ni nosoroga. Stvar je bila u tome da ih nisam ni morao ni želio vidjeti. Želio sam joj vjerovati. I jesam. Gledanjem kao da bih sve mogao ureknuti.

Vidim.

Vidiš kako se kreću?

Da.

Samo sam se htio maknuti od tog mikroskopa, sjesti kraj Jane i opet joj stisnuti ruku.

Doktorica je govorila kako su pokretni i kako je to najvažnije.

Izašli smo van i u nama je bilo više sreće nego što je čovjeku potrebno. Dio sam mogao dati bilo kome.

Stvar je u tome da kad mislimo o tome što je sve moglo biti, mislimo na ono dobro. Na to što smo po našem mišljenju zaslužili. Na posao koji nismo dobili ili na prerane smrti. Stalno mislimo na dobro koje nam je izmaknulo. Rijetko na loše. Često tražimo, molimo ili zahtijevamo, rijetko zahvaljujemo. Imao sam divnu majku i imam sjajnog oca. Žao mi je što mami više puta nisam rekao hvala. Što mi u to vrijeme nije bilo jasno da mi poklanja trenutke u kojima učim.

Recimo, išli smo u kazalište, mama i ja, a poslije na pivo. Više puta. Jednom, otprilike dvije godine prije nego što je umrla, gledali smo neku komediju. U nekom trenutku, vladala je potpuna tišina, a ona se, na neku rečenicu ili gestu, počela smijati. Samo ona. U dvorani je bio mrak, ali osjećao sam kako me oblijeva rumenilo i kako se po nama lijepe neki pogledi. Bilo me je sram tog njezinog smijeha. Ušutkavao sam je, nešto joj prigovorio i ostatak predstave strepio da će se opet početi smijati kad nitko drugi neće. Nakon predstave izašli smo i mislio sam da će se ljutiti ili nešto. Pitao sam je idemo li do pivnice, a ona je odgovorila: naravno.

Ona je naručila vino, a ja pivo.

Malo? pitao je konobar.

Veliko. On je veliki čovjek, odgovorila je mama.

Što bih dao za taj trenutak. Da sjedimo u pivnici nakon te predstave. Da sjednem uz nju i zagrlim je. Bez razmišljanja o tome što će misliti ljudi. Da je poljubim i kažem oprost.

Nadam se da ću i ja jednom skupiti hrabrosti i osmijehom razbiti mrak i tišinu. Smijati se kad će mi nešto biti smiješno, a ne ići iza drugih. Neki sam dan vidio dobru rečenicu na društvenoj mreži: jedan pas laje iz nekog razloga, a drugi laju za njim.

Sjetio sam se toga neki dan kad sam u crkvi vidio djevojčicu u baletnoj haljini. U početku imamo svoje mišljenje, a onda nam ga izbiju iz glave, i ponašamo se točno kako drugi žele. Nosimo što drugi žele. Smijemo se kad drugi žele.

Sve čemu se od tebe nadam je da se usudiš smijati.

LAHKO BI SE IMENOVALA LEDA (odlomak iz romana)

Odznatraj me razžira ta nezmožnost, dejstvo, da je nekaj dokončno. Raste in narašča od tistega prvega trenutka, ko vidiš list papirja in na njem slabo odtisnjene črke državne ustanove. Sodba je izrečena in zadeva je končana. Ni več poti nazaj.

Ves tisti dan ni bil za nikamor. Oba sva bila v krču in nervoza se je lepila na naju kakor namočena ilovica. Deževalo je in nikjer ni bilo parkirnega mesta. Krožila sva po ulicah, polnih propadajočih fasad in vlage, ki se je zažirala v pljuča. Za nameček je kasneje v tistem WC-ju pihalo skozi okenske okvirje in koščki nekoč bele barve so odpadali z lesa. Slišal sem, kako je v sosednjem WC-ju ob umazane talne ploščice udarila kovinska sponka pasu. Za trenutek sem okamenel, kakor da sem zaloten, in zadržal v sebi tisti plesnivi zrak, izpolnjen s pričakovanji in propadanjem. Bil je grozen občutek, da te lahko nekdo sliši, pa čeprav tudi on počne isto.

Izstopil sem s plastično stekleničko v roki, Jana pa me je gledala s pogledom, v katerem je bilo celo najino življenje, kakor da bi bil jaz tisti, ki pozna odgovor, in pokimal sem, vse bo v redu, nič ne skrbi.

Deset dni kasneje sem držal v rokah ta papir. Nebo je bilo čisto in jasno. Slišalo se je kričanje otrok iz vrtca nasproti travnika, na katerem je nekdo med vratnicami za nogomet kosil visoko travo za zajce ali morda kokoši. Neki fantje, največ sedmi razred, so šli iz šole in preklinjali, da bi dajali vtis neobremenjenih frajerjev. Nekdo jih

bo danes nahranil, se videl v njih, živel zanje in dal vse od sebe, da bi jim omogočil lepšo prihodnost.

Ona bi bila popolna za to. Ima toliko ljubezni, ki jo hrani za najinega nerojenega otroka.

Odložim papir na mizo, ga še enkrat pogledam, kakor da bi lahko črke do konca zbledele in postale samo slaba misel. Moram vzeti telefon in jo poklicati. Bolje bi bilo počakati, da pride domov, ampak ne morem prenesti te nezmožnosti in lažnega upanja.

Nič, sem rekel.

Na drugi strani je bila tišina. Misli na isto kot jaz?

Misli na Fabijana, Sebastijana, Katjo in Ledo?

Ali pa misli name? Na svojo izbiro?

Ne vidim, ampak vseeno lahko čutim solze, ki se zakoreninijo, rastejo nekje globoko v njej in potem drsijo po obrazu, tihe, tihe, da ne bi motile strank v frizerskem salonu.

/.../

Razmišljava o tem, kar bi lahko bilo. Seveda. Vsi to počnemo. Pogosto pomislim, da sva morda izpustila obisk pri zdravniku ravno tisti mesec, ko bi nama uspelo. To se zdi neumno, ampak tako je. Poznava ene, ki jima je uspelo že prvič, pa sta bila v popolnoma enaki situaciji kot midva. Dobila sta dvojčke. Videvava jih po mestu. Mala dva imata že več kot dve leti. Razmišljata, da bi šla še enkrat.

Malo je potrebno, čisto malo. Zato je zmeraj prisoten občutek, da sva blizu in da bi lahko uspelo.

Ko sva šla prvič k doktorju Lichtungeru, potem ko sem iz poštnega nabiralnika potegnil pismo, izvid s Petrove, v katerem je pisalo azoospermija, sem dobil občutek, da še ni vsega konec in da bi na koncu vseeno lahko imela otroka.

Dal sem vzorec. Sedela sva drug ob drugem, v tišini. Samo čakaš in ne moreš misliti na nič drugega in nimaš potrebe, da bi karkoli rekel. Tu in tam kdo od naju zaradi občutka, da je to potrebno, sicer kaj vpraša, a vidiš, da je ob tem popolnoma odsoten. Nekdo vstopi in pozdraviš, ampak pravzaprav ga niti ne pogledaš. Ko je biologinja prišla ven in naju poklicala, so se v meni zgostili težki občutki, kot da bi me peljali na vešala. Nemočen si in nepomemben. Posadila naju je in sedla nasproti. Globoko vdihnila. Ni kazalo dobro. Vedel sem, da je to konec poti. Odkašljala se je in rekla, da je nekaj našla. Jani so stekle solze. Hotel sem jo vzeti v naročje in objeti. Prijel sem jo za roko. Zunaj so trobili avtomobili. Nekdo je bil jezen, ker nekdo drug ni pravočasno speljal, ko se je prižgala zelena.

Dva spermija.

Normalno jih je v enem mililitru več kot dvajset milijonov.

Hočeš pogledati skozi mikroskop? je vprašala in zdelo se mi je, da bi bilo narobe reči ne.

Jih vidiš?

Buljil sem v prazno. Nič nisem razpoznal. Mislim, da ne bi videl niti nosoroga. Šlo je za to, da mi jih ni bilo treba in da jih niti nisem želel videti. Želel sem ji verjeti. In sem ji. Z gledanjem bi lahko vse pokvaril.

Vidim.

Vidiš, kako se premikajo?

Ja.

Hotel sem samo čim prej stran od tega mikroskopa, sesti poleg Jane in spet stisniti njeno roko.

Zdravnica je rekla, da se premikajo in da je to najpomembnejše.

Šla sva ven in v nama je bilo več sreče, kot je človek potrebuje zase. En del bi lahko dal komurkoli.

Gre za to, da zmeraj kadar razmišljamo o tem, kar bi lahko bilo, mislimo na tisto dobro. Na to, kar smo si po lastnem mnenju zaslužili. Na službo, ki je nismo dobili, ali na prezgodnje smrti. Vedno mislimo na dobro, ki se nam je izmuznilo. Poredko na slabo, ki smo se mu izognili. Pogosto hočemo, prosimo ali zahtevamo, redkokdaj se zahvalimo. Imel sem krasno mamo in imam krasnega očeta. Žal mi je, da nisem mami večkrat rekel hvala. Da mi takrat ni bilo jasno, da mi podarja trenutke, iz katerih se učim.

Šla sva, recimo, v gledališče, mama in jaz, kasneje pa na pivo. Večkrat. Enkrat, približno dve leti, preden je umrla, sva gledala nekakšno komedijo. V nekem trenutku je vladala popolna tišina, ona pa se je, zaradi določenega stavka ali geste, začela smejati. Samo ona. V dvorani je bilo mračno, ampak čutil sem, kako zardevam in kako se na naju lepijo pogledi. Sramoval sem se tega njenega smeha. Utišal sem jo, nekaj sem ji rekel in nato preostanek predstave trepetal, da se bo spet začela smejati, ko se ne bo nihče drug. Po predstavi sva šla ven in mislil sem, da bo jezna ali kaj takega. Vprašal sem jo, če greva do pivnice, ona pa je odgovorila: seveda.

Naročila je vino, jaz pa pivo.

Malo? je vprašal natakari.

Veliko. On je velik človek, je odgovorila mama.

Kaj bi dal za ta trenutek. Da bi sedela v pivnici po tej predstavi. Da bi sedel poleg nje in jo objel. Brez razmišljanja, kaj si bodo ljudje o tem mislili. Da bi jo poljubil in rekel oprosti.

Upam, da bom tudi jaz enkrat zbral dovolj poguma in s smehom razbil mrak in tišino. Se smejal, ko se mi bo nekaj res zdelo smešno, ne pa da le sledim drugim. Pred nekaj dnevi sem videl dober citat na družbenem omrežju: en pes laja z nekim razlogom, drugi pa lajajo za njim.

Spomnil sem se tega, ko sem pred nekaj dnevi v cerkvi zagledal deklico v baletni oblekici. Na začetku imamo svoje mnenje, potem pa nam ga izbijejo iz glave in obnašamo se natanko tako, kot želijo drugi. Oblačimo se tako, kot drugi želijo. Smejimo se, ko to drugi želijo.

Vse, kar pričakujem od tebe, je, da se upaš smejati.

O AVTORJU:

Marko Gregur (Koprivnica, 1982) je hrvaški avtor mlajše generacije. Piše poezijo in prozo, ki jo objavlja v številnih hrvaških časopisih in revijah, pa tudi v tujini (ZDA, Avstrija, Črna Gora, Srbija, Rusija, Bolgarija, Španija, Slovenija, Kanada ...). Za svoje delo je prejel več nagrad, med katerimi so npr. nagrada »Ivan vitez Trnski«, »Ulaznica« in nagrada »Prozak« za najboljši rokopis avtorja do 35. leta starosti. Je pobudnik festivala »Alpe Jadran Festivala mladih pisaca«, član in predsednik odbora mednarodnega festivala književnosti »Galovičeva jesen«, voditelj književne tribune »Libarenje« ter eden od ustanoviteljev in glavni urednik časopisa Artikulacije. Objavil je zbirko poezije Lirska grafomanija (Naklada Ceres, 2011) in zbirki kratkih zgodb Peglica u prosincu (DHK, 2012) ter Divan dan za Drinkopoly (Algoritam, 2014). Leta 2017 je izšel njegov roman Kak je zgorel presvetli Trombetassicz (Hena, 2017), ki je preveden tudi v slovenski jezik (Litera, 2017). Mogla bi se zvati Leda (Hena, 2018) je njegov drugi roman, v katerem tematizira usodo para, ki zaman poskuša dobiti otroka.

OB DOGODKIH SMO ZAPISALI ...

ANJA MIHELIČ

Ekскурzija v Zagreb

Študentje 1. letnika pedagoškega študijskega programa 2. stopnje smo se v torek, 24. aprila 2018, pod vodstvom doc. dr. Gjoka Nikolovskega udeležili strokovne ekskurzije v Zagrebu. Po premraženem jutru v Mariboru smo z vstopom na vlak odložili vse skrbi in se podali na pot. Pot je zaradi postanka v Zidanem mostu in nenehnih kontrol trajala kar tri ure. Prispeli smo na glavno železniško postajo v Zagrebu, kjer nas je že čakal prof. Nikolovski. Ogledali smo si kulturne znamenitosti v bližini zagrebške železniške postaje in v središču mesta. Naša prva postaja je bila Filozofski fakultet Sveučilištvu u Zagrebu, tam smo se sestali z red. prof. dr. Anito Peti - Stantić, predstojnico Katedre za slovenski jezik in književnost zagrebške Filozofske fakultete. Profesorica je med drugim tudi avtorica slovensko-hrvaškega in hrvaško-slovenskega slovarja. Predstavitve je vključevala kratek opis študija slavistike s poudarkom na vključevanju južnoslovanskih filologij in medkulturnega dialoga. Zanimivo je, da slovenščina kot izbirni predmet v Zagrebu že 15 let velja za eno izmed najpogostejših izbir študentov. Na Filozofski fakulteti smo si ogledali še novo knjižnico fakultete in ravno tam našli nekatera dela velikih slovenskih pisateljev in poetov.

Pot nas je vodila po mestnem središču in vabila k ogledu nekaterih večjih naravnih in kulturnih znamenitosti, modernih in starih ... Seveda je bil čas tudi za krajše postanke in hitro so nas k obedu poklicale lokalne dobrote in zlati hmeljev sok. Obedovali smo kot bogovi z nektarjem in ambrozijo – lokalnimi čevapčiči in s pivom. Pred odhodom domov smo se sestali na Trgu Bana Jelačića in pot nadaljevali skozi park Zrijevac, ki se ponša kot eden lepših simbolov Zagreba, tam smo uspeli tudi ovekovečiti dan s skupno fotografijo. Našo pot smo nato zaključili tam, kjer smo jo ob prihodu v Zagreb začeli – na glavni železniški postaji, s katere nas je vlak odpeljal nazaj proti Mariboru.

Zagreb, hvala za kratko, a čudovito izkušnjo! Mi pa se že veselimo naslednjih podvigov in strokovnih ekskurzij.

ANA LAH

Mlade oči v Murski Soboti

27. septembra 2018 smo se študentke magistrskega študija slovenščine udeležile 23. srečanja Oko besede, ki se je odvijalo v Murski Soboti. Tradicionalno tridnevno srečanje mladinskih pisateljev je namenjeno razpravi, delavnicam in kulturnemu programu za ustvarjalce, strokovnjake, širšo javnost in mladino. Študentke smo se udeležile podelitve Večernice za najboljšo mladinsko delo, ki ga je letos prejela Anja Štefan za slikanico Drobtine iz mišje doline, in delavnice Mlade oči, ki jo je vodil dr. Aljoša Harlamov.

Prireditev je bila razgibana, posebej zanimiv je bil kulturni vložek dijakov z Umetniške gimnazije Nova Gorica – smer gledališče in film. Dijaki so pripravili gledališko igro v čast prejemnici Večernice in zagotovimo lahko, da je bila njihova igra zelo prepričljiva in predstava kot celota dobro in domiselno izpeljana. Prireditev so obogatili še z govorniškimi prispevki dr. Igor Saksida, Matija Stepišnik, dr. Dragica Haramija in drugi, zaključila pa ga je nagrajenka Anja Štefan, ki je gledalcem zrecitala eno izmed svojih pesmi.

Po odličnem kosilu, na katerem so nam postregli s tradicionalnimi prekmurskimi jedmi, smo se študentke odpravile do murskosoboške knjižnice, v kateri smo si ogledale razstavljenе knjige, ki so sodelovale v izboru za Večernico. Po sproščenem klepetu je sledila delavnica Mlade oči, ki je bila namenjena mladim ustvarjalcem. Udeležili smo se je tako študentje Oddelka za slovanske jezike in književnosti iz Maribora kot tudi dijaki ustvarjalci iz okoliških srednjih šol in gimnazij. Predavanje je potekalo v sproščenem vzdušju. Dr. Aljoša Harlamov se je dotaknil vprašanj: kako ustvarjati, kje in kam objavljati, kako pisati kritike, kako komunicirati z založnikom in še mnogih drugih perečih tem na področju objavljanja in ustvarjanja del. Predavanje je bilo bolj v dialoškem duhu, saj si je predavatelj prizadeval za naše vključevanje in aktivno sodelovanje pri oblikovanju delavnice.

Sledil je praktični del, v katerem smo se udeleženci preizkusili tako v prepoznavanju kakovostnih in manj kakovostnih del, polemizirali o tem, kaj lahko označimo kot kvalitetno in kaj ne, na koncu pa smo se tudi sami preizkusili v pisanju kratke zgodbe in kasneje v kritičnem vrednotenju naših izdelkov. Pri tem so zagotovo imeli manj težav tisti, ki so se delavnice udeležili kot ustvarjalci, kar za nas, ki ne ustvarjamo, ampak raje proučujemo literaturo, ne morem trditi.

Po delavnici je sledilo neformalno druženje v bližnji kavarni in tako se je razgreta debata, nastala tekom predavanja in delavnice, nadaljevala in zaključila v nekoliko bolj sproščenem vzdušju. Zagotovo vredno udeležbe.

ANA AMBROŽ

Znanstvena konferenca *Cankarjev list v cvetu bele kri-zanteme*

V sredo, 30. 5., in četrtek, 31. 5., je v znamenju Cankarjevega leta potekala mednarodna znanstvena konferenca Slavistični znanstveni premisleki Oddelka za slovanske jezike in književnosti v sodelovanju s Slavističnim društvom Maribor pod naslovom Cankarjev list v cvetu bele krizanteme.

Ob stoletnici Cankarjeve smrti je potekala tudi razstava o Ivanu Cankarju z naslovom Romal sem po široki cesti, ki predstavlja skupni projekt Oddelka za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete Univerze v Mariboru, Prve gimnazije Maribor in Osnovne šole Pesnica.

V predavanjih so predstavili življenje Ivana Cankarja ter njegova bolj in manj znana dela. Predstavili so Cankarjeve odnose z drugimi, takrat živečimi literarnimi ustvarjalci, kot je Zofka Kvedrova. Predstavili so tudi nekaj najbolj znanih del, kot so Skodelica kave, Podobe iz sanj, Pohujšanje v dolini Šentflorjanski, Hlapci itd. Nekateri predavatelji so se dotaknili tudi prevodov Cankarjevih del v angleščino, makedonščino in prekmurščino.

V četrtek so sledile predstavitve, ki so temeljile na prevodih Cankarjevih del v tuje jezike, in predstavitev Cankarjevega dela Pohujšanje v dolini Šentflorjanski v različnih kontekstih.

Na skupnem delu, ki se je odvijal v amfiteatru Filozofske fakultete, je nastopilo enajst gostujočih in domačih predavateljev.

Red. prof. dr. Marko Jesenšek: Cankar in slovenska jezikovna politika; doc. dr. Anna Bodrova: Interpretacijski potencial avtobiografske črtice Ivana Cankarja Skodelica kave; izr. prof. dr. Tomaž Onič: Eksplicitacija kot prevodni premik v angleškem prevodu Cankarjevih Podob iz sanj; Franci Just, prof.: Cankar v prekmurščini; red. prof. dr. Vesna Mikolič: Ekspresivnost v italijanskih prevodih Ivana Cankarja; dr. Saša Vojtech Poklač, doc. dr. Miloslav Vojtech: Dramatika Ivana Cankarja v slovaških prevodih in na odrskih deskah slovaških gledališč.

Red. prof. dr. Krištof Jacek Kozak: Etični naboj doline Šentflorjancev in njena razdalja

do tragičnega; izr. prof. dr. Tomaž Toporišič: Pohujšanje v odrskih utelešenjih 20. in 21. stoletja; Urša Marinšek, izr. prof. dr. Tomaž Onič: Recepcija uprizoritve Cankarjevega Pohujšanja v San Diegu; asist. Matic Kocijančič: Jermanov strel: kratka zgodovina boja proti zaključku Cankarjevih Hlapcev. Skupnemu delu je sledila razprava.

Izpostavila bi predavanje izr. prof. dr. Tomaža Oniča z naslovom Eksplicitacija kot prevodni premik v angleškem prevodu Cankarjevih Podob iz sanj. Delo je v angleščini naslovljeno *Dream Vision*. Delo je prevedel ameriški Slovenec Anton Družina leta 1982. Težnje po eksplicitaciji lahko opazimo tudi v prevodnem besedilu, kar se kaže na več jezikovnih ravneh, najopazneje na leksikalni, skladenjski in semantični. V prevodu najdemo več tipov prevodnih premikov: izpusti, dodatki, poenostavljanje sloga, opisi, nepotrebnosti dodatki, poenostavljanje kompleksnih povedi, konkretizacija namigov itd. Delu je prevajalec dodajal tudi razne vsebinske dodatke. Razlika med izvirnikom in prevodom je v tem, da je prevajalec v prevodu prehiteval z informacijami, saj se ilustracija v prevodu nahaja na drugi strani celotnega dela. S tem je prevajalec dosegel vnaprejšnjo razkrivanje dogajanja. S poenostavljanjem vsebine je prevajalec želel Cankarja približati ljudem. Nekaterim zgodbam so dodane tudi risbe ali grafike Lilliane Brulc.

Po končanem skupnem delu je sledila delitev v dve sekciji. V posamezni sekciji so se odvijale predstavitve, ki so prav tako vezane na Ivana Cankarja in njegova dela. V obeh sekcijah je nastopilo deset predavateljev.

Namen konference je bil povezati tuje in domače predavatelje ter študente. Povezalo nas je skupno zanimanje za Cankarja in njegova dela. Celotna konferenca je bila zanimiva, saj nam je nudila nov vpogled v Cankarjevo življenje in njegova dela.

ŠPELA KOVAČIČ

Silvija Borovnik: Večkulturnost in medkulturnost v slovenski književnosti

V ponedeljek, 23. aprila 2018, se je v Glazerjevi dvorani Univerzitetne knjižnice v Mariboru odvijala predstavitev knjige Večkulturnost in medkulturnost v slovenski književnosti avtorice dr. Silvije Borovnik. Silvija Borovnik je prevajalka, redna profesorica za slovensko književnost na Oddelku za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete Univerze v Mariboru ter literarna znanstvenica. Z avtorico se je pogovarjala dr. Blanka Bošnjak.

Literarno delo Večkulturnost in medkulturnost v slovenski književnosti je izšlo v zbirki Zora pri Univerzitetni založbi Univerze v Mariboru.

V svoji najnovejši monografiji se je avtorica ukvarjala z izbranimi deli iz sodobne slovenske književnosti.

V prvem delu z naslovom O književnosti piše o esejih dveh sodobnih klasikov, Draga Jančarja in Aleša Debeljaka, ki sta intenzivno opozarjala na vprašanja o slovenski identiteti. V izbranih esejih Draga Jančarja se avtor ukvarja z razmišljanjem o Evropi in srednjeevropskosti. Aleš Debeljak se v svojih esejističnih besedilih zavzema za odprtost, kulturno razliko in strpnost. Oba avtorja pišeta o tem, da je z željo po samostojnosti Slovenije od Jugoslavije zaživel politično gibanje o ponovni vključitvi Slovencev v t. i. Srednjo Evropo.

V nadaljevanju se je ukvarjala z literaturo Josipa Ostija, Gorana Vojnoviča, Erike Johnson Debeljak, Florjan Lipuš, Alme Karlin in Maje Haderlap, ki so prav tako pisali o nacionalni identiteti in vprašanjih slovenskega jezika.

V drugem delu z naslovom O slovenščini doma in po svetu je avtorica skušala povzeti svoja premišljevanja o vlogi slovenščine v sodobnem univerzitetnem prostoru, saj se je v preteklih letih pojavila ideja o predavanjih, ki naj bi potekala v angleškem jeziku. Sama pravi, da se s tem slovenščina kot učni jezik škodljivo zapostavlja.

Menim, da je avtorica s to knjigo vnesla nek nov pogled na večkulturnost v slovenskem jeziku in književnosti ter s tem ustvarila veljavo nekaterim literarnim delom vseh tistih, ki so se v Slovenijo priselili, oziroma vseh, ki pišejo izven slovenskih meja.

DANIJELA SEKEJ IN ŠPELA KOVAČIČ

Akoš Dončec: Mali kralič

V četrtek, 4. 10. 2018., je v Glazerjevi dvorani Univerzitetne knjižnice Maribor porabski Slovenec, slavist in podiplomski študent Oddelka za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete v Mariboru Akoš Dončec predstavil prevod de Saint-Exuperyjevega Malega princa, ki ga je po francoskem izvirniku prevedel v prekmurščino. Pri iskanju pravnih izrazov mu je pomagal pesnik Branko Pintarič. Na koncu je delo jezikovno pregledala slavistka Maja Hajdinjak. Prevajalec je med drugim povedal tudi, da ta prevod ni bil enostavno delo, saj ne gre le za prevajanje besed, ampak je predvsem treba razumeti sporočilo in bistvo knjige. Pri prevodu je izbral ustrezne prekmurske besede. Največ jih je vzel iz sodobne prekmurščine, dodal pa še kakšno besedo, ki ni širše znana. V svoj prevod je vnesel besedje goriškega, ravenskega in dolinskega narečja. Poleg sodobnega jezika je upošteval tudi jezikovne rešitve iz prekmurskega molitvenika Jožefa Sakoviča *Molite bratje* iz leta 1936.

Prevajalec se je za prevod odločil iz ljubezni do prekmurske besede, tj. *prekmurske rejči*. Med svojim delom se je poleg francoskega originala zanašal še na gradiščanski prevod Ivana Rotterja. Povedal je, da je največ pomoči dobil od Prekmurcev samih in da jim je za to hvaležen. Pomagali so mu ljudje z goriškega, ravenskega in dolinskega dela. Pravi, da so mu oni dali največ inspiracije, tudi popravljali njegove zmote, vendar so nazadnje skupaj le našli najustreznejše izraze.

Nekateri se sprašujejo, zakaj Akoš knjige ni prevedel v govor svoje rodne vasi. Akoš prihaja iz Verice - Ritkarovcev, naselja na Madžarskem, ki spada pod občino Monošter. Kot pravi Akoš, bi verički govor in njegove diftonge z našim črkopisom bilo težko ustrezno zapisati, zato se mu je zahodno goričko narečje zdelo primernejše. S tem je obenem želel izraziti tudi pripadnost Porabja Prekmurju. Akoš se je trudil pisati čisto prekmursko, vendarle pa je v pravopisnem in skladenjskem delu upošteval slovenski knjižni jezik. Akoš pove, da želi slediti Trubarjevemu načelom snovanja knjižnega jezika in tako skuša združevati glasoslovne in terminološke rešitve širše prekmurske pokrajine.

Za Akoša je bilo v prvi vrsti najpomembnejše to, da bi našel in pokazal lepote nekdanje in današnje besede. Pravi, da je iskal lepo zvoneče besede iz prekmurskega narečja oz. jezika, kakor na prekmurščino gleda Akoš. Zavzema se za ohranjanje blagozvočnosti tradicionalnega besedja »našega starega jezika«.

Po uspešni predstavitvi knjige v Mariboru in njenem mednarodnem odmevu smo od Akoša posebej za Liter jezika uspeli dobiti kratek intervju.

Kako ste zadovoljni z odmevi na prekmurskega Malega kraliča?

Že v začetku odločanja o tem, katero delo izbrati za trening pisanja v prekmurščini, sem se premišljeno odločil za hvaležno delo, ki je bilo že večkrat prevedeno ne le v različne jezike, temveč tudi v narečja. Prevoda v prekmurščino so se tako razveselili navdušenci nad Malim princem po vsem svetu kot tudi Prekmurci, ki svetovno klasiko sedaj s ponosom berejo v lastnem jeziku.

Rekli ste, da ste to delo izbrali za »training pisanja v prekmurščini«. Do katerega cilja želite priti z vajo?

Imam pisateljske ambicije, ki jih pa želim uresničevati v prekmurščini. Najenostavneje se mi je zdelo, da zase – in morda tudi za druge prekmursko pišoče – normiram prekmurski knjižni jezik ter izpilim besedišče in slog preko prevajanja, saj mi tako ni bilo treba razmišljati še o neki izvorni vsebini. Poleg pisanja avtorskih zapisov pa za prihodnost načrtujem v prekmurščino prevesti tudi celotno Sveto pismo, najraje iz originalnih jezikov, deloma pa s pomočjo latinskih prevodov.

Kljub visokim ciljem, ki si jih pogumno zastavljate, pa se vendarle zgodba *Malega princa* ali bolje rečeno *Malega kraloviča* za vas še ni zaključila. Baje je na vidiku nov prevod v kajkavščino, kako ste prišli na to idejo?

Po prvi predstavitvi prekmurskega prevoda, ki se je odvila v Murski Soboti, me je prijatelj s sosednje Hrvaške spodbudil k temu, da s skupnimi močmi pripravimo še kajkavski prevod. Kajkavščino sem najprej začel spoznavati preko knjig, tudi s pomočjo narečnega slovarja, ki pa je bil specifičen za točno določen govor na kajkavskem območju, ki je na vzglasju besed upošteval glas lj, in pri tem skoraj prezrl dejstvo, da je sicer na kajkavskem območju na teh mestih v rabi palataliziran l (tj. ljubav namesto ljubav, ludi namesto ljudi). K sreči sem imel dobre svetovalce (Đuro Blažeka, Mario Jembrih ...), ki so na take napake opozorili. Piko na i pa je kajkavskemu prevodu dodala Božica Pažur, glavna in odgovorna urednica časopisa Kaj, v soavtorstvu z njo bo Mali kralovič prav kmalu tudi uradno ugledal luč sveta.

V čem (razen v jeziku) je kajkavski Mali princ drugačen od prekmurskega?

Besedišče se tu in tam s prekmurščino celo prekriva. Tudi moj pristop dela je bil precej podoben; nekoliko brskanja po starih knjigah in veliko stika z naravnimi govorniki kajkavščine, pri tem so mi v veliko pomoč bila tudi družabna omrežja. To, kar je bilo očitno drugače, je neizmerno strožja delovna disciplina Kajkavcev.

Vam vse to prevajanje predstavlja nek beg v druge svetove ali stresno iskanje terminologije ali kaj povsem tretjega?

V brskanju po starih knjigah uživam, prav tako rad radovedno primerjam izvirnike z že obstoječimi prevodi in upam, da lahko ponudim boljšo rešitev. Sem tradicionalist, ki si prizadeva za ohranitev lepih starih prekmurskih izrazov, ki jih v današnji rabi žal ne slišim več pogosto. Verjamem, da bomo z ohranjanjem prekmurskega knjižnega jezika le-te zmožni obdržati in jih morda celo ponovno vnesti v vsakdanjo rabo.

Hvala za vaš čas in obilo uspehov v prihodnje želimo.

KARIN JUREŠ

Intervju, »štajerski argo«

Narečje oziroma dialekt je jezik, ki se govori na določenem območju. Vsak dialekt ima svoje jezikovne značilnosti, ki ga ločujejo od drugih. Sodi med neknjižne socialne zvrsti jezika in je samoumeven del našega vsakdana. Je nekaj, s čimer se identificiramo, in smo na »svojega« tudi ponosni. Načeloma je govorni jezik, vendar se v zadnjem času v narečjih tudi vedno več piše. Pojavljajo se v filmih, gledališčih, glasbi, medijih in nenazadnje na socialnih omrežjih. Argo, posebna in drugim ljudem nerazumljiva tipična govorica določene skupine uporabnikov, pa na drugi strani predstavlja ožji funkcijski jezik zaprte skupine, ki živi in se giblje na določenem območju – v tem primeru *štajerski argo*. Lastnica profila, ki se je uveljavila pod psevdonimom »Štajerski argo« (profil lahko najdete na spletni aplikaciji *Instagram* pod zadetkom @*stajerskiargo*), na humorističen način vsakodnevno objavlja tipične štajerske izjave in s tem zadnje štiri mesece zabava preko 9.000 sledilcev. Z objavami apelira na mlajšo generacijo uporabnikov štajerskega dialekt, v katerem se poleg unikatnega narečja uveljavljajo še anglicizmi, germanizmi in prevzeto besedje sosednjih narečnih skupin. Z rednim objavljanjem na nek način ustvarja nestrokovni jezikovni korpus, ki je komičen in slovenskim uporabnikom *Instagrama* tako rekoč neizogiben.

Se lahko na kratko predstaviš?

Glede na to, da želim ostati anonimna, bolj težko. Lahko povem, da sem študentka, stara 25 let, sem čistokrvna Mariborčanka (kar pa ne rabim posebej izpostavljati, saj imam precej močen štajerski naglas). Moji hobiji so bolj umetniške narave, hkrati pa lahko rečem, da si na podlagi le-teh želim zgraditi kariero.

Kako bi predstavila svoj profil na socialnem omrežju Instagram?

Profil »Štajerski argo« (ne argó, kot je slovnično pravilno – ker Štajerci namreč vse naglašamo na prvi vokal) je spletna podlaga, na kateri se zbirajo besede, besedne zveze in tudi stavki v štajerskem narečju. Tukaj se najdejo tipične štajerske besede in stavki, objavljam pa tudi razne stavke, besede, besedne zveze, ki niso tako tipične za naš dialekt, vendar jih uporabljamo na dnevni bazi in se najverjetneje sploh ne zavedamo, kako smešni in zabavni so, dokler jih ne zapišemo »na papir«. Tudi narečja znotraj štajerske narečne skupine niso enotna, pa vendar narečja med drugim združuje nekaj unikatnega – *smisel za humor*.

Kdaj, kje in kako se ti je porodila ideja o profilu, ki »združuje« Štajerce?

Idejo za spletno stran sem dobila letos poleti na morju, nekaj dni za tem, ko sem si začela v telefonsko beležko zapisovati »tipične« štajerske besede. Že med samim beleženjem sem se tako nasmejala, da sem si rekla, če je to meni tako smešno, se bo sigurno našel še nekdo, ki mu bo vsaj pol toliko smešno kot meni. Po štirih mesecih se nas je našlo že preko 9.000, ki se vsak dan zabavamo ob napisanih izjavah. Profil je nastal na trajektu Jadrolinije v hrvaškem Kvarnerju in še pred zasidranjem na celini je bila že objavljena prva objava.

Si pred tem imela pomisleke, morda dvome? Si že prej zbirala ideje?

Pomislekov sploh nisem imela, ker sem celotno zadevo vedno dojemala kot zabavo in nič resnejšega – tako kot jo še danes. Nekaj idej sem zbirala par dni, preden sem ustvarila profil, čez dva dni pa se mi je porodila ideja, da bi lahko zbrane ideje začela objavljati na *Instagramu*, in tisti dan sem profil tudi naredila. Grafično oblikovanje podobe strani mi je vzelo približno 15 minut.

Kje dobivaš ideje za objave? Na kaj se objave nanašajo?

Ideje za objave jemljem iz svojega vsakdanjega življenja. Tudi babica in dedek včasih nevede prispevata kakšno »okoliško«, saj sta oba odraščala v okolici Maribora. Veliko prispevajo tudi sledilci profila, ki mi vsak dan pošiljajo ogromno predlogov za objave v obliki teksta ali slik, ki me pogosto zelo nasmejejo.

V mojem repertoarju predlogov se mi kdaj porodi kakšna ideja, ki bo aktualna, npr. za novo leto, in si jo zabeležim ter počakam na dan, ko je primerna za objavo. Če je kakšen argo, ki se ga spomnim in se navezuje na trenutno vreme, praznik, dan, dogodek ipd., ga seveda objavim. Če pa na kakšen dan ni posebnosti, pa objavim tisto, kar se mi tisti trenutek zdi najbolj smešno.

Zakaj *Instagram*? Si pričakovala takšen odziv?

Instagram je najboljša platforma za objavo grafičnih podob ter za samo promocijo dela, saj lahko na preprost način »dosežemo« največ ljudi (poleg spletnega portala *Facebook*, ki ga prav tako uporabljam za *Štajerski argo*). Tako velikega odziva nisem niti najmanj pričakovala. Presenetilo me je tudi, da imam bazo sledilcev, ki niso Štajerci. Veliko lepih in spodbudnih besed mi namreč namenijo tudi ostali, za kar pa sem neizmerno hvaležna, saj mi polepšajo dan in vlijejo dodatno motivacijo za »delo«.

Nedvomno lahko opazimo, da se s ponosom identificiraš kot Štajerka. Kakšno je tvoje mnenje o štajerskem dialektu in o dialektih nasploh? Glede na to, da je

jezik živa tvorba, se po tvojem mnenju starejša pogovorna štajerščina, kot so jo poznali pred stotimi leti, precej razlikuje od današnje slengovske štajerščine?

Po mojem mnenju je štajerski dialekt zelo »močen«, prodoren in zna zveneti agresivno, je pa tudi zelo smešen in zabaven tako nam kot nekaterim ostalim sodržavljanom, zato nas morda v širši javnosti ne jemljejo tako resno, kot bi mogoče osebe drugih narečnih skupin. Dialekti so nekaj, kar naredi vsako regijo lepo ter vsakega človeka posebnega in simpatičnega na svoj način. Pomoje je dialekt kakor »začimba« k osebnosti ljudi in nam daje možnost zanimivega in kreativnega osebnega izražanja. Je nekaj, kar upam, da se bo ohranjalo še veliko generacij za nami in da bodo ljudje (še naprej) ponosni na dialekte ter jih spoštovali.

Sama sicer nisem jezikoslovka in ne poznam dobro zgodovine razvoja jezika, zdi se mi pa, da so pred stotimi leti Štajerci uporabljali malce drugačno besedje kot ga mi danes. Pri mladih se vseeno čuti rahel vpliv angleškega jezika (že zaradi razvoja spleta). Kakšne starejše besede so mogoče že zamrle ali pa se iz mesta preselile v okoliške kraje (govorim predvsem za Maribor), so se pa hkrati oblikovale kakšne nove besede in reki, bodisi zaradi okoliščin, dogodkov ali pa preprosto zato, ker se vsaka stvar razvija in preoblikuje skozi čas.

Imaš kakšne plane, ideje za naprej?

Imam! Ravno smo natisnili prve majice, ki smo jih izdelali za vse, ki so oddali prednaročilo. S trgovino *Rajzefiber* pa oblikujemo tudi stalno ponudbo izdelkov, ki jih bodo ljudje lahko kupili zase ali za svoje bližnje. V planu imamo majice, skodelice, nahrbtnike, kozarce in še kaj bi se našlo. Zelo sem navdušena nad projektom in želim si, da bi imeli Štajerci še eno stvar poleg nogometa, ki bi nas povezovala in na katero bi lahko bili ponosni. Na naš *Štajerski argo*. Ker vsi pač ne spremljamo/spremljajo le nogometa (*smeh*).

Ali so se moje ustnice ravno
malo za rojstvom jutra naslajale
v objemih trnja?

Ne izgublaj časa s faksom, resnično
življenje se začne po tem ali pa tudi ne.

Klobčič idej: zamotanost pa
taka, da bo treba gordijsko
presekat (s šnopsom).

Život je borba.

Zakaj se včeraj nisem učil/a?

ups...

... I did it again

Kdo smo in kam gremo?

Življenje ni orehova potica.

KAJ
SE TI
PLETE PO
GLAVI

Zakaj spet ni WC papirja?

Ali obstaja kaj po smrti?

ILUSTRATORKA

LUCIJA MEGLIČ

V različni predalih, po stenah in policah mojega doma lahko najdeš veliko risb, ki so priča, da že od malih nog zelo rada rišem in ustvarjam. Bila sem ena izmed tistih, ki se je za razliko od ostalih veselila dne, ko je bila na urniku likovna vzgoja. Omogočila mi je sprostitev lastne domišljije v iskanju novega likovnega izražanja. Takrat sem imela tudi svojo prvo samostojno razstavo, ki mi je omogočila, da sem ljudem pokazala dela, v katera sem vložila veliko svojega prostega časa.

Danes sem študentka likovne pedagogike na Pedagoški fakulteti v Mariboru. Študij mi s svojim predmetnikom omogoča, da se seznanjam z različnimi tehnikami in motivi, ki se jih nato v ustvarjanju tudi poslužujem. Najraje ustvarjam z akrili ali lesenimi barvicami. Rišem predvsem realistične portrete, pri katerih me najbolj pritegnejo različni detajli in karakter posameznika. Konec tedna tako pogosto preživim v svojem ateljeju, v katerem večinoma ustvarjam za druge. Medtem sem obdana z različnimi deli, ki čakajo, da bo prišel čas, ko bodo tudi ta dobila svojo končno podobo.

ZAHVALA

Uredništvo literarno-jezikoslovne revije *Liter jezika* se zahvaljuje vsem avtorjem leposlovnih, strokovnih ali poročevalskih prispevkov, kritik, esejističnih refleksij, prevodov in ilustracij, vsem donatorjem, to je Oddelku za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete Univerze v Mariboru, Slavističnemu društvu Maribor, Študentskemu svetu FF UM, in tudi ostalim, ki so pomagali pri oblikovanju, tisku in promociji revije.

Pri večini prispevkov smo si vzeli pravico, da smo vnesli potrebne lekture, upoštevali pa smo tudi željo avtorja, kjer je bilo to posebej zahtevano.

Univerza v Mariboru

Filozofska fakulteta

Univerza v Mariboru

Študentski svet

Slavistično društvo Maribor

